

હજરત ફરમાવ્યું છે:—

“મુઘા જેના વિષે લલાઈ ધારે છે તેને દીનમાં સમજાવ્યા છે.”

બેહરતી એવર

અથવા

સ્વર્ગનું ઘરેણું.

. . ભાગ ૩ જો.

છપાવી પ્રગિય્ધ કતી:—

અબ્દુરહીમ બિન મૌલવી ગુલામ મુહમ્મદ સાદિક
મેનેજર, કૃતુબ ખાનચે સાદેકીયાહ, રાંદેર. જી. સુરત.

રમઝાન સને ૧૩૪૮ હીજરી.

આધુનિ ત્રીજી]

[પ્રત ૧૦૦૦

○ કીમત ૬ આના. ○

૧૫૨૮

પ્રકાશકના બે બોલ.

હમદ અને સલાત પછી દીનના એક અદના સેવકની અરજ છે કે બેહેસ્તી ઝેવરના ત્રીજા ભાગની આ ત્રીજી આવૃત્તી છપાવી બહાર પાડતાં આનંદ થાય છે. કે પ્રથમની આવૃત્તીઓ ક્રમાં આ વખતે કેટલોક સુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. સુધારાથી એ, મતલબ નથી કે મસઅલાઓ ખોટા હતા તેને દુરસ્ત કરવામાં આવ્યા હોય બલકે જે ઇબાસ્તયા રીત સમજમાં નહિ આવતી હતી તેમ એક બીજી મતલબ પણ તથી અર્થનું અનર્થ થઈ જતું હતું તેને સુધારી દેવામાં આવ્યું. અને જે કેટલીક જગ્યામાં નોટો પણ વધારવામાં આવી છે જે ઘણી ઉપયોગી છે. અને વધારામાં દરેક મસઅલાની સાથે દાખલા પણ આપવામાં આવ્યા છે કે આ મસઅલો ક્યાંથી કઈ કીતાબના આધારે લેવાયે છે તેનું નામ પણ લખવામાં આવ્યું છે તથી હવે કોઈ મકકારી પેટ પુણુ મૌલવી પણ એ મસઅલાઓને ખોટા ઠેરવી ભોળા મુસલમાનોને બહેકાવે નહિ. વિષેસમાં દુઆ ગુબરૂં છું કે ખુદાવન્દ કરીમ અમને અને તમને એમાં લખાએલ મસઅલાઓ ઉપર અમલ કરવાની તોફીક આપે અને ખાતેમો ખૈરની સાથે થાય આમીન.

લિ. અબ્દુર્રહીમ.

આ ત્રીજા ભાગમાં કેટલા વિષયોનો સમાવેશ થયો છે તેઓની લીસ્ટ.

વિષય	પાનું	વિષય	પાનું
રોજાનું અયાન.	૧	કુરબાનીનું અયાન.	૨૮
રમઝાન શરીફના રોજાનું અયાન	૨	અકીકાનું અયાન.	૩૩
આંદ જોવાનું અયાન.	૪	હજરનું અયાન.	૪૪
કઝા રોજાનું અયાન.	૫	મદીના શરીફની ઝિયારતનું અયાન.	૩૬
નઝર રોજાનું અયાન.	૬	મન્નત માનવાનું અયાન.	૩૭
નફિલ રોજાનું અયાન.	૭	કસમ ખાવાનું અયાન.	૩૯
જે ચીજોથી રોજો તુટતો નથી, અને જે ચીજોથી રોજો તુટે છે, અને કઝા, તૈયા, કફકારો વાગિય થાય છે તેનું અયાન.	૮	કસમના કફકારાનું અયાન.	૪૧
સેહરી અને ઇફતારનું અયાન	૧૧	ધરમાં જવાના સમ ખાવાનું અયાન.	૪૨
કફકારાનું અયાન.	૧૨	ખાવા પીવાની કસમ ખાવાનું અયાન.	૪૩
જે કારણથી રોજો તોડવો જાએ છે તેનું અયાન.	૧૩	નહીં બોલવાના સોગત ખાવાનું અયાન.	૪૪
ફિદ્યાનું વર્ણન.	૧૫	વચવાની અને ખરીદવાની કસમનું અયાન	૪૪
એઅ તેકાફનું વર્ણન.	૧૬	રોજા, નમાઝની કસમ ખાવાનું અયાન.	૫૫
ઝકાતનું અયાન.	૧૭	ઝુગડાં વિગેરેની કસમ ખાવાનું અયાન	૪૫
દેવાનું અયાન.	૨૧	દીનથી ફરી જવાનું અયાન.	૪૬
અયાન.	૨૩	જુએલ કરવાનું અયાન.	
અને તેનું અયાન	૨૪	હલાલ અને હરામ ચીજોનું અયાન.	૪
	૨૬	પોશાક અને પરદાનું અયાન.	૪૮
		ગુહા ગુહા મસઅલાઓ.	૫૧
		કોઈ પહેલી ચીજ મળે તેનું અયાન.	૫૩
		વકફનું અયાન.	૫૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૧૮૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્મરણું ઘરેણું

વિષય યૌ:૪

હઝરતે ફરમાવ્યું છે:—

“ ખુદા જેના વિષે લલાઈ ધારે છે તેને દીનમાં સમજ આપે છે. ”

બેહરતી એવર

અથવા

સ્વર્ગનું ઘરેણું.

ભાગ ૩ નો.

છપાવી પ્રસિધ્ધ કર્તા:—

અબ્દુરહીમ બિન મોલવી ગુલામ મુહમ્મદ સાદિક
મેનેજર, કુતુબ ખાનખે સાદેકીયહ, રાંદેર, જી. સુરત.

રમઝાન સને ૧૩૪૬ હીજરી.

આવૃત્તિ ત્રીશ.]

[પ્રત ૧૦૦૦

સર્વ હુકમ લખાંતર કર્તાએ પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સુરત, ભાગાતાલાખ રોડ ઉપર આવેલા મુસ્લિમ-ગુજરાત પ્રેસમાં
અબ્દુલ્લાહ ફખરુદ્દીન સૈયિદે છાપી.

કીંમત છ આના.

સુરત સિદ્ધાંત
અમદાવાદ
ગાંધી સેમીનાર સંગ્રહ
૫૭૨

પ્રસ્તાવના.

તમામ તારીફ ખોલને વાસ્તે છે. અને ખેડક દરક અને સમાજ હઝરત મોહમ્મદ માટે અને તેવ ગુની આસ અને સહાયા માટે છે !

એ પછી ગુલામ મોહમ્મદ ખીંડ લાઇ હાફેઝ સાહેબ (ખુદ તેના હાલને સુધરેલા રાખે અને પોતાની મોહમ્મદ આપે,) કહે છે કે દલીલો અને વારંવારના અનુભવોથી એ વાત યકીન અને સાબેતીના દરજ્જાને પોહચી ચુકી છે કે આ જમાનામાં સુસલમાનોની ખરાબીઓનો એક વધારે મોટો ભાગ ઓરોતોની અભણતા છે. જેને સુધારવું જાહેર છે કે કેળવણી વગર ખીંડ કંઈ થઈ શકતું નથી. એ સવાલ તમામ અકકલવાળા અને કેળવણી પામેલા સાહેબોએ માન્ય કાઢ્યા છે. અને સર્વ એ વાતપર એકે મતે છે.

હવે રહી એ વાત કે તે દીની કેળવણી છે કે દુન્યાની ? એ સવાલ પુઠ્ઠતાં અભીપ્રાયમાં વિરોધતા હોવી સંભવિત છે. પણ જરા ધ્યાન દોડાવતાં એ વાતનો ફેસલો સહેલાઈથી થઈ શકે છે.

વાતચીત, ચાલચલણ અને લેણદેણનો આધાર સારી રીતભાત અને નેકીઓપર છે. અને સારી વર્તણૂક અને નેકીઓ દીની ઇલિમ સંપાદન કરવાથીજ હાંસલ થઈ શકે છે.

અને વાતચીત, ચાલચલણ અને લેણદેણમાં દરમીયાની રસ્તે ચાલવું એ વાત જ્યાં સુધી માણસના વિચારો સુધરેલા નહિ હોય ત્યાં સુધી થઈ શકતુંજ નથી. કેમકે કોઈપણ સારા અને વખાણપા લાયક કામના કર્તાથી તેના મનના વિચારો સુધરવાં વગર થઈ શકતું એવુંજ છે કે જાણે એક ગલાસની અંદર મુગ વગરનો ટુકોનો તોરો હોય કે જે એ દલાડા કરતાં વધારે પ્રજ્વલીત રહી શકતો નથી.

અને તેથીજ કરીને દુનીયાના ઇલિમનો આધાર મનના સુધરવા ઉપર આધાર રાખે છે. અને ઘણીજ દ્રઢતાથી એ વાતનો દાવો કરવામાં આવે છે કે મનના વિચારો સુધારવાને વાસ્તે દીની ઇલિમના જેવો કોઈપણ કાયદો કે સુકરર જાહેરી દ્રઢ વર્તણૂક જોખમદાર નહિ થઈ શકી અને નહિ થઈ શકે છે.

એ સિવાય દરમીયાની રસ્તે ચાલવું એ પણ દીની હુકમોમાં જેવી રીતે મળી આવે છે તેવી ખીંડે કેયે પણ મળી આવતી નથી, કે જે રાજ્યદ્વારી ઇલિમ માણુનારાઓ ઉપર છુપું નથી. તેથી કરીને સ્થાને વાસ્તે અને ખાસ કરીને ઓરોતો વાસ્તે કેળવાયલા થવા માટે કોઈપણ જાહેર સાધન નથી. તો પ્રથમ બહુજ અવગ્યનું છે કે કોઈ આપાનું દીની ઇલિમની તમામ બાબતોનું એવું લખાય કે જેમાં ખાસ કરીને અકીદાઓ ધમિદતો સારી વર્તણૂક અરસપરસના હકો અને મનને સુધારવાની કેળવણી અપાયેલી હોય અને તેનીજ સાથે દુનીયાના ગુજરાન અને વિદ્વાનોના અનુભવો અને અચ્ચાઓને કેળવણી આપવાની રીત અને તંદુરસ્તી જાળવી રાખવાની સુચનાઓ અપાયેલી હોય.

અસ્લાહ તઆલાનું લાખ લાખ શુકર છે કે ઘણી મુદતની આ મનની ઇચ્છા પુરી થઈ અને એવી અગત્યતા પુરી પાડવાને વાસ્તે બેહેસ્તી ઝેવર નામનો એક રિસાલો દશ ભાગમાં ઉર્દુમાં હમીત મોહમ્મદ મોહમ્મદ અશરફઅલી સાહેબે રચ્યો જે રિસાલો અનેક પ્રેસોમાં છપાઈ પ્રગટ થયો અને ખોલ પાડના ફક્તથી તેના આ ત્રીજા ભાગે ગુજરાતીમાં ભાષાંતર થઈ પચ્છીકમાં પોતાનો દેખાવ આપ્યો.

બેહશ્તી એવર ભાગ ૩ નો.

ઘણો મહેરબાન રહ્યો કર્તા અલ્લાહના નાંમથી.

રોજાનું ખયાન.

હદીસ શરીફમાં રોજાનો મોટો સવાબ વર્ણવ્યો છે, અને અલ્લાહ તઆલા આગળ રોજાદારનો મોટો રતબો છે.

નખી (સલ) એ ફરમાવ્યું છે કે જોણે ફક્ત અલ્લાહ તઆલાને જ વાસ્તે રમઝાનના રોજા સવાબ સમજીને રાખ્યા તો તેના આગળા તમામ ગુનાહો બક્ષી દેવામાં આવે છે.

અને હઝરત નખી (સલ.) એ ફરમાવ્યું છે કે રોજાદાર માણસના મોંની ગંધ અલ્લાહ તઆલા આગળ કસ્તુરીની સુગંધી કરતાં પણ વધારે પ્યારી છે * કયામતને દહાડે રોજાનો અપાર સવાબ મળશે.

* એટલે કયામતના દિવસે રોજાની દુર ગંધીને બદલે કસ્તુરીથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ સુગંધી રોજાદારને આપવામાં આવશે અને તે સુગંધી ખુદાને બાગી

રિવાયત છે કે રોઝદારને વાસ્તે ક્યામતને દલાલે અર્શની નીચે દસ્તરખ્વાન (જે ઘુગડા પર ખાણુ પીરસવામાં આવે છે તેના) ઉપર ખાણુ મુકવામાં આવશે તે લોકો તેના ઉપર ખેરીને ખાણુ ખાશે, અને ખીજા સૌ લોકો તો હજી હીસાબમાં જ ગુંથાયલા હશે તેથી કરીને તે લોકો (જેઓ સાથે હિસાબ કિતાબ થઈ રહેલો હશે) કહેશે કે આ લોકો કેવા છે કે ખાવા પીવામાં લાગેલા છે, અને અમે હજી હિસાબમાં જ ગુંથાયલા છીએ. તેઓને જવાબ દેવામાં આવશે કે એ લોકો રોઝ રાખ્યા કરતા હતા, અને તમે નહીં રાખતા હતા.

રોઝો પણ ઇસલામી દીનનો મોટો રૂકન (મોટો ભાગ) છે. જે માણસ રમઝાનના રોઝ નહીં રાખશે તો મોટો ગુનોહ (તેનાથી) થશે, અને તેનો દીન કમજોર થઈ જશે.

૧ મસઅલો. રમઝાન શરીફના સેઝા ગાંડા અને નાખાલેગ સિવાય દરેક મુસલમાન પર ફરજ છે, જ્યાંસુધી કોઈ ઉજર ન હોય ત્યાંસુધી રોઝો છોડી દેવો ફરજીયત નથી, અને જે કોઈ માણસ રોઝોની નજર કરે (માનતા માને) તો રોઝો નજર કરવાથી ફરજ થઈ જાય છે, અને એ સિવાય બાકીના રોઝા નફિલ છે, જેમ તો સવામ છે, અને નહીં રાખે તો કંઈ ગુનહો નથી. પણ ઇદ અને બકરઅદને દલાલે અને બકરઅદ પછીના ત્રણ દિવસોમાં રોઝો રાખવો હરામ છે. (ફરૈં મુખ્તાર-શામી. જી. ખીજી.)

૨ મસઅલો. જ્યારથી સવારની નમાઝનો વખત શુરૂ થાય છે, ત્યારથી લગ્નને સૂર્ય આથમે ત્યાંસુધી રોઝાની નૈયતથી સૌ ખાવું અને પીવું છોડી દે, અને ઘણી સાથે સંભાગ (સોલખત) પણ

પ્યારી હશે અને આ બદખો તે સુગંધીના મળવાનું કારણ રૂપ છે એટલા મટિ આ પણ ખુદાને દુન્યામાં કરતુરીની સુગંધીથી વધુ પ્યારી છે. એનાથી એ મતલબ નથી કે દાતણ કરવામાં નહીં આવે અને મોઢામાં દુરગંધી રહેવાદે.

કરે નહીં એનેજ શરએ (શરીફમાં) રોઝો કહે છે. (શામી. જી. ખીજી.)

૩ મસઅલો. જીભથી નૈયત કરવી અને કંઈ બોલવું જરૂરી નથી પણ જ્યારે દિલમાં એવું ધ્યાન હોય કે આજે મારો રોઝો છે, અને આખો દિવસ કંઈ ખાવું પીવું અને સોલખત કરાવી નહોય તો તેનો રોઝો થઈ ગયો, અને જે કોઈ જીભથી પણ બોલે કે “ઓ અલ્લાહ હું કાલે તારો રોઝો રાખીશ” અથવા અર્બીમાં બોલે કે “એસોમે ગદીન નવયતો.” તો પણ કંઈ હરકત નથી એ પણ સાફ છે. (ફ. મુ. જી. ૨)

૪ મસઅલો. અગર કોઈએ આખો દિવસ કંઈ ખાવું પીવું નહીં સવારથી સાંજ સુધી ભુખી અને તરસી રહી પણ મનમાં રોઝાનો ઇરાદો નહતો, તેમ જ ભુખ પણ લાગી નહીં અથવા કોઈ ખીજા સખબથી ખાવા પીવામાં આવ્યું નહીં તો તેનો રોઝો નહીં થયો. જે મનમાં તેણી રોઝાનો ઇરાદો કરી લેત તો રોઝો થઈ જતો. (ફ. મુ.-શામી. જી. ૨)

૫ મસઅલો. શરએ (ના હુકમથી) થી રોઝાનો વખત સવારથી શુરૂ થાય છે તેથી કરીને જ્યાંસુધી સવાર નહીં પડે, ત્યાંસુધી ખાવું પીવું વિગેરે સૌ જાય છે. કેટલીક ઓરતો પાછલી રાત્ર સેદરી ખાઈ રોઝાની નૈયતની દોઆ પદીને સૂઈ જાય છે, અને સમજે છે કે હવે નૈયત કાપી પડી કંઈ ખાવું પીવું નહિ જોઈએ. તેઓનો એ વિચાર ખોટો છે. જ્યાં સુધી સવાર નહીં પડે ત્યાંસુધી બેફકર ખાય પીએ અગર જે તેણીએ નૈયત કાપી હોય, અથવા નહીં કાપી હોય. (શામી. જી. ૨)

રમઝાન શરીફના રોઝાનું બયાન,

૬ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોઝાની જે રાતથી નૈયત કરીલે તો પણ ફરજ અલ્લા થઈ જાય છે, અને અગર રાતના રોઝો રાખવાનો ઇરાદો નહતો, અને સવાર પડી ગઈ તે છતાં એવું જ ધ્યાન રહ્યું કે આજે હું રોઝો રાખીશ.

* સવારથી મતલબ “સુખ્હ સાદિક” છે.

નહીં. પછી દહાડે ઉઝા આદ વિચાર આવ્યો કે ફરજને છોડી દેવું પુરું છે; તેથી કરીને હવે રોજાની નૈયત કરી લીધી ત્યારે પણ રોજો થઈ ગયો, પણ જે સવારે કંઈ ખાધું પીધું હોય તો નૈયત કરી શકતી નથી. (દ. મુ. શામી. જી.)

૬ મસઅલો. અગર કંઈ ખાધું પીધું નહોય ત્યારે અપોર થાય તેના એક કલાક * આગળ રમઝાનના રોજાની નૈયત કરી લેવી જાય છે. (શામી જી. ૨ લિદ્યા જી. ૧)

૮ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોજામાં માત્ર એટલી નૈયત કરવી બસ છે કે આજે મારો રોજો છે. અથવા રાતના એટલો વિચાર કરી લે કે કાલે મારો રોજો છે. ફક્ત એટલી નૈયતથી પણ રમઝાનનો રોજો અદા થઈ જશે. અગર નૈયત કરવામાં ખાસ એ વાતનો વિચાર નહીં કર્યો હોય કે રમઝાનનો રોજો છે કે ફરજ રોજો છે, ત્યારે પણ રોજો થઈ જશે. (શામી જી. ૨)

૯ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં અગર કોઈએ એવી નૈયત કીધી કે કાલે હું નફિલ રોજો રાખીશ; રમઝાનનો રોજો રાખીશ નહીં. એટલુંજ નહીં પણ એ રોજાની ફરી કદી કઝા રાખી લઈશ. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થશે નફિલ રોજો થશે નહીં. (દ. મુ. શામી.)

૧૦ મસઅલો. પાછલા રમઝાનનો રોજો કઝા થઈ ગયો હોતો અને આખો વરસ વિતી ગયો. હજી સુધી તેની કઝા રાખી નહીં; ફરી જ્યારે રમઝાનનો મહિનો આવ્યો ત્યારે તેજ કઝાની નૈયતથી રોજો રાખ્યો ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થશે. અને કઝાનો રોજો થશે નહીં. કઝાનો રોજો રમઝાન પછી રાખે. (દ. મુ. શામી.)

* એનો કાચદો એવો છે કે પ્રથમ જોવું જોઈએ કે મુખ સાદિક કેટલે થાગે થાય છે અને સુર્ય કેટલે વાજે આથમે છે અને એની વચ્ચે કેટલા કલાકનો અંતર છે. ફરી તે કલાકનું અળધુ ગણી લેવું ત્યારે જે તે અળધાની અંદરજ નિયત કરી લીધી હશે તો રોજો થઈ જશે. અને જે અળધો અથવા એથી વધુ વખત પસાર થઈ ગયો હશે ત્યારે રોજો થશે નહીં એક કલાકનો વખત બચાવ અથે લખ્યો છે.

૧૧ મસઅલો. કોઈએ માનતા માની કે જે મારું ફલાણું કામ થઈ જાય તો હું અદલાહ તઆલાને વાસ્તે એ રોજા અથવા એક રોજો રાખીશ ફરી જ્યારે રમઝાનનો મહિનો આવ્યો ત્યારે તેણીએ તેજ માનતાના રોજા રાખવાની નૈયત કીધી; રમઝાનના રોજાની નૈયત કીધી નહીં. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થયો. નજરનો રોજો અદા થયો નહીં. નજરના રોજા રમઝાન પછી ફરી રાખે. એ સૌનો સાર એ નીકળ્યો કે રમઝાનના મહિનામાં જ્યારે કોઈ રોજાની નૈયત કરશે તો રમઝાનનો રોજો થશે, ખીજે કોઈ રોજો થશેજ નહીં. (દ. મુ. શામી.)

૧૨ મસઅલો. શાયાનની ૨૯ મી તારીખે જે રમઝાનનો ચાંદ દેખાય તો સવારમાં રોજો રાખે. અને જે નહીં દેખાય અથવા આકાશ પર વાદળાં હોય અને ચાંદ નજરે પડે નહીં તો સવારે જોજો રાખશો નહીં હદીસ શરીફમાં એવી રીતે રોજો રાખવાની મનાઈ આવેલી છે. એટલુંજ નહિ પણ શાયાન મહિનાના ત્રીસ દહાડા પૂરા કીધા પછી રમઝાનના રોજા શરૂ કરો. (લિદ્યા જી. ૧)

૧૩ મસઅલો. શાયાન મહિનાની ૨૯ તારીખે વાદળાં હોવાથી રમઝાન શરીફનો ચાંદ નહિ દેખાયો. ત્યારે સવારે નફિલ રોજો પણ રાખશો નહિ. પણ કદી એવી તક આવી લાગે કે હમેશ પીરને દહાડે અને જુમેરાતને દિવસે અથવા ખીજા કોઈ અમુક દહાડે રોજો રાખતી હતી અને કાલે તેજ દહાડે છે ત્યારે સવારે નફિલની નૈયતથી રોજો રાખવો ખેલતર છે. ફરી અગર કોઈ ઠેકાણેથી ચાંદ થવાની ખબર આવી ગઈ ત્યારે તેજ નફિલ રોજાથી રમઝાનનો ફરજ રોજો અદા થઈ ગયો. હવે તેની કઝા રાખે નહિ. (લિદ્યા જી. ૧)

૧૪ મસઅલો. વાદળાંના સબખથી (શાયાનની) ૨૯ મી તારીખે રમઝાનનો ચાંદ નહિ દેખાયો ત્યારે અપોર થાય તેથી એક કલાક પહેલાં સુધી કંઈ ખાશો પીશો નહિ. જે કોઈ

ઠેકાણેથી ચાંદની ખખર આવી જાય તો હવે રોજાની નૈયત કરી લેશો અને જો ખખર નહિ આવે તો ખાશો અને પીશો. (દ. મુ. શામી છ. ૨)

૧૫ મસઅલો. (શાખાનની) ૨૯ મી તારીખે જો ચાંદ નહીં થયો તો એમ નહિ ધારશો કે કાલનો દહાડો રમઝાનનો તો નથી ગયા વરસના રમઝાનનો જે એક રોજો મારે માથે કઝા રાખવાનો છે ચાલો તે કઝા રાખી લઉં; અથવા કોઈ મન્નત માની હતી તેનો રોજો રાખી લઉં. તે દહાડે તો કઝાનો રોજો, કફ્ફારાનો રોજો અને નઝરનો રોજો રાખવો પણ મકરૂહ છે; કોઈપણ રોજો રાખવો નહિ જોઈએ. જો કઝા કે નઝરનો રોજો રાખી લીધો પછી કોઈ ઠેકાણેથી ચાંદ થવાની ખખર આવી. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો અદ્ય થશે. કઝા અને મન્નતનો રોજો ફરીથી રાખે, અને જો ખખર નહિ આવી તો જે રોજાની નૈયત કીધી હતી તેજ અદ્ય થઈ ગયો. (શામી. છ. ૨)

ચાંદ જોવાનું બયાન.

૧૬ મસઅલો. જો આસમાનપર વાદળો હોય અથવા અંધકાર હોય એથી ફરી રમઝાનનો ચાંદ દેખાયો નહીં; પણ એક પરહેઝગાર દીનદાર સાચા માણસે આવીને ગવાહી દીધી કે મેં રમઝાનનો ચાંદ જોયો છે ત્યારે ચાંદ સામેત થઈ જશે. પછી તે સાક્ષી દેનારા મરદ અથવા ઓરત હોય. (તોપણ તે સાક્ષી સાચી ગણાશે.) (હિદયા છ. ૧)

૧૭ મસઅલો. અને જો વાદળોના સમયથી ઈંદનો ચાંદ દેખાયો નહીં ત્યારે એક માણસની ગવાહી માતપર ગણાશે નહીં. પછી તે ગમે તેવો મોટો ભરોસેદાર આદમી કેમ ન હોય. પણ જ્યારે બે માતપર પરહેઝગાર મરદો અથવા એક દીનદાર મરદ અને બે દીનદાર ઓરતો પોતે ચાંદ જોયો છે એવી ગવાહી દીધે ત્યારે ચાંદ સામેત થશે. અને જો ચાર ઓરતો સાક્ષી દીધે ત્યારે પણ ગવાહી કમુલ રાખવામાં આવશે નહીં. (હિદયા છ. ૧)

૧૮ મસઅલો. જે માણસ દીન ઉપર ચુસ્ત નથી પણ (કમ્પીરો) ગુનાહો કરતો રહે છે જેમકે નમાઝ પઢતો ન હોય અથવા રોજા રાખતો ન હોય અથવા જુદું બોલ્યા કરે છે અથવા ખીજો કોઈ (કમ્પીરો) ગુનાહો કરે છે, શરીઅતપર ચુસ્ત રીતે ચાલતો ન હોય, ત્યારે શરીઅતમાં તેની વાતનો કંઈપણ ભરોસો નથી. પછી ગમે તેટલી કસમો ખાઈને તે કેમ બયાન નહીં કરતો હોય, એટલુંજ નહીં પણ એવાજ જો બે ત્રણ માણસો હોય તેઓ પણ ચાંદ વિષે ગવાહી દેવામાં માતપર ગણાશે નહીં. (દ. મુ. શામી છ. ૨)

૧૯ મસઅલો. આ જે મશહુર છે કે જે દહાડે રજખની ચોથી (તારીખ) હોય છે તેજ દહાડે રમઝાનની પહેલી હોય છે. એ વાતનો શરીઅતમાં જરા પણ ભરોસો નથી. જો ચાંદ નહીં થાય તો રોજો રાખવો નહીં જોઈએ. (દ. મુ. શામી છ. ૨)

૨૦ મસઅલો. ચાંદ જોઈને એમ કહેવું કે ચાંદ ખટુજ મોટો છે કાલનો માલમ પડે છે, ખુર છે. હદીસે શરીફમાં આવેલું છે કે એ (વાત કહેવી) કેયામતની નીશાની છે. * જ્યારે કેયામત પાસે આવશે ત્યારે લોકો એ પ્રમાણે કહ્યા કરશે. સાર એ કે ચાંદનું મોટું અથવા નાનું હોવું એપણ ઓગણત્રીશ અથવા ત્રીશમું ચાંદ હોવાને વારને કંઈ માતપર વાત નથી. તેમજ હિન્દુઓની વાતપર ભરોસો કરશો નહીં કે આજે ખીજ છે તો આજે ચાંદ નક્કી છેજ. શરીઅતની રૂએ એ સૌ વાતો નકામી છે. (દ. મુ. શામી છ. ૨)

૨૧ મસઅલો. જો આકાશ ખીજકુલ સાફ હોય (વાદળો ન હોય) તો બે ચાર માણસોની ગવાહીથી પણ ચાંદ સામેત થશે નહીં; પછી તે ચાંદ ગમે તો રમઝાનનો હોય અથવા તો ઈંદનો હોય, જો એટલા બધા માણસો, “અમે પોતે

* એની એ મતલબ છે કે કિયાતમની નજીક જે મોટી મોટી નિશાનીઓ જાહેર થશે તેમાંથી એક આ પણ છે.

ચાંદ જોયો છે” એમ બયાન કરે, કે જોથી દિલ સાક્ષિ આપે કે એ સૌ જુડી વાત બનાવીને આપ્યા નથી, એટલા બધા લોકો જુડું બોલે એ કોઈ તરેહથી થઈ શકતું જ નથી ત્યારે ચાંદ સામેત થશે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૨ મસઅલો. આખા શહેરમાં એ વાત મશહુર છે કે કાલે ચાંદ થઈ ગયો બહુ માણસોએ જોયો. બહુ શોધવા અને હુંદવા પછી પણ એવું કોઈ માણસ મળતું ન હોય કે જોણે પોતે ચાંદ જોયો હોય (એમ બયાન કરે) તો એવી ખબરનો કંઈ ખરોસો નથી. (શામી છ. ૨)

૨૩ મસઅલો. કોઈએ રમઝાનનો ચાંદ પોતે એકલાએ જ જોયો. તેના શિવાય શહેરમાં કોઈએ પણ જોયો નથી. પણ તે શરીઅત પ્રમાણે ચાલતો ન હોય (કાસેક અથવા બિદઅતી હોય) ત્યારે તેની ગવાહીથી શહેરવાળા લોકો તો રોઝો રાખે નહીં. પણ તે માણસને પોતાને રોઝો રાખવો જોઈએ. અને હવે એકલા જોનારે ત્રીશ રોઝા પુરા કીધા પણ હજી ઈદનો ચાંદ દેખાયો નહીં ત્યારે તે એકત્રીશમો રોઝો પણ રાખે (અને શહેરવાળાઓની સાથે ઈદ કરે.) એમ નહીં કે પોતાના ત્રીશ રોઝા પુરા થઈ ગયેલા સમજીને ચાંદ દેખાય તે પહેલાં ઈદ કરે (અને રોઝો છોડી દીએ.) (હિદાયા. છ. ૧)

૨૪ મસઅલો. અગર કોઈએ ઈદનો ચાંદ પોતે એકલાએ દીડો તેથી કરીને શરીઅતે (આલેમોએ) તેની ગવાહીને માતખર રાખી નહીં (કેમકે ઈદનો ચાંદ એક માણસની ગવાહીથી સામેત થતો નથી.) ત્યારે પેલા જોનારને પણ ઈદ કરવી દુરસ્ત નથી. સવારે રોઝો રાખે અને પોતાના ચાંદ જોવા પર ભરોસો કરે નહીં. અને રોઝાને તોડે નહીં. (હિદાયા. છ. ૧)

કઝા રોઝાનું બયાન.

૨૫ મસઅલો. હેઝના સમયથી અથવા બીજા કોઈ કારણથી જે રોઝા જતા રહ્યા હોય. રમઝાન પછી બ્યાંસુધી અને ત્યાંસુધી જલદીથી તેઓની કઝા રાખે વાર લગાડે નહીં, વગર

ઉઝરે કઝા (રોઝા) રાખવામાં વાર લગાડવી ગુન્હો છે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૬ મસઅલો. રોઝાની કઝાઓમાં દિવસ અને તારીખ મુકરર કરીને કઝાની નિયત કરવી કે ફલાણી તારીખના રોઝાની કઝા રાખું છું (જેમકે રમઝાનની ૧૨ મી તારીખ જુમ્હાને દહાડે હતી, અને તેજ દિવસનો રોઝો કઝા થયો હતો તો હવે તેની કઝા રાખતી વખતે નિયત કરવી કે રમઝાનની ૧૨ મી તારીખના રોઝાની હું કઝા રોઝો રાખું છું.) એની કંઈ જરૂર નથી પણ જેટલા દહાડાના કઝા રોઝા હોય તેટલા જ કઝા રાખવા જોઈએ પણ જે એ રમઝાનના થોડા થોડા રોઝા કઝા રાખવાના આકી હોય તો વરસ મુકરર કરવાની જરૂર છે. એટલે એવી તરેહથી નિયત કરે કે “ફલાણા સાલના રોઝાની કઝા રાખું છું.” અથવા (ગયા સાલના આગળા સાલ (વરસ)ના રોઝાની કઝા રાખું છું; અથવા સને ૧૩૪૭ હીજરીના રમઝાનના રોઝાની કઝા રાખું છું, અથવા ૧૩૪૬ હીજરીના રમઝાનના રોઝાની કઝા રાખું છું. એવી તરેહથી જે સુનની ગણતરી આવડતી હોય તો તે વરસનું નામ લીએ). (શામી. છ. ૧)

૨૭ મસઅલો. કઝા રોઝાઓને વાસ્તે રાતથી નૈયત કરવી જરૂરી છે. અગર સવાર પડી જશે તે પછી નૈયત કરશે તો રોઝો દુરસ્ત થશે નહિ પણ તે નફિલ રોઝો થઈ ગયો. કઝા રોઝો ફરીથી રાખે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૮ મસઅલો. કફકારાના રોઝાનો પણ એજ હુકમ છે કે રાતની નૈયત કરવી જોઈએ. જે સવાર થઈ ગયા પછી નૈયત કરશે તો રોઝો (કફકારાનો) દુરસ્ત થશે નહિ. (પણ નફિલ થઈ જશે અને કફકારાનો ફરીથી રાખવો પડશે.) (હિદાયા. છ. ૧)

૨૯ મસઅલો. જેટલા રોઝા કઝા થઈ ગયા હોય. જોઈએ તો સૌ (રોઝાઓ)ને સામટા રાખે અને જોઈએ તો થોડા થોડા કરીને રાખે. એક તરેહથી રાખવા બંધ છે. (દ. મુ. છ. ૨)

૩૦ મસઅલો. હજી રમઝાનના રોઝા કઝાના રાખ્યા નથી અને બીજો રમઝાન આવી પહોંચ્યો તો કંઈ હરકત નથી. પહેલાં રમઝાનના રોઝા રાખે, ઈદ થઈ ગયા ગઈ કઝા રોઝાઓ રાખે. પણ એટલી વાર લગાડવી એ ખુર છે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૩૧ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં દિવસે બેહોશ (બેભાન) થઈ ગઈ અને એક દિવસ થી વધુ બેભાન રહી. ત્યારે તે દિવસ વતરક બીજા દહાડાના રોઝાની કઝા રાખે. જે દહાડે બેભાન થઈ ગઈ હતી તેની કઝા રાખવી વાજેબ નથી. કારણ કે તે દિવસનો રોઝો નીયતના લીધે થઈ ગયો. હા, જે તે દિવસે રોઝો નહતો અથવા તે દહાડે ગળામાં કંઈ દવા નાંખવામાં આવી અને ગળાની નીચે ઉતરી ગઈ તો તે (પહેલા) દહાડાની કઝા પણ વાજેબ છે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૩૨ મસઅલો. અને જે રાતના બેભાન થઈ હોય ત્યારે પણ જે રાત્રે બેભાન થઈ તે એક દહાડાની કઝા વાજેબ નથી. બાકી નેટલા દહાડા બેભાન રહી હોય તે સૌ (દહાડાઓ) ની કઝા વાજેબ છે. પણ જે તે રાત્રે (કે જે રાત્રે તે બેભાન થઈ) સવારે રોઝો રાખવાની નૈયત નહતી અથવા સત્તારમાં કોઈ દવા ગળામાં નાંખવામાં આવી ત્યારે તે દહાડાનો રોઝો પણ કઝા રાખે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૩૩ મસઅલો. જે તમામ રમઝાનમાં બેભાન રહે ત્યારે પણ કઝા રાખવી નેઈએ. સર્વે રોઝા માફ થઈ ગયા એમ સમજે નહિ. પણ જે ગાંડપણ થઈ ગયું અને આખો રમઝાન (મહિનો) ગાંડી રહી. ત્યારે તે રમઝાનના કોઈપણ રોઝાની કઝા વાજેબ નથી. અને રમઝાનના દહાડામાં જે કોઈ દહાડે ગાંડપણ જતું રહ્યું અને અક્કલ ઠેકાણે આવી ગઈ તો તે દહાડેથી રોઝા રાખવા શરૂ કરી દે અને નેટલા રોઝા ગાંડપણમાં ગયા હોય તેની કઝા પણ રાખે. (હિદાયા. ૭. ૧)

નઝર (માનતા)ના રોઝાનું બયાન.

૩૪ મસઅલો. બ્યારે કોઈ નઝર (જે શરીરઅતમાં જન્ય હોય તેવી) માને ત્યારે તેને પૂરી કરવી વાજેબ છે. જે (નઝરના રોઝા માની લીધા પછી) નહિ રાખશે તો ગુન્હેગાર થશે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૩૫ મસઅલો. નઝર બે પ્રકારની છે. (૧) એ છે કે દિવસ અને તારીખ મુકરર કરીને નઝર માની કે “ઓ અલ્લાહ! જે આજે ફલાણું કામ થઈ જાય તો કાલે તારો રોઝો રાખીશ” અથવા એમ કહે કે “ઓ અલ્લાહ! જે મારી ફલાણી મુરાદ (ઇચ્છા) પુરી થાય તો પરમ દહાડે જુમ્માને દિવસે રોઝો રાખીશ.” એવી માનતામાં જે રાતથી રોઝાની નૈયત કરે તોપણ દુરસ્ત છે. અને જે રાતથી નૈયત નહીં કાઢી હોય તો બપોર થયા તેથી એક કલાક પહેલાં નૈયત કરી લે એ પણ દુરસ્ત છે. નઝર અદા થઈ જશે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૬ મસઅલો. જુમ્માને દહાડે રોઝો રાખવાની નઝર માની અને બ્યારે જુમ્માનો દિવસ થયો ત્યારે ફક્ત એટલીજ નૈયત કાઢી કે “આજે મારો રોઝો છે.” એમ મુકરર નહિ કાઢી કે નઝરનો રોઝો છે; અથવા નહિલના રોઝાની નૈયત કાઢી ત્યારે પણ નઝરનો રોઝો અદા થઈ જશે. પણ જે તે જુમ્માને દહાડે કઝા રોઝો રાખી લીધા અને નઝરનો રોઝો રાખવાનું યાદ નહિ રહ્યું અથવા યાદ તો હતું પણ જાણી નેઈને કઝા રોઝો રાખ્યો ત્યારે નઝર (માનતા) નો રોઝો અદા થશે નહિ પણ તેને માટે કઝા રોઝો ફરીથી રાખવો પડશે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૭ મસઅલો. અને બીજી તરેહની નઝર એ છે કે દહાડો અથવા તારીખ મુકરર કાઢી નહિ અને નઝર માની, અને કહ્યું કે “ઓ અલ્લાહ! જે ફલાણું કામ થઈ જાય તો એક રોઝો રાખીશ એવી માનતાના (રોઝા) વાસ્તે રાતથી નૈયત કરવી જરૂર છે. જે સવાર થયા પહેલાં નૈયત કરશે તો નઝરનો રોઝો થશે નહિ,

પણુ તે રોઝો નફિલ થઈ જશે (નઝરનો રોઝો ફરી રાખવો પડશે.) (દુ. મુખ્તાર ૭. ૨)

નફિલ રોઝાનું ખયાન.

૩૮ મસઅલો. નફિલ રોઝાની નિયત જો એવી રીતે મુકરર કરે કે “હું નફિલનો રોઝો રાખું છું” તોપણ સહીલ છે. અને જો ફક્ત એટલી જ નિયત કરે કે “હું રોઝો રાખું છું” ત્યારે પણ દુસ્ત છે. (દુ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૯ મસઅલો. અપોર થાય તેનાથી એક કલાક પહેલાં નફિલની નિયત કરી લેવી દુસ્ત છે. ત્યારે જો દહાડે દશ વાગે ત્યાંસુધી ધારો કે રોઝો રાખવાનો ઇરાદો નહોતો પણ હજુસુધી કંઈ ખાધું પીધું નથી ફરી મન થયું અને રોઝો રાખી લીધો તો દુસ્ત છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૪૦ મસઅલો. રમઝાન શરીફના માહના સિવાય જે દહાડે ચાહે તે દહાડે નફિલનો રોઝો રાખી શકે છે. જેટલા વધારે રાખશે તેટલો સવામ વધારે થશે. પણ ઇદને દહાડે અને બકરઈની દસમી, અગીઆરમી, બારમી અને તેરમી (મળીને) વરસમાં ફક્ત પાંચ દહાડા રોઝો રાખવો હરામ છે. (શામી. ૭. ૨)

૪૧ મસઅલો. કોઈ માણસ જો ઇદને દહાડે રોઝો રાખવાની માનતા માને ત્યારે પણ તે દહાડાનો રોઝો દુસ્ત નથી. તે (ઇદના દહાડા)ના બદલામાં કોઈ બીજો દહાડે રાખી લે. (શામી. ૭. ૨)

૪૨ મસઅલો. કોઈએ જો એવી માનતા માની કે હું આખા વરસના રોઝા રાખીશ. વરસમાં કોઈ દહાડાનો રોઝો છોડીસ નહિ. ત્યારે પણ મયકુર પાંચ દહાડા રમઝાનની ઇદ અને બકરઈ અને તેની પછીના ત્રણ દહાડા)ના રોઝા રાખે નહિ. બાકીના સૌ રાખે. પછી એ પાંચ રોઝાઓની કઝા રાખે. (દુ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૪૩ મસઅલો. નફિલ રોઝો નૈયત કીધાથી વાજેય થઈ જાય છે. ત્યારે સવારે + જો એમ નૈયત કીધી કે “આજે મારો રોઝો છે” ફરી તે રોઝાને તોડ્યો તો હવે તેની કઝા રાખવી જોઈએ. (હિદાય. ૭. ૧)

૪૪ મસઅલો. કોઈએ રાત્રે એવો ઇરાદો કીધો કે “હું કાલે રોઝો રાખીશ.” પણ પછી સવારે થાય તે પહેલાં ઇરાદો બદલાઈ ગયો અને રોઝો રાખ્યો નહિ ત્યારે [તેની] કઝા [રાખવી] વાજેય નથી. [ફત્હુલ. કદીર. ૭. ૨]

૪૫ મસઅલો. ધણીની રગ્ન વગર નફિલ રોઝો રાખવો (આરતને) દુસ્ત નથી. અગર તેની રગ્ન વગર રોઝો રાખી લીધો તો તે (રોઝાને) તોડાવવાથી તોડી નાંખવો દુસ્ત છે. ફરી જ્યારે તે કહે ત્યારે તેની કઝા રાખે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૪૬ મસઅલો. કોઈને ઘેર મેહમાન (પરોણાર્થે) ગઈ, અથવા કોઈએ દવ્યવત કીધી (નોતર દીધું) ત્યારે જો તે (મેહમાન) ખાશે નહિ તો તે (નોતર દેનાર) નું દિલ દુખાશે અને તે નારાજ થશે, ત્યારે તેનું મન રાજી રાખવા સાર નફિલ રોઝો તોડી નાંખવો દુસ્ત છે. અને (એથી ઉલટું જો નોતરે તેડનારે રોઝો રાખેલો હોય તો) મેહમાનને રાજી કરવા સાર તેને પણ (નફિલ રોઝો) તોડી નાંખવો જાયઝ છે. (પછી તેની કઝા રાખે.) (દુ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૪૭ મસઅલો. કોઈએ જો ઇદને દહાડે નફિલ રોઝો રાખી લીધો અને નૈયત કરી લીધી ત્યારે પણ તેને તોડી નાંખે અને તેની કઝા રાખવી પણ વાજેય નથી. (દુ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૪૮ મસઅલો. મોહરરમની દસમી તારીખે રોઝો રાખવો મુસ્તહબ છે. શરીફમાં આવેલું છે કે જે કોઈ એ રોઝો રાખશે તેના પાછલા એક વરસના ગુનાહો માફ થઈ જશે. (દુ. મુખ્તાર-શામી. ૭. ૨)

૪૯ મસઅલો. એવીજ રીતે બકરઈની નવમી તારીખે રોઝો રાખવાથી બહુજ મોટા સવામ છે. એ રોઝો રાખવાથી આગલા એક વરસના ગુનાહો માફ થઈ જાય છે. અને જો

૧ અત્રે સવારથી મતલબ સુબ્હ સાદિક છે.

૨ આ હુકમ ત્યારે કે ધણી જ્યારે ઘરપર હોય.

૩ આ હુકમ ત્યારે છે કે જ્યારે મેહમાન ઘર-વાળાના સાથે નહીં ખાવાથી દિલમાં ખેદ લાવે.

+ એટલે સુબ્હ સાદિક પછી દિવસના બપોર પહેલાં નૈયત કીધી હોય.

સાર ચાંદથી નવમી બકર ધડિ સુધી લગોલગ રોજા રાખે તો બાણજ સાર છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૦ મસઅલો. શય અરાતની પંદરમી તારીખે અને ધડિ (રમજાન થઈ ગય તે પછી શબ્વાલ મહિના)ના ૭ દહાડાઓમાં રોજા રાખવાનો ખીબ નહિલ રોજાઓ કરતાં વધારે સવાબ છે. * (શામી. ૭. ૨.)

૫૧ મસઅલો. જે દર મહિનાની તેરમી ચૌદમી અને પંદરમી તારીખે ત્રણ દિવસ (લગોલગ) રોજા રાખ્યા કરે તો જાણે તેણે આખા વરસના લગોલગ રોજા રાખ્યા. હુજુર (રસુલે મુકા) સહ લક્ષ્ણો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમ એ પ્રમાણે રોજા રાખ્યા કરતા હતા. જે કોઈ (હમેશ મજકુર રોજા રાખવાની) હીમત ધરે તો એનો પણ બહુજ મોટો સવાબ છે. (શામી. ૭. ૨.)

જે ચીનેથી રોજો તુટતો નથી અને જે ચીનેથી રોજો તુટે છે અને કંઝા અથવા કંફકારો વાળોય થાય છે તેઓનું બચાન,

૫૨ મસઅલો. જે રોજો રાખનાર ભુલથી કંઈ ખઈ લે અથવા ભુલથી પોતાના ઘણી સાથે સોહબત કરી લે તો તેનો રોજો તુટ્યો નથી. અગર ભુલી જઈને પેટ ભરીને ખાધું પીધું ત્યારે પણ રોજો તુટ્યો નથી. અગર રોજાને ભુલી જઈને કેટલીક વખત (રહી રહીને) ખાધું પીધું ત્યારે પણ રોજો નહિ તુટ્યો.. દ. મુજ્તાર. ૭. ૨)

૫૩ મસઅલો. એક માણસને જેઓ કે (રોજાને) ભુલી જઈને ખાઈ પી રહેલો છે ત્યારે જો તે (ભુલીને ખાનારો માણસ એવા શકિતવાળો તક્લીફવાન છે કે તેને રોજા રાખવાથી વધારે તકલીફ થતી નથી તે વખતે તેને રોજો યાદ દેવડાવવો વાગેજ છે, અને અગર કોઈ નાતાકાત માણસ હોય (એવો) કે જેને રોજાથી ઇન્ન પહોંચે છે, તો તેને યાદ દેવડાવે નહિ, ખાવા દે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

* એટલે તે નહિલ રોજાથી જેના વિષે કોઈ ખાસ ફીલત વાણંજ નહીં હોય.

૫૪ મસઅલો. દહાડે સુધી ગઈ અને એવું સ્વપ્ન (ખ્યાબ) જોયું કે જેથી ન્હાવાની હાજત થઈ ગઈ (એહતજામ થઈ ગયો) તો એના થી રોજો તુટ્યો નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૫ મસઅલો. દિવસે સુરમો તેલ વિગેરે લગાડવું ખુશમો (સુગંધી) સુંઘવી દુરસ્ત છે, એનાથી રોજામાં કંઈ પણ તુક્સાન આવતો નથી. પછી ગમે તે વખતે હોય. એટલુંજ નહિ પણ અગર સુરમો લગાડ્યા પછી થુકમાં અથવા નીટમાં સુરમાનો રંગ જણાય તોપણ રોજો નહિ મકરહ થશે અને તુટશે પણ નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૬ મસઅલો. ઘણી ઘણી આણીનું સાથે સુવું, અડકવું, ખ્યાર કરવો એ સૌ દુરસ્ત છે. પણ જે જુવાનીનો એવો જોશ હોય કે એવા કામો કરવાથી સોહબત થઈ જવાની ખીક હોય ત્યારે એમ કરવું નહિ જોઈએ. (તે વખતે એમ કરવું) મકરહ છે. (દિલાયા. ૭. ૧)

૫૭ મસઅલો. હલક (ગળા) માં માખી ચાલી ગઈ અથવા આપો આપ ધુમાડો ચાલ્યો ગયો, અથવા ધુળ ચાલી ગઈ તો તેનાથી રોજો તુટ્યો નથી. પણ જે જાણી જોઈને એમ કીધું ત્યારે રોજો તુટી ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૫૮ મસઅલો. લોખાન વિગેરે કંઈ સળગાવ્યું પછી તેને પોતાની પાસે રાખીને સુધ્યા કીધું તો રોજો જતો રહ્યો. એવીજ રીતે હુકકો (ખીડી) પીવાથી પણ રોજો જતો રહે છે. પણ એવા ધુમાડા સિવાય અત્તર, કેવડો, ગુલાબનો ફુલ, વિગેરે ખીજ ખુશમો સુંઘવી કે જેમાં ધુમાડો નથી દુરસ્ત છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૯ મસઅલો. દાંતમાં ગોશનો રેશા અટકેલો હોય અથવા સોપારીની કતરણુ વિગેરે કંઈ ખીજ ચીજ હતી તેને ખિલાડથી કાઢીને ખાઈ લીધી, પણ મ્હોથી બહાર નહિ કાઢી, આપો આપ ગળામાં ચાલી ગઈ, ત્યારે જુઓ અગર ચણાથી ઝાંઘી હોય ત્યારે તો રોજો તુટ્યો નથી, અને જે ચણાની અરાબર અથવા ચણા કરતાં

વધારે હોય તો રોઝો તુટી ગયો. પણ જો મ્હોમાંથી બહાર કાઢી હતી પછી ગળી ગઈ તો (તે ચીજ ચણા કરતાં ઓછી હોય અથવા ચણા જેટલી હોય અથવા ચણા કરતાં વધારે હોય) દરેક હાલતમાં રોઝો તુટી ગયો. ત્રણેને માટે એકજ હુકમ છે. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૦ મસઅલો. થુક ગળવાથી રોઝો તુટતો નથી પછી ગમે તેટલો કેમ ન હોય. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૧ મસઅલો. પાન ખાંધા પછી કાગળો કરીને મ્હો કુટ્ટી નાંખ્યું પણ થુકમાંથી લાલક (રતાશ) નહિ ગઈ તો તેથી કંઈ હરકત નથી. રોઝો થઈ ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૨ મસઅલો. રોઝે ન્હાવાની હાજત થઈ પણ ગુસલ નહિ કીધું, હાડે ગુસલ કીધું ત્યારે પણ રોઝો થઈ ગયો. એટલુંજ નહિ પણ જો આખો હાડો ન્હાય નહિ ત્યારે પણ રોઝો જશે નહિ. પણ એના (એટલે આખો હાડો) નાપાક રેલવાનો ગુનો જુદો થશે (દ. મુ. ૭. ૧)

૬૩ મસઅલો. નાક એટલી નેરથી સણકી કે નીટ લલક (ગળા) માં ડુબી ગયું તો રોઝો તુટ્યો મથી. એવીજ રીતે મ્હોમાંની રાલ (પ્રવાહ) ગળી જવાથી પણ રોઝો જતો નથી. (દ. મુખ્તાર ૭. ૧ લી)

૬૪ મસઅલો. મ્હોમાં પાન દાખીને સુઈ ગઈ અને સવાર પડી જવા પછી ગળી ત્યારે રોઝો થયો નથી. કઝા રાખે. પણ કફકારો (તેના ઉપર) વાજેય થશે નહિ. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૫ મસઅલો. કાગળું કરતી વખતે ગળામાં પાણી ચાલ્યું ગયું અને રોઝો યાદ હતો તો રોઝો તુટી ગયો. કઝા રાખવી પડશે. કફકારો નથી. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૬ મસઅલો. આપોઆપ ઉલટી થઈ તો તેથી રોઝો તુટશે નહિ. પછી ઉલટી થોડી થઈ હોય કે વધારે પણ જો પોતે ગળી જોઈને ઉલટી કીધી અને મ્હો ભરીને ઉલટી થઈ તો રોઝો જતો રહ્યો. અને જો એનાથી થોડી હોય તો પોતે ગળી જોઈને કરવાથી પણ રોઝો તુટશે નહિ. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૭ મસઅલો. થોડી ઉલટી આવી પણ પછી આપોઆપ ગળામાં પાણી ચાલી ગઈ ત્યારે પણ રોઝો તુટ્યો નથી. પણ જો ગળી જોઈને પાણી ગળી જતો તો રોઝો તુટી જતો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૮ મસઅલો. કાઠિએ કાંકરી ~~ખાંધી~~ લોહનો કકડો વિગેરે કાઠિ એવી વસ્તુ ખાંધી જેને લોકો ખાતા ન હોય તેમજ તે વસ્તુને દવા પ્રમાણે પણ ખાતા ન હોય તો તેના રોઝો જતો રહ્યો. પણ કફકારો તેના પર નથી. અને જો એવી ચીજ ખાંધી કે પીધી જેને લોકો ખાય છે, અથવા કાઠિ એવી ચીજ ખાંધી કે જેને લોકો સાધારણ રીતે તો ખાતા નથી પણ દવાની માફક જરૂર પડે તે વખતે ખાય છે ત્યારે પણ રોઝો જતો રહેશે. અને કઝા (તેમજ) કફકારો વાજેય થશે. (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૬૯ મસઅલો. જો મરદ સાથે સાલગત કરાવી ત્યારે પણ રોઝો રહ્યો નહીં તેની કઝા પણ રાખે અને કફકારો પણ દાખે. જ્યારે મરદની પેશાબ કરવાની જગ્યાનો આગળો ભાગ અંદર ચાલ્યો ગયો તો કઝા તેમજ કફકારો વાજેય થઈ ગયા; પછી ગમે તો મની નહિ કે નહિ નીકળે. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૭૦ મસઅલો. જો મરદ પોતાની છત્રી પાખાંનાની (લગવાની) જગ્યામાં દાખલ કરી દીધી અને સાપારી અંદર ચાલી ગઈ ત્યારે પણ એટલે અને મરદ બેઠો રોઝો જતો રહેશે અને કઝા તેમજ કફકારો અને વાજેય થઈ ગયાં. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૭૧ મસઅલો. રોઝાને તોડવાથી કફકારો ત્યારેજ વાજેય થાય છે કે જ્યારે રમઝાન શરીરમાં રોઝો તોડી નાંખે; અને રમઝાન શરીર સિવાય બીજા કાંઈ રોઝાને તોડવાથી કફકારો વાજેય થતો નથી. પછી ગમે તેમ તોડે; અને ગમે તો તે રમઝાનની કઝાનાજ રોઝા કેમ ન હોય, પણ જો તે રોઝાની નેયત રાખી નહિ કીધી હોય અથવા રોઝો તોડ્યા પછી તેજ હાડે હેઝ આવી ગયો હોય તો તેના તોડવાથી કફકારો વાજેય નથી (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૭૨ મસઅલો. કોઈએ રોજામાં તપખીર સુધી, અથવા કાનમાં તેલ નાંખ્યું, અથવા જીભમાં વાસ્તે હુકતો લીધો ત્યારે પણ રોજો જતો રહેયો. પણ ફક્ત કઝા વાળેય છે, કફફારો નથી. અને જો કાનમાં પાણી નાંખ્યું તો રોજો નહિ મરે. (હિદાયો ૭. ૧ લી)

૭૩ મસઅલો. રોજામાં કોઈએ પેશાબની જગ્યાની અંદર કોઈ દવા કે તેલ લખવ કાઢ્યું. તો રોજો જતો રહેયો. કે કઝા વાળેય થઈ પણ કફફારો નથી. (દ. મુખતાર ૭. ૨)

૭૪ મસઅલો. કોઈ જરૂરના સમયે દાઈ (સોઢ્યાણી) એ પેશાબની જગ્યામાં આંગળી નાંખી અથવા પોતે પોતાની આંગળી નાંખી પછી પૂરી આંગળી અથવા થોડી, આંગળી પાછી કાઢી અને ફરી નાંખી તો રોજો તુટી જશે. પણ કફફારો વાળેય નથી. અને બહાર કાઢ્યા પછી ફરીથી જો અંદર નહિ નાંખી તો રોજો તુટ્યો નથી. પણ પહેલીજ વાર નાંખતી વખતે જો પાણી વિગેરે કોઈપણ ચીજમાં આંગળી ભાંજેલી હશે તો પહેલીજ વખતે નાંખવાથી રોજો તુટી જશે. (દ. મુ. શામી ૭. ૨)

૭૫ મસઅલો. મોઢાંથી લોહી નીકળે છે તેને થુકની સાથે ગળી ગઈ તો રોજો તુટી ગયો. પણ લોહી થુક કરતાં ઓછું હોય અને લોહીનો સ્વાદ ગળામાં માલમ નહિ પડે ત્યારે રોજો તુટ્યો નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

૭૬ મસઅલો. જો જીભથી કોઈ વસ્તુ ચાખીને થુકી દીધી તો રોજો તુટ્યો નથી, પણ વગર જરૂરે એમ કરવું મકરૂહ છે. પણ જો કોઈનો ઘણી ઘણોજ ગુસ્સાવાળો હોય અને બીક લાગે કે શાકની અંદર થીકું વિગેરે બરાબર નહિ હશે તો બહુજ કકાશ થશે તેણીને મીઠું આપવું દુસ્ત છે મકરૂહ નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

એ મસઅલો આરતો વારતે છે જો મરદ પોતાની ઈંદ્રીમાં તેલ વિગેરે કંઈ નાખશે તો રોજો જશે નહિ.

૭૭ મસઅલો. પોતાને મોઢે કોઈ ચીજ ચાવીને નાના બચ્ચાને ખવડાવવી મકરૂહ છે. પણ જો એવી જરૂર હોય અને લાચારીનો વખત હોય તો મકરૂહ નથી. (હિદાયો ૭. ૧)

૭૮ મસઅલો. કોલસો ચાવીને દાંતોપર મનજન કરવો તેમજ બીજું કોઈ મનજન દાંતોપર લગાડવું મકરૂહ છે. જો તેમાંથી કંઈ ગળામાં ઉતરી જશે તો રોજો જતો રહેશે. અને મિસવાક (દાંતણી)થી દાંતો સાફ કરવા દુસ્ત છે. પછી મિસવાક તાજી હોય અથવા તો સુકી હોય અંગર લીમડાના ઝાડની મિસવાક છે અને તેની કડવાસ મોઢાંમાં માલમ પડે છે તો પણ મકરૂહ નથી. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૭૯ મસઅલો. કોઈ આરત એ ભાન સુતેલી હતી અથવા એ ભાન લાલતમાં પડેલી હતી. તેનાથી કોઈએ સોખત કાઢી તો રોજો જતો રહેયો ફક્ત કઝા વાળેય છે. કફફારો વાળેય નથી. અને મરદ પર કફફારો પણ વાળેય છે. (દ. મુખતાર શામી ૭. ૨)

૮૦ મસઅલો. કોઈએ ભૂલથી ખાઈ લીધું અને એમ સમજી કે મારો રોજો જતો રહેયો. અને તેથી કરીને ફરી જાણી જોઈને ખાધું તો હવે રોજો જતો રહેયો. ફક્ત કઝા વાળેય છે, કફફારો વાળેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

૮૧ મસઅલો. જો કોઈને ઉલટી થઈ અને તે સમજી કે મારો રોજો જતો રહેયો એવા વીચારથી ફરી જાણી જોઈને ખાઈ લીધું અને રોજો તોડી નાંખ્યો ત્યારે પણ કઝા રોજો વાળેય છે. કફફારો વાળેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

૮૨ મસઅલો. જો સુરમો લગાડ્યો અથવા ફરફ ખોલાવી, તેલ નાંખ્યું ફરી સમજી કે મારો રોજો તુટી ગયો. અને ફરી જાણી જોઈને ખાઈ લીધું ત્યારે કઝા અને કફફારો બંને વાળેય છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૮૩ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં જો કોઈનો રોજો એકાએક તુટી ગયો. તો રોજો તુટી જવા પછી પણ દલાલમાં કંઈ ખાવું પીવું દુસ્ત

નથી. આખો દહાડો રોઝો રાખનારાઓની પેઠે રહેવું વાળેય છે. (હિદાયત ૭. ૧)

૮૪ મસઅલો. કોઈએ રમઝાનના મહિનામાં રોઝાની નૈયતજ નહિ કીધી. તેથી કરીને ખાવું પીવું જરૂરી રાખ્યું તો તેણીના ઉપર કફરો વાળેય નથી. કફરો તેજ વખતે છે કે બ્યારે નૈયત કીધા પછી તોડી નાંખે. (હિદાયત ૭. ૧)

સેહરી ખાવી અને ઇફતાર કરવાનું બયાન.

૮૫ મસઅલો. સેહરી ખાવી સુનત છે. જે ભૂખ ન હોય અને ખાવું ખાવાની ઇચ્છા ન હોય તો માત્ર એ ત્રણ ખારેકજ ખાઈ લે. અથવા કોઈ બીજી વસ્તુ થોડી વધારે ખાઈ લે કંઈ નહિ તો થોડું પાણી પણ પી લીએ. (મરાફિહ ફલાહ)

૮૬ મસઅલો. જે કોઈએ સેહરી નહિ ખાધી પણ જીને એકદ પાન ખાઈ લીધું તો પણ સેહરી ખાવાનો સવાબ મળી ગયો. (મરાફિહ ફલાહ)

૮૭ મસઅલો. સેહરીમાં જ્યાં સુધી અને ત્યાં સુધી વાર લગાડીને ખાવું વધારે સાફ છે. પણ એટલી વાર નહી. લગાડે કે સવાર પડી જવા આવે, અને રોઝો થયો કે નહિ તેમાં શક પડે. (હિદાયત ૭. ૧)

૮૮ મસઅલો. જે રાતના સેહરી બહુજ જમદી ખાઈ લીધી પણ તંબાકુ, પાન, ચા, પાણી વિગેરે મોડેસુધી ખાતી પીતી રહી. બ્યારે સવાર થવાને થોડી વાર રહી ગઈ ત્યારે કોગળો કરી લીધો ત્યારે પણ વાર લગાડીને ખાવાનો સવાબ મળી ગયો. અને એનો પણ તેજ હુકમ છે જે કે વાર લગાડી ને ખાવાનો હુકમ છે. (મરાફી અને તહતાવી)

૮૯ મસઅલો જે રાતના સેહરી ખાવાને વાસ્તે આંખ ઉઘડી નહિ; ઘરના સા માણસો સુઈ રહ્યા. ત્યારે સેહરી ખાધા વગર રોઝો રાખવો. સેહરી છુટી જવાથી રોઝાને છોડી દેવો ઘણીજ નહિ મતીનું કામ છે અને મોટો ગુનો છે.

૯૦ મસઅલો. જ્યાંસુધી સવાર નહિ પડે અને પરીઠીઆનો વખત નહિ આવે જેનું

બયાન નમાઝોના વખતોમાં ગુજરી ચુક્યું છે ત્યાંસુધી સેહરી ખાતી દુરસ્ત છે તેની પછી દુરસ્ત નથી. (મરાફિહ ફલાહ)

૯૧ મસઅલો. કોઈની આંખ મોડે ઉઘડી અને એવા વિચાર તેને થયો કે હજી રાત ખામી છે. એવા અનુમાનથી સેહરી ખાઈ લીધી. પછી માલમ પડ્યું કે સવાર થયા પછી સેહરી ખાધી છે. તો રોઝો થયો નથી. કા રોઝો રાખે. અને કફરો વાળેય નથી. તોપણ કંઈ ખાવું પીએ નહિ રોઝો રાખનારાઓની પેઠે રહે. તેમજ જે સુર્ય આથમી ગયા એવા અનુમાનથી રોઝો ખાલ્યો. ફરી સુર્ય દેખાયો તો રોઝો જતો રહ્યો હવે એની કા રાખે. કફરો વાળેય નથી. અને જ્યાં સુધી સુરજ આથમે નહીં ત્યાં લગી કંઈ પણ ખાવું પીવું દુરસ્ત નથી. (હિદાયત ૭. ૧)

૯૨ મસઅલો. જે એટલી વાર થઈ ગઈ. હોય કે સવાર પડી જવાનો શક થઈ ગયો ત્યારે હવે કંઈ ખાવું મકરૂહ છે. અને એવે વખતે જે કંઈ ખાવું અથવા પાણી પી લીધું તો પુરૂ કીધું અને ગુનો થયો. પછી જો માલમ થયું કે તે વખતે સવાર પડી ગઈ હતી તો તે રોઝાની કા રાખે. અને જે કંઈ માલમ પડે નહી; ખિલકુલ શક રહી જાય તો કા રાખવી વાળેય નથી. પણ અચાવની વાત એ છે કે તેની કા રાખી લીએ. (હિદાયત ૭. ૧)

૯૩ મસઅલો. મુસતલબ એ છે કે જ્યારે સુરજ ખાતરી પુર્વક આથમી જાય ત્યારે તરત રોઝો ખાલી નાંખે વાર લગાડીને રોઝો ખાલવો મકરૂહ છે. (હિદાયત ૭. ૧)

૯૪ મસઅલો. વાદળને દહાડે જરા વાર લગાડીને રોઝો ખાલવો. જ્યારે સારી પેઠે ખાતરી થઈ જાય કે સુરજ આથમી ગયો હશે ત્યારે ઇફતાર કરવો અને ફક્ત ઘડીયાળ વિગેરેના ઉપર કંઈ પણ ભરોસા કરવો નહિ, જ્યાં સુધી કે તમારું દિલ સાક્ષી નહિ દીએ. કેમકે રખેને ઘડીયાળ કંઈ બરાબર ન હોય. એટલુંજ નહિ અગર કોઈ અજાણ પણ પોતરી દીએ અને હજી વખત

થઈએ કંઈ શક હોય ત્યારે પણ રોજો છોડવા દુરસ્ત નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૯૫ મસઅલો. ખારેકથી રોજો ખોલવો બેહતર છે. અથવા કોઈ મીઠી ચીજ હોય તેનાથી ખોલે. તે પણ નહિ હોય તો પાણીથી ખોલે. કેટલાક ઓરતો અને કેટલાક મરદો મીઠાની કાંકરીથી ધક્કિતાર કરે છે, અને તેમાં સવાખ સમજે છે એ ખોટો અકીદો છે. (હિદાયા ૭. ૧)

૯૬ મસઅલો. જ્યાં સુધી સુગળના કુખમાં શક રહે ત્યાં સુધી ધક્કિતાર કરવા જાયજ નથી. (હિદાયા. ૭. ૧)

કકકરાનું ખયાન.

૯૭ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોજાને તેહી નોખવાનો કકકરો એ છે કે એ મલિના લગો લગ રોજા રાખે. થોડા થોડા કરીને રોજા રાખવાદુરસ્ત નથી. જે કોઈ સખખથી વચ્ચે એ એક રોજા નહિ રાખ્યા તો હવે ફરીથી એ મલિનાના રોજા રાખે. પણ જેટલા દલાડા હેઝના સખખથી જતા રહ્યા હોય તે માફ છે. તેઓના છુટી જવાથી કકકરામાં કંઈ નુકશાન નહિ આવ્યો. પણ પાક થવા પછી તરત ફરી રોજા રાખવા શરૂ કરે અને સાહ રોજા પુરા કરી લીએ. (શામી. ૭. ૨)

૯૮ મસઅલો. નકાસથી વચમાં રોજા છુટી જાય પુરા રોજા લગોલગ નહિ રાખી શકે તો પણ કકકરો સહી થયો નથી સૌ રોજા ફરીથી રાખે. (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૯૯ મસઅલો. કોઈ દુખ કે ખીમારીના સખખથી, કકકરાના રોજા રાખવામાં, જે વચમાં કેટલાક છુટી ગયા ત્યારે પણ તદુરસ્ત થયા પછી ફરીથી રોજા રાખવા શરૂ કરે. (શામી. ૭. ૨)

૧૦૦ મસઅલો. જે વચમાં રમઝાનનો મલિનો આવી ગયો તોપણ કકકરો અદા થયો નહિ (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૧૦૧ મસઅલો. અગર કોઈને રોજા રાખવાની શક્તિ નહીં હોય તો સાહ ફકીરોને સમજ સોજ પેટ ભરીને ખાણું ખવાડી દે જેટલું તેઓથી ખવાય ખુબ પેટ ભરીને ખાય. (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૧૦૨ મસઅલો. તે ફકીરોમાં જે કેટલાંએક નાનાં બચ્ચાં હોય તો જાયજ નથી. તે બચ્ચાંઓના બદલામાં ખીજ ફકીરોને ફરી ખવાડે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૩ મસઅલો. જે ઘડની રોટલી હોય તો ફક્ત રોટલીજ ખવાડવી પણ દુરસ્ત છે. અને જે જવ, ખાજરી, જુવાર વિગેરેની રોટલી હોય તો તેની સાથે કંઈ દાળ વિગેરે દેવી જેમએ જેની સાથે રોટલી તેઓ ખાય. (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૧૦૪ મસઅલો. જે ખાણું નહિ ખવાડે પણ સાહ ગરીબોને કાચુ અનાજ દીએ તોપણ જાયજ છે. દરેક ફકીરને એટલું દીએ કે જેટલું ફિતના સદકામાં દેવાય છે. અને સદકાએ ફિતનું ખયાન ધનશાયલ્લાહો તથાલા ઝકાતના વિભાગમાં આવશે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૫ મસઅલો. જે તેટલા અનાજની કીમત દઈ દીએ તોપણ જાયજ છે. જે કોઈ ખીજથી કહ્યું કે તમે મારા તરફથી કકકરો અદા કરી દો, અને સાહ ફકીરોને ખવાડી દો અને તેણે તેના તરફથી ખાણું ખવાડવી દીધું અથવા કાચું અનાજ દઈ દીધું ત્યારે પણ કકકરો અદા થઈ ગયો. અને જે તેના કહ્યા વગર કોઈએ તેના તરફથી આપી દીધું તો કકકરો સહી થશે નહિ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૬ મસઅલો. જે એકજ ફકીરને સાહ દલાડા સુધી સવાર સાંજ ખાણું ખવાડયું અથવા સાહ દલાડા સુધી કાચું અનાજ અથવા કીમત દેતી રહી ત્યારે પણ કકકરો સહી થઈ ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૭ મસઅલો. જે સાહ દલાડા સુધી લગોલગ ખવાડયું નહિ પણ વચમાં કેટલાક દલાડા આંતરાના ગયા તો કંઈ હરકત નથી એ પણ દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૮ મસઅલો. જે સાહ દલાડાનો અનાજ હિસાબ ગણીને એક ફકીરને એકજ દલાડા દઈ દીધો તો દુરસ્ત નથી. તેમજ એકજ ફકીરને એકજ દલાડે સાહ વખત દઈ દીધું તોપણ

એકજ દહાડાનો અદા થયો. એક ક્રમ સાદ ફકીરોને ફરી દેવું જોઈએ એવીજ રીતે કીંમત દેવાનો પણ હુકમ છે. એટલે એક દહાડામાં એક ફકીરને એક રોજાના બદલાથી વધારે દેવું જાયજ નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૦૯ મસઅલો. જો કોઈ ફકીરને કિત્રાના સદકાથી વજનમાં કમતી દીધું તો કફીરો સહી થયો નહિ. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૧૦ મસઅલો. જો એકજ રમઝાનના બે કે ત્રણ રોજા તોડી નાંખ્યા તો એકજ કફીરો વાજેજ છે. પણ જો એ બે રોજા એકજ રમઝાનના નહિ હશે તો જુદો જુદો કફીરો દેવો પડશે. (દ. મુ. ૭. ૨)

જે કારણથી રોજો તોડવો જાયજ છે તેનું બયાન.

૧૧૧ મસઅલો. એકાએક એવી ખીમાર પડી ગઈ કે જો રોજો નહિ તોડશે તો જનનું જોખમ થશે, અથવા ખીમારી બહુજ વધી જશે તો રોજો તોડી નાંખવો દુરસ્ત છે. જેમકે એકાએક પેટમાં એવું દરદ થઈ આવ્યું કે બેચેન થઈ ગઈ અથવા સાપ કરડ્યો તો દવા પી લેવી અને રોજો તોડી નાંખવો જાયજ છે. તેમજ જો એવી તરસ લાગી કે મરી જવાની ખીફ છે ત્યારે પણ તોડી નાંખવો દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૧)

૧૧૨ મસઅલો. ગર્ભવંતી ઓરતને કોઈ એવી વાત આવી પડી જેથી તેની જનનનો અથવા બચ્ચાની જનનનો ખાફ છે. ત્યારે રોજો તોડી નાંખવો જાયજ છે. (દ. મુ. ૭. ૧)

૧૧૩ મસઅલો. ખાણું રાંધવાથી બેહદ તરસી થઈ અને એવી અકળામણ થઈ ગઈ કે હવે જીવી શકતી નથી ત્યારે રોજો ખોલી નાંખવો દુરસ્ત છે પણ જો તેણીએ જાણી જોઈને એટલું બધું કામ કાઢ્યું કે જેના સમયથી તેણીની એવી હાલત થઈ ગઈ તો તે ગુનહેગાર થશે. * (દ. મુ. ૭. ૧)

* પરંતુ એવી હાલતમાં પણ રોજો ખોલવો દુરસ્ત છે.

જે કારણથી રોજો નહિ રાખવો જાયજ છે તેનું બયાન.

૧૧૪ મસઅલો. જો એવી ખીમારી છે કે રોજાથી નુકશાન થાય છે, અને એવી ખીફ છે કે જો રોજો રાખશે તો ખીમારી વધી જશે અથવા ધણું મોડે સારી થશે, અને જનને જોખમ થશે તો રોજો નહિ રાખ. જ્યારે સારી થાય ત્યારે તેની કઝા રાખી લે. પણ ફક્ત પોતાના મનમાં એવો વિચાર કરવાથી રોજો છોડવો દુરસ્ત નથી. પણ જ્યારે કોઈ મુસલમાન દીનદાર હકીમ અથવા ડોક્ટર કહી દે કે રોજો તમને નુકશાન કરશે ત્યારે છોડવો જોઈએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૫ મસઅલો. જો હકીમ કે ડોક્ટર હોય અથવા શરીરમતના હુકમો પર ચુસ્ત રીતે ચાલતો ન હોય તો તેના કહેવાપર કંઈ પણ બરોસો નથી માત્ર તેના કહેવાથી રોજો રાખવો છોડે નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૬ મસઅલો. જો હકીમે તો કંઈ કહ્યું નથી પણ તેના પોતાના અનુભવ છે અને કંઈ એવી નિશાનીઓ માલમ પડી જેથી ફરીને ફરી એવી ગવાહી દે છે કે રોજો નુકશાન કરશે ત્યારે પણ રોજો રાખ નહિ, અને જો પોતે અનુભવી નહિ હોય અને તે ખીમારીની પણ તેણીને ખબર ન હોય, ત્યારે ફક્ત ચારણાનો કંઈ પણ બરોસો નથી. જો દીનદાર હકીમના બતાવ્યા વગર એ પોતાના અનુભવ વગર પોતાના માત્ર વિચારથીજ રમઝાનનો રોજો તોડશે તો કફીરો દેવો પડશે, અને જો રોજો નહિ રાખશે તો ગુનહેગાર થશે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૭ મસઅલો. જો ખીમારીથી તન દુરસ્ત થઈ ગઈ પણ હજી શરીરમાં શક્તિ નથી અને રોજો રાખવાથી ફરી ખીમાર પડી જવાની ખીફ છે ત્યારે પણ રોજો નહિ રાખવો જાયજ છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૮ મસઅલો. જો કોઈ મુસાફરીમાં હોય તો તેને પણ દુરસ્ત છે કે રોજો નહિ રાખે પડી તેની કઝા કદી રાખી લીએ. અને મુસાફ

રીના તેજ અર્થ છે જેનું બ્યાન નમાઝના મસ-
અલાઓમાં થઈ ચુક્યું છે એટલે ત્રણ મનઝિલ
જવાનો ધરિદો હોય. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૧૯ મસઅલો. મુસાફરીમાં જે કંઈ
ઈજા ન થાય જેમકે રેલની સવારી છે, અને
ધારે છે કે સાંજ સુધી ઘેર પહોંચી જઈશ,
અથવા પોતાની સાથે તમામ તરેલનો આરામ
લેવાનો સામાન તૈયાર છે: તો એવા વખતે રોઝો
રાખવો બહેતર છે, અને જે રોઝો નહિ રાખે
અને કઝા કરે તોપણ કોઈ ગુનો નથી. પણ
રમઝાન શરીફની જે ફઝીલત છે તેનાથી દુર
રેહશે, અને જે રસ્તામાં રોઝાના સળગથી તક-
લીફ અને બેચેની હોય તો એવે વખતે રોઝો
નહિ રાખવો બેહતર છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૦ મસઅલો. જે માંદગીથી સારી
નહિ થઈ અને તેમાં જ મરી ગઈ. અથવા હજી
ધર નહિ પોહચી અને મુસાફરીમાં જ મરી ગઈ
તો જેટલા રોઝા બીમારીના સળગથી અથવા મુસા-
ફરીના કારણથી છોડી દેવાયલા હોય તેઓને વાસ્તે
આખેરતમાં તેણીના પર કંઈ હિસાબ કિતાબ
અથવા અજામે થશે નહિ; કેમકે તેણીને કઝા
રાખવાની દુરસતજ નહીં મળી. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૧ મસઅલો. જે બીમારીમાં દસ
રોઝા ગઈ હતા ફરી પાંચ દહાડા સારી રહી પણ
કઝા રોઝા રાખ્યા નહિ તો પાંચ રોઝા ભો માફ
છે. માત્ર પાંચ રોઝા રાખવા વાસ્તે તેના પર
સવાલ થશે, અને જે પૂરા દસ દહાડા સારી રહી
તો પૂરા દસ દહાડાની પકડ થશે. તેથી કરીને
જરૂર છે કે જેટલા રોઝાઓ વાસ્તે તેના પર આખે-
રતમાં પકડ થવાની હોય તેટલા દહાડાનો ફિદ્યો
દેવા વાસ્તે વસીયત કરીને મરી જાય જ્યારે કે
તેણીની પાસે માલ હોય, અને ફિદ્યાનું બ્યાન
આગળ આવે છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૨ મસઅલો. તેમ જ મુસાફરીમાં જે
રોઝા નહિ રાખ્યા હોય ફરી ધર પોહોંચ્યા પછી
મરી ગઈ તો જેટલા દહાડા ધરમાં રહી છે ફક્ત
તેટલાજ દહાડાની પકડ થશે. તેણીને પણ જેમજેમ

કે ફિદ્યાની વસીયત કરી જાય, જે રોઝા તેણી-
નાથી વધારે છોડી દેવાયલા હોય તો તેનો સવાલ
થશે નહિ. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૩ મસઅલો. જે રસ્તામાં પંદર દહાડા
રેલવાની નૈયતથી થોભી ગઈ, તો હવે રોઝો
છોડવો દુરસ્ત નથી કેમકે શરીઅત મુજબ હવે
તે મુસાફર રહી નહી. પણ જે પંદર દહાડા કરતાં
ઓછી મુદત રહેવાનો ધરિદો હોય તો રોઝો નહિ
રાખવો દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૪ મસઅલો. ગર્ભવંતી સ્ત્રી અને
ધવડાવનારી સ્ત્રીને જ્યારે પોતાના જીવની અથવા
બચ્ચાના જીવની કંઈ ખીક હોય ત્યારે રોઝો
નહિ રાખે. પછી કદી કઝા રાખી લે. પણ જે
તેના ધણી માલદાર હોય કે કોઈ ધવાડનારીને
રાખોને ધવડાવી શકતો હોય તો દુધ પીવડાવવાની
સ્થિતિમાં માને રોઝો છોડી દેવો દુરસ્ત નથી.
પણ જે તે એવું બચ્ચું હોય કે પોતાની
મા સિવાય બીજા કોઈનું દુધ નહિ પીતું હોય
તો એવા વખતે માને રોઝો નહિ રાખવો દુરસ્ત
છે. (શામી. ૭. ૨)

૧૨૫ મસઅલો. કોઈ ધવડાવનારી સ્ત્રી
એ દુધ પીવડાવવા વાસ્તે નોકરી કીધી પછી
રમઝાન, આવી લાગ્યો અને રોઝાથી બચ્ચાની
જનની ખીક છે ત્યારે ધવડાવનારીને પણ રોઝો
નહિ રાખવો દુરસ્ત છે. (શમી. ૭. ૨)

૧૨૬ મસઅલો. સ્ત્રીને હેઝ આવ્યું અથવા
બચ્ચું પેદા થયું અને નફાસ થઈ ગયો ત્યારે હેઝકે
નફાસ રહે ત્યાં સુધી રોઝો રાખવો દુરસ્ત નથી.
(હિદાય. ૭. ૧)

૧૨૭ મસઅલો. જે રાતના પાક થઈ
ગઈ તો હવે સવારના રોઝો છોડે નહિ. જે રાત્રે
નહિ ન્હાઈ હોય તોપણ રોઝો રાખીલે અને
સવારના ન્હાઈ લે. અને જે સવાર થયા પછી
પાક થઈ તો હવે પાક થયા પછી રોઝાની નૈયત
કરવી દુરસ્ત નથી. અને કંઈ ખાવું પીવું પણ
દુરસ્ત નથી: હવે આખો દિવસ રોઝો રાખનારાઓની
માફક રહે. (હિદાય. ૭. ૧)

૧૨૮ મસઅલો. એવીજ રીતે જે કોઈ દહાડાની વખતે મુસલમાન થઈ અથવા દિવસની વખતે જુવાન થઈ તો હવે આખો દહાડો કંઈ ખાવું પીવું દુરસ્ત નથી. અને જે કંઈ ખાઈ, પી લીધું તો રોજાની કડા નવી મુસલમાન થયલી તેમજ નવી જુવાન થયલી સ્ત્રીના ઉપર વાજેજ નથી. (હિદાયા જી. ૧ લી)

૧૨૯ મસઅલો. મુસાફરીમાં રોજો નહિ રાખવાનો ઇશિદો હતો પણ બપોર થાય તેથી એક કલાક આગળ પોતાને ઘેર પોંદ્યી ગઈ અથવા એવે વખતે પંદર દહાડા રેહવાની નૈયત થી કોઈ ઠેકાણે રહી ગઈ. અને હજી કંઈ ખાવું કે પીવું નથી. તો હવે રોજાની નૈયત કરી લે. (હિદાયા જી. ૧)

ફિદયાનું વર્ણન

૧૩૦ મસઅલો. કોઈ એવી ઘરડી થઈ ગઈ કે રોજો રાખવાની તાકાત તેમાં રહી નહિ. અથવા એવી માંદી છે કે હવે સારા થવાની તેને આશા નથી. અને રોજો રાખવાની તાકાત પણ તેમાં નથી તો તે રોજો રાખે નહિ. અને દરેક રોજાના બદલામાં એક ફકીરને ફિત્રાના સદકા જેટલું અનાજ દીએ. અથવા સદ્ગાર સાંગ તેને પેટ ભરીને ખવડાવે. શરીઅતમાં એને ફિદયો કહે છે. અને જે અનાજના બદલામાં તેટલાજ અનાજની કીંમતના પૈસા તેને દઈ દીએ, ત્યારે પણ દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. શામી. જી. ૨)

૧૩૧ મસઅલો. ફિદયાના ધડ જે થોડા થોડા કરીને કેટલાક મિસકીનોને દઈ દીએ તો પણ સહીહ અને જયઝ છે. (દુર્રે મુખતાર)

૧૩૨ મસઅલો. ફરી જે તેમાં તાકાત આવી ગઈ અથવા માંદાપણથી સારી થઈ ગઈ ત્યારે સૌ રોજા કડા રાખવા પડશે અને જે ફિદયો દીધો હોય તેનો સવાબ જુદો મળશે (હિદાયા જી. ૧ લી)

૧૩૩ મસઅલો. કોઈને માથે ધણુ રોજાં કડા હતા અને મરતી વખતે વસીયત કરી ગઈ કે મારા રોજાઓના બદલામાં ફિદયો દઈ

દેજો, તો તેના માલમાંથી તેનો વલી ફિદયો દઈ દીએ. અને કફન, દફન, અને કરજ અદા કરી પછી જેટલો માલ રહે તેના ત્રીજા ભાગમાંથી જે તમામ ફિદયો દેવાય તેટલો માલ વધતો હોય તો ફિદયો દેવા વાજેજ થશે. ÷ (દુ. મુ. શામી જી. ૨)

૧૩૪ મસઅલો. જે તેણીએ વસીયત નહિ કરી પણ વલીએ પોતાના માલમાંથી ફિદયો દઈ દીધો ત્યારે પણ ખુદા અરહમુરરાહેમીનથી ઉમ્મેદ રાખે કે રખેને તે કમુલ કરી લીએ અને હવે રોજાઓ વાસ્તે પકડ કરે નહિ. અને વસીયત મરનારે નહિ કરી હોય તો મરનારના માલમાંથી ફિદયો દેવો જયઝ નથી. તેમજ જે માલના ત્રીજા ભાગ કરતાં ફિદયો વધી જાય તો વસીયત કરી હોય તે છતાં તમામ વારસો રાજી નહિ થાય ત્યાં સુધી વધારે દેવું જયઝ નથી. પણ જે તમામ વારસો રાજી ખુશી થઈ જાય તો અને તરેહથી ફિદયો દેવો જયઝ છે. પણ નાખાલેગ વારસની રજતનો શરીઅતમાં કંઈ વિશ્વાસ નથી. ખાલેગ વારસો પોતાનો ભાગ જુદો કરીને તેમાંથી દઈ દીએ તો દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. શામી. જી. ૨)

૧૩૫ મસઅલો. જે કોઈની નમાઝો કડા થઈ ગઈ હોય અને તે વસીયત કરીને મરી જાય કે મારી નમાઝોના બદલામાં ફિદયો દઈ દેજો તેનો પણ એજ હુકમ છે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૧૩૬ મસઅલો. દરેક વખતની નમાઝો એટલોજ ફિદયો છે કે જેટલો એક રોજાનો છે. એ હિસાબથી દિવસ અને રાતની મળીને પાંચ ફરજ અને એક વિત્ર, છ નમાઝોના બદલામાં એસી રૂપીઆ ભારના શેરના હિસાબે એક અઘોળ કમ પોણાઅચ્ચાર શેર ધડ દીએ પણ બચવાને અર્થે પૂરા આર શેર આપે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૧૩૭ મસઅલો. કોઈને માથે ઝકાત બાકી છે હજી દીધી નથી તો વસીયત કરી

÷ અને જે સવે ફિદયા અપાય એટલો માલ ન હોય તો જેટલો પણ નિકળે તેટલો આપી દેવો જોઈએ.

જવાથી તેનું પણ અદા કરવું વારસોપર વાજેય છે * જે વસીયત નહિ કીધી અને વારસોએ પોતાની રાજપુત્રીથી દઈ દીધી તો ઝકાત અદા નહિ થઈ. (દુ. મુ. ૭.)

૧૩૮ મસઅલો. જે વહી મરનાર તરફથી કઝા રાખી લીએ અથવા તેના તરફથી કઝા નમાઝો પઢી લીએ તો એ દુરસ્ત નથી એટલે તેને માથેથી ઉતરશે નહિ. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૩૯ મસઅલો. વગર કારણે રમઝાનનો રોઝો છોડી દેવો દુરસ્ત નથી. અને બહુજ મોટો ગુનો છે. એમ નહિ સમજે કે એના બદલામાં એક રોઝો કઝા રાખી લઈશે કેમકે હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે રમઝાનના એક રોઝાના બદલામાં જે આપેા વરસ રોઝો રાખતીજ રહે તો પણ તેટલો સવાબ નહિ થશે જેટલો કે રમઝાનનો એક રોઝો રાખવાથી મળતો. (તરગીય તથા મિશકાત.)

૧૪૦ મસઅલો. જે કોઈએ પોતાના ગુનાને લીધે કમનસીબે રોઝો નહિ રાખેા તો લોકોની સામે કંઈ ખાય કે પીએ નહિ. તેમજ એમ પણ નહિ કહે કે આજે મારો રોઝો નથી. કેમકે ગુનો કરીને તે ગુનાને બાહેર કરવું એ પણ ગુનો છે. ત્યારે જે તે સૌ લોકો આગળ કહી દેશે તો બેરોઝો ગુનો થશે. એક તો "રોઝો નહિ રાખવાનો. અને બીજો લોકો આગળ બાહેર કરવાનો. એ વાત મશહુર છે કે "ખુદાપાકથી ચારી નથી તો બંદાઓની શી ચારી?" એ ખોટી વાત છે. એટલુંજ નહિ પણ જે લોકો કોઈ ઉઝરથી રોઝો નહિ રાખતા હોય તેઓને પણ લાયક છે કે સૌની રૂબરૂમાં ખાય નહિ. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૧)

૧૪૧ મસઅલો. જ્યારે દીકરા દીકરી રોઝો રાખવા લાએકના થઈ જાય તો તેઓને

પણ રોઝાનો હુકમ કરે. અને જ્યારે હસ વરસની ઉમ્મરના થઈ જાય ત્યારે મારીને રોઝો રખાવે. જે તમામ રોઝા નહિ રાખી શકે તો જેટલા રાખી શકે તેટલા રખાવે (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૪૨ મસઅલો. જે નાખાલેગ છોકરા છોકરી રોઝો રાખીને તોડી નાંખે તો તેની કઝા રખાવે નહિ. પણ જે નમાઝની નૈયત કરીને તોડી નાંખે તો તેને તેઓની પાસે ફરીથી પઢાવે. (હિદાયા ૭. ૧)

એઅતેકાફનું બયાન.

રમઝાન શરીફની ૨૦ મી તારીખે સુરજ હુમે તેથી થોડા વખત પહેલાંથી ૨૯ કે ૩૦ મી તારીખ એટલે જે દહાડે મદિના આંદ દેખાય તે દહાડે, દહાડો આથમે ત્યાં સુધી પોતાના ઘરમાં જ્યાં નમાઝ પઢવાને વાસ્તે જગ્યા મુકરર કીધી હોય તે જગ્યાએજ મજબુતીથી બેસી રહેવું એને એઅતેકાફ કહે છે.

એનો બહુજ મોટો સવાબ છે. જે એઅતેકાફ શર કરે તો ફક્ત પિસામ જગજર અથવા ખાવા પીવાની નાચારીઓને વાસ્તે તો ત્યાંથી ઉઠવું જાયજ છે. અને જે ખાણું પાણી દેનારો કોઈ હોય તો ખાવા પીવા વાસ્તે પણ નહિ ઉઠે. હમેશ તેજ જગ્યાએ રહે અને ત્યાંજ સુએ. અને બહુતર એ છે કે નકામી નહિ રહે. કુરઆને શરીફ પઢતી રહે, નફિસો અને તસખીહો જેની તૌરીક થાય તેમાં લાગી રહે અને જે હેઝ કે નફાસ આવી જાય તો એઅતેકાફ છોડી દે, તેમાં દુરસ્ત નથી. * અને એઅતેકાફમાં મરદની સાથે સોદખત કરવી, કોટી કરવી, બેઠવું પણ દુરસ્ત નથી. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

÷ અને મહી એઅતેકાફ એવી મસીદમાં કરે કે જ્યાં પાંચે વખત જમાઅત થતી હો.

* પરંતુ પવિત્ર થયા પછી ખાસ તે દિવસના એઅતેકાફની કઝા જરૂરી છે. ત્યારે જે એ કઝા રમઝાનમાં કરીતો રમઝાનનોજ રોઝો બસ થશે. અને જે રમઝાન પછી કઝા કરશે તો તે દિવસે રોઝો રાખવો પણ જરૂરી છે.

* કફન, દફન અને કરઝ આખ્યા પછી જે માલ બચે તેની ગાંઠ પાતીમાંથી વસીયત મુજબ ઝકાત આપવું પણ વાજિબ છે જેમકે રોઝાનો ફિદયો એક ત્રિયાઉસ માલમાંથી કાઢવામાં આવે છે.

ઝકાતનું બ્યાન.

જેની પાસે માલ હોય અને તેની ઝકાત તે નહિ કાઢતી હોય તો તે અલ્લાહ તઆલાની આગળ ઘણીજ ગુનેગાર છે. કેયામતને દહાડે તેણીના ઉપર સખત અજાબ થશે. હઝરત રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જેની પાસે સોનું ચાંદી હોય અને તે તેની ઝકાત નહિ દેતો હોય તો કેયામતને દહાડે તેને વાસ્તે અગ્નીની તખ્તીઓ બનાવાશે. ફરી તેઓને જલ્દનમની આગપર તપાવીને તેની બન્ને પાંસળીઓ અને કપાળ અને પીઠપર ડામ દેવામાં આવશે. અને જ્યારે તે ટાઢી પડી જશે ત્યારે ફરીથી ગરમ કરી લેવામાં આવશે.”

અન હઝરત નખીએ (અલે.) એ ફરમાવ્યું કે “જેને અલ્લાહે માલ દીધો અને તેણે ઝકાત નહિ દીધી તો કેયામતને દહાડે તેનો માલ ઝેરી ગંજો સાથે બનાવવામાં આવશે. તે તેની ગરદનમાં વિંટળાઈ જશે. તે તેના બન્ને જડયા તોડશે અને કરડશે. અને કહેશે કે હુંજ તારો માલ છું. હુંજ તારો ખજાનો છું.” ખુદા બખ્શાવે. વાર એટલા અજાબને કાણ સહન કરી શકશે? થોડી લાલચને વાસ્તે એવી મુશીબત ભોગવવી જહુજ મુખામની વાત છે. ખુદાતઅલાનીજ દીધેલી દોહતને ખોદાના માર્ગમાં નહિ દેવી કેટલી નામોનાસેજ અને ખુરી વાત છે.

૧ મસઅલો. જેની પાસે સાડી-બાવન તોલા * ચાંદી હોય અથવા સાડાસાત તોલા સોનું હોય અને એક વરસ સુધી બાકી રહે

* અને રૂપીઆના વજનથી ઓપન રૂપીઆ તેર આની અને ત્રણ રતી ચાંદી અને સાત રૂપીઆ બાર આની અને સાત રતી સોનું થયું એ હિસાબ થી હઝરત ફતેમાં [રતી]ની મહેર આસરે રૂપીઆ ૧૩૭ની થઈ. અને એ સૌ હિસાબ જે વાત મશહુર છે કે મિસકાલ ૪૫ માશાને છે તેના ઉપરથી છે અને જે હિસાબ બલતે કરવામાં આવ્યો તો તેમાં કોઈ ઠેકાણે વધ ઘટ નીકળે છે તેથી કરીને જે કોઈ બચાવ રાખવા માંગે તો તે એવી રીતે કરે કે ઝકાત ચાકીસ રૂપીઆબાર ચાંદી અને છ રૂપીઆબારમાં પાંચ રતી

તો વરસ પૂરું થતાં તેની ઝકાત દેવી વાજેજ છે. અને જે એનાથી કમી હોય તો તેનાપર ઝકાત વાજેજ નથી. અને જે એના કરતાં વધારે હોય તો ત્યારે પણ ઝકાત વાજેજ છે. (દુ. મુ. શામીજી. ૧)

૨ મસઅલો. કાઠની પાસે આઠ તોલા સોનું ચાર કે છ મહીના સુધી રહ્યું ફરી તે કમી થઈ ગયું અને બેત્રણ મહીના પછી ફરી પૈસો મળીગયો ત્યારે પણ ઝકાત દેવી વાજેજ છે. મતલબ એકે જ્યારે વરસની શરૂઆતમાં કે આખરમાં પૈસાવાળો થઈ જાય અને વરસની વચ્ચે કેટલાક દહાડા તે ગણતરીથી ઓછા રહી જાય ત્યારે પણ ઝકાત વાજેજ થાય છે. વચ્ચે થોડા દહાડા કમી થઈ જાય ત્યારે પણ ઝકાત માફ થતી નથી. પણ રૈસા માલ જતો રહે અને તે પછી પાછો દ્રવ્ય મળી જાયતો જ્યારથી ફરી મળેલો છે ત્યારથી એક વરસનો હિસાબ લગાડાશે. (હિદાય. જી. ૧)

૩ મસઅલો. કાઠની પાસે આઠ કે નવ તોલા સોનું હતું પણ વરસ દહાડો પૂરો થાય તે પહેલાં જતું રહ્યું અને વરસ પૂરો ગુજર્યો નહિ તો ઝકાત વાજેજ નથી. (હિદાય. જી. ૧)

૪ મસઅલો. કાઠની પાસે બસો રૂપીઆ છે. અને એટલાજ રૂપીઆની તે કરજદાર પણ છે. તો બેગીના ઉપર ઝકાત વાજેજ નથી. પછી આખા વરસ સુધી રહે અથવા નહિ રહે. અને જે દોહસો રૂપીઆનું દેવું હોય તો પણ ઝકાત વાજેજ નથી કેમકે દોહસો રૂપીઆ દેણમાં જતા રહ્યા ત્યારે ફક્ત પચાસ રૂપીઆ રહી ગયા

કમ સોનામાં દીએ અને રીઝના સદકામાંએ સીરૂપીઆ દ્વારના સેરથી બસેર ઘડે દઈદીએ અને ગરીબા નબસતને માટે સાડાત્રણ માસાથી બચે અને ફતેમાં [રતી]ની મહેરમાં આરતને વાસ્તે બચાવ એમાં છે કે સૌ રૂપીઆ વધારે માંગે નહિ અને યાદ રાખવું જોઈએ કે અમે તમામ તોલમાં લખનાના તોલા માશાને માતબર ગણ્યો છે જેની રૂએ અમે ૯ સિકકાના રૂપીઆ સાડાઅગ્યાર માશાને થાય છે. જે શેહરોમાં તોલાનું વજન કમી કે વધારે હોય તેના ઉપરથી હિસાબ કરી લેશે.

અને પચાસ રૂપીઆમાં ઝકાત વાળેય થતી નથી. (હિદાયા. ૭. ૧)

૫ મસઅલો. જો બસો રૂપીઆ પાસે હોય અને એકસો રૂપીઆનું માથે કરજ હોય તે એક સો રૂપીઆની ઝકાત વાળેય છે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૬ મસઅલો. સોના ચાંદીના ઘરેણા અને વાસણ અને સાચી રીત કિનારી સોના ઉપર ઝકાત વાળેય છે. પછી તે પહેરતી હોય અથવા બંધ રાખતી હોય, અને કદી પણ પહેરતી ન હોય. મતલબ એ કે ચાંદી સોનાની દરેક ચીજમાં ઝકાત વાળેય છે. પણ જો ઉપર બતાવેલા વજનથી ઓછી હોય તો ઝકાત વાળેય થશે નહિ (હિદાયા. ૭. ૧)

૭ મસઅલો. સોનું કે ચાંદી જો ખરા ન હોય પણ તેમાં કંઈ ભેળ હોય જેમકે દાખલા તરીકે ચાંદીમાં કલ્લઈ મેળવેલી છે. ત્યારે જુઓ કે ચાંદી વધારે છે કે કલ્લઈ, જો ચાંદી વધારે હોય તો તેના ઉપર ચાંદીનોજ હુકમ લાગુ પડશે, અને ઉપર જણાવેલા મુજબ તેનું વજન હોય તો ઝકાત વાળેય છે. અને જો કલ્લઈ વધારે છે, તો તેને ચાંદી સમજશે નહિ પણ કલ્લઈ સમજશે. ત્યારે જો હુકમ પીત્તળ, ત્રાંચુ, લોહું અને કલ્લઈ વિગેરે ચીજોનો છે. જેમકે આગળ બયાન કરવામાં આવશે, તેજ હુકમ એનો પણ છે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૮ મસઅલો. કોઈની પાસે નહિ તેટલું પુરું સોનું છે અને નહિ એટલી ચાંદી છે. પણ થોડું સોનું છે અને થોડી ચાંદી છે. તો હવે જો બંનેની કીંમત સાથે ગણતાં જો સાડાંમાવન તોલા ચાંદીની બરાબર થઈ જાય અથવા સાડા સાત તોલા સોનાની બરાબર થઈ જાય તો ઝકાત વાળેય છે. અને જો બંને ચીજો એટલી થોડી વજનની હોય કે બંનેની કીંમત નહિ તેટલી ચાંદી જેટલી થાય છે અને નહિ તેટલા સોના જેટલી થાય છે તો ઝકાત વાળેય નથી. અને

જો સાના અન ચાંદી તેટલી પુરેપુરી હોય તો કીંમત ગણવાની કંઈ જરૂર નથી+ (દ. મુ. ૭.૨)

૯ મસઅલો. ધારો કે કોઈ વખતે પચ્ચીસ રૂપીયાનું એક તોલું સોનું મળે છે. અને એક રૂપીઆની દોઢ તોલા ચાંદી મળે છે, અને કોઈની પાસે એ તોલા સોનું અને પાંચ રૂપીયા પોતાના જરૂરી કામકાજથી વધારે છે, અને એક વરસ સુધી તે એમજ પડ્યા રહ્યા, તો તેના ઉપર ઝકાત વાળેય છે. કેમકે એ તોલા સોનું પચાસ રૂપીયાનું થયું અને પચાસ રૂપીયાની ચાંદી પોણાસો તોલા થઈ ત્યારે એ તોલા સોનાની જો તમે ચાંદી ખરીદસો તો પોણાસો તોલા મળશે અને તમારી પાસે પાંચ રૂપીયા છે. એ હિસાબથી જેટલા અંદાજ ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે તેના કરતાં વધારે માલ થઈ ગયો. પણ જો તમારી પાસે ફક્ત એ તોલા સોનુંજ રહેતે અને તે સિવાય રૂપીઆ કે ચાંદી કંઈ રહેતે નહિ તો ઝકાત વાળેય નહિ થાત. (દ. ૭. ૨)

૧૦ મસઅલો. એક રૂપીયાની ચાંદી એ તોલા મળે છે. અને કોઈની પાસે ફક્ત ત્રીસ રૂપીયા છે તો તેના પર ઝકાત વાળેય નથી. અને ત્રીસ રૂપીયાની ચાંદી તો સાઠ તોલા થઈ એમ તેના પર હિસાબ લગાડવામાં આવશે નહિ, કેમકે રૂપીઆ તો ચાંદીનોજ થાય છે અને જ્યારે ફક્ત ચાંદી કે ફક્ત સોનું કોઈની પાસે હોય તો વજન પર હિસાબ ગણાસે કીંમત પર નહિ (દ. મુ. ૭.૨)

૧૧ મસઅલો. કોઈની પાસે સો રૂપીયા પોતાના ખર્ચ કરતાં વધારે રાખેલા હતા પછી વરસ પુરું થાય તે પહેલાં પચાસ રૂપીયા બીજા મળી ગયા તો પચાસનો હિસાબ જુદો ગણાશે નહિ, પણ તેજ રૂપીઆ સાથે તેઓને મેળવી દેવામાં

x એટલે સોનાની ઝકાત તેના નિસાબ પ્રમાણે અલગ આપે, અને ચાંદીની ઝકાત તેના નિસાબ પ્રમાણે અલગ આપે, અને જો એવી સુરતમાં પણ કીંમત આંકો આપવા ચાહે તો એવી શરતે આપવું જોઈએ થશે કે જેમાં ગરીબોનું હિત સમાવ્યું હોય.

આવશે, અને જ્યારે તે સો રૂપીઆ ઉપર વરસ વિતી જશે ત્યારે પુરા દોહસોની ઝકાત વાજેય થશે, અને એમ સમગ્રજો કે ગણે પુરા દોહસો રૂપીઆ પર વરસ વિતી ગયો. (હિદાયા. ૭. ૧)

૧૨ મસઅલો. કોઈની પાસે સો તોલા ચાંદી હતી પછી વરસ પુરું થાય તે પહેલાં એ ચાર તોલા સોનું આવી ગયું અથવા નવ કે દશ તોલા સોનું મળી ગયું. ત્યારે પણ તેનો હિસાબ જુદો ગણવામાં આવશે નહિ પણ તે ચાંદી સાથે મેળવીને ઝકાતનો હિસાબ કરવામાં આવશે તો જ્યારે તે ચાંદી પર એક વર્ષ પુરું વિતી જશે ત્યારે તે તમામ માલપર ઝકાત વાજેય થશે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૧૩ મસઅલો. સોનું અને ચાંદી એ સિવાય જેટલી ચીજો છે, જેમકે લોટું, તાંબુ, પીત્તળ ગીલીટ, કલ્હ વિગેરે અને એ ચીજોના અનેલા વાસણુ વિગેરે અને ડુગડાં જેડા અને એ ઉપરાંત જે કંઈ રાચરચીયું હોય તેનો એવો લુકમ છે કે જે તેણી તેને વેચતી હોય, અને વેપાર કરતી હોય ત્યારે જુઓ કે તે માલ કેટલો છે. જે તે માલ એટલો હોય કે તેની કીંમત સાડીઆવન તોલા ચાંદી અને સાડાસાત તોલા સોનાની કીંમતની બરાબર હોય તો જ્યારે સાડા પુરું થાય તો તે વેપારનો માલ + ઉપર ઝકાત વાજેય છે, અને જે એટલો ન હોય તો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી, અને જે માલ વેપારનો વાસ્તે રાખેલો નથી તો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. પછી ગમે તેટલો માલ કેમ ન હોય. જે હજારો રૂપીઆનો માલ હોય તો પણ ઝકાત વાજેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૪ મસઅલો. ઘરનો સામાન જેવું કે પીત્તળની મોટી દેગો, થાળીઓ અને લગન. ખુનચા, ખાવા પીવાના વાસણુ, અને રહેવાનું

* વેપારી માલમાં ઝકાત વાજી છે.

જે કે રાત્રે દિવસનો ખરચ પણ એજ આમદનીની ઉપર આધાર હોય અથવા બીજી કોઈ આવકથી ખરચ ચાલતો હોય એ માલ ઉપર દરેક મુસ્તમાં ઝકાત વાજી છે.

ઘર, અને પહેરવાના ડુગડાં અને સાચા મોતીઓના હાર વિગેરે. એ ચીજોમાં ઝકાત વાજેય નથી. પછી તે ગમે તેટલા કેમ ન હોય અને ગમે તો રોજ વપરાતા હોય, અને ગમે તો નહિ વપરાતા હોય, કોઈ પણ રીતે ઝકાત વાજેય નથી. માત્ર જો એ વેપારનો માલ હોય તો ઝકાત વાજેય છે. ખુલાસો એ કે સોના ચાંદી સિવાય બીજો જે કંઈ માલ હોય જે તે વેપારનો માલ હોય તો ઝકાત વાજેય છે. નહિતો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૧૫ મસઅલો. કોઈની પાસે પાંચ દશ ઘર છે, અને તેણી તેઓને ભાડે આપે છે. ત્યારે એ ઘરોપર પણ ઝકાત વાજેય નથી. પછી ગમે તેટલી કીંમતનાં કેમ ન હોય. તેમજ જો કોઈ બસો ચારસો રૂપીઆનાં વાસણુ ખરીદી તેને ભાડે ફેરવે છે તો તે ઉપર પણ ઝકાત વાજેય નથી. મતલબ કે ભાડે આપવાની વસ્તુ ઉપર ઝકાત વાજેય થતી નથી. (ફતાવા કાઝીખાન. ૭. ૧)

૧૬ મસઅલો. પહેરવાના બેવડા પોશાક ગમે તેટલી વધારે કીંમતના હોય તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. પણ તેમાં સાચી જરીનું કામ હોય કે જે તેમાંથી જરી છુટી પાડવામાં આવે તો સાડાં બીવન તોલા અથવા એ કરતાં વધારે નીકળે તો ચાંદી પર ઝકાત વાજેય છે, અને જે તેટલું ન હોય તો ઝકાત વાજેય નથી. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. કોઈની પાસે ચાંદી અથવા સોનું છે, અને કેટલોક વેપારનો માલ છે, તો સૌને મેળવી જુઓ કે જે તેની કીંમત સાડા આવન તોલા ચાંદી અથવા સાડા સાત તોલા સોનાની બરાબર થાય છે તો ઝકાત વાજેય છે. અને જે એટલી ન હોય તો વાજેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૮ મસઅલો. વેપારનો માલ તેજ ગણાશે કે જેને એજ ધરિદાથી ખરીદ કર્યો હોય કે તેનો વેપાર કરીયું. ત્યારે જો કોઈએ પોતાના ઘર ખરચ વાસ્તે અથવા લગન વિગેરેના ખરચને

વાસ્તે ચોખા ખરીદ કીધા પછી વિચાર કીધો કે લાવો તેનો વેપાર કરીએ તો તે માલ વેપારનો ગણાશે નહિ, અને તેની ઉપર ઝકાત વાજેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૯ મસઅલો. જો કોઈની પાસે તમારે કરજ હોયું થાય છે. તો તેના ઉપર પણ ઝકાત વાજેય છે. પણ હોયું ત્રણ તરેહનું છે. એકે તો એ કે રોકડ રૂપીયા અથવા સોનું ચાંદી કાંઈ ને કરજે દીધાં, અથવા વેપારનો માલ વેચ્યા તેનું હોયું છે; અને એક વરસ અથવા એ ત્રણ વરસ પછી હોયું વસુલ થયું ત્યારે જ તે રકમ એટલી હોય કે જેના ઉપર ઝકાત વાજેય થાય તો તે સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે, અને જો એક વખતે હોયું નહિ વસુલ થાય તો જ્યારે તેમાંથી + અગ્યાર રૂપીયા મળે ત્યારે તેટલાની ઝકાત દેવી વાજેય છે.

અને જો એનાથી આગળ મળે તો વાજેય નથી. ફરી જ્યારે અગ્યાર રૂપીયા બીજા મળે તો તેની ઝકાત દઈ દીએ. એવીજ રીતે ઝકાત દેવી જરૂરી રાખે અને જ્યારે દીએ તો તમામ વરસોની દીએ. જો જો હોયું એના કરતાં આગળ હોય તો ઝકાત વાજેય થશે નહિ. પણ જો તેની પાસે કંઈ બીજા માલ * પણ હોય અને બંનેને મેળવતાં રકમ પુરી થઈ જાય તો ઝકાત વાજેય થશે. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૨૦ મસઅલો. જો રોકડ કંઈ દીધું નથી, અને નહિ વેપારનો માલ વેચ્યો, પરંતુ કોઈ એવી ચીજ વેચી હતી જે વેપારની નહી હતી, જેવી કે પહેરવાનાં લુગડાં વેચ્યાં, અથવા ઘરનું સામાન વેચ્યું અને તેની કીંમત બાકી છે, અને તે એટલી છે જેટલી કે ઝકાતને વાસ્તે હોવી જમ છે. ફરી તે કીંમત કેટલા વરસ પછી વસુલ મળી તો સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે, અને જો તે સૌ એક વખતે વસુલ નહી

થાય પણ થોડી થોડી કરીને મળે તો જ્યાં સુધી પોણાપંચાવન રૂપીયા નહિ વસુલ મળે ત્યાં સુધી ઝકાત વાજેય નથી. જ્યારે પોણાપંચાવન રૂપીયા મળી જાય તો સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે.

૨૧ મસઅલો. ત્રીજી તરેહ એ છે કે ઘણીની પાસે મેહર લેવી બાકી છે તે ઘણા વરસો પછી મળી તો તેની ઝકાતનો હિસાબ જે દિવસે તે મેહર મળી તે દિવસથી છે. તેના આગળા વરસોની ઝકાત વાજેય નથી. પણ જો હવે તેણીની પાસે રાખેલી રહે અને તેના ઉપર એક વરસ વીતી જાય તો ઝકાત વાજેય થશે, નહિતો વાજેય નથી. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૨૨ મસઅલો. જો કોઈ પૈસાદાર માણસ જેનાપર ઝકાત વાજેય છે વરસ ગુજરે તે પહેલાંથી ઝકાત દઈ દીએ, અને વરસ પુરો થવાની રાહ નહિ જુએ તો એ પણ જમ છે. અને ઝકાત અદા થઈ જાય છે, અને જો તે માલદાર નહિ હોય પણ કેથેથી પૈસા મળવાની આશા હતી, એવી આશાથી માલ મળવા અગાઉ તેણીએ ઝકાત દઈ દીધી. ત્યારે આ ઝકાત અદા થશે નહિ. જ્યારે માલ મળી જાય અને તેના ઉપર એક વરસ વિતી જાય ત્યારે ઝકાત દેવી જોઈએ. (હિદાયા. ૭. ૧)

૨૩ મસઅલો. માલદાર માણસ જો કેટલાક વરસોની ઝકાત આગળથી જ દઈ દીએ તો એપણ જમ છે. પણ જો કોઈ વરસમાં માલ વધી ગયો તો તેટલા વધારાની ઝકાત ફરી દેવી પડશે. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૨૪ મસઅલો. કોઈની પાસે સૌ રૂપીયા તેની જરૂર કરતાં વધારે રાખેલા છે, અને સૌ રૂપીયા બીજા દેકાણેથી મળવાની આશા છે. હવે તેણીએ પુરા ખસો રૂપીયાની ઝકાત વરસ પુરો થાય તે પહેલાં દઈ દીધી, એ પણ દુરસ્ત છે. પરંતુ જો વર્ષ પુરું થતાં રૂપીયા હિસાબથી ઘટી ગયા તો, ઝકાત માફ થઈ ગઈ, અને તે પ્રથમનું આપેલું નહિલ સદકો થઈ ગયો. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

+ હિસાબ ગણતાં ૧૦૦૦ થાય છે. થોડુંક વધારવાથી પુરા અગ્યાર લખી દીધા પણ બચાવ એમાં છે કે આઠ રૂપીયા વસુલ મલવાથી દઈ દીએ.

* તે માલ જેમ. પર ઝકાત વાજેય થતી હોય.

૨૫ મસઅલો. કોઈના માલ પર પુરૂં એક વરસ વિતી ગયું પણ હજી તેણે ઝકાત નહિ કાઢી હતી કે એટલામાં તમામ માલ ચોરી થઈ ગયો અથવા કોઈ ખીજી તરેહથી જતો રહ્યો તો ઝકાત પણ માફ થઈ ગઈ, અને જે પોતે પોતાનો માલ કોઈને દીધો અથવા કોઈ પણ તરેહથી જાણી નેઈને પોતે ખરબાદ કરી દીધો ત્યારે જોટલી ઝકાત વાજેઅ થઈ હતી તેટલી માફ નહિ થઈ, પણ દેવી પડશે. (હિદાય- જ. ૧ હ. મુ. જ. ૨)

૨૬ મસઅલો. વરસ પુરૂં થયા પછી કોઈએ પોતાનો માલ ખેરાત કરી દીધો ત્યારે પણ ઝકાત માફ થઈ ગઈ. (હિદાય- જ. ૧)

૨૭ મસઅલો. કોઈની પાસે બસો રૂપીયા હતા. એક વરસ પછી તેમાથી એક સો રૂપીયા ચોરી થઈ ગયા. અથવા એકસો રૂપીયા લીલ્લાદ ઈઈ દીધા. x માત્ર એકસોની ઝકાત માફ થઈ ગઈ. ફક્ત સો રૂપીયાની ઝકાત દેવી પડશે. (હિદાય- જ. ૧-હ. મુ. જ. ૨)

ઝકાત અદા કરવાનું (દેવાનું) બ્યાન.

૨૮ મસઅલો. બ્યારે માલ ઉપર પુરૂં વરસ ગુજરી જાય તો તરતજ ઝકાત દઈ દેવી જોઈએ. નેક કામમાં દીલ કરવી ફીક નથી, કે રખેને એકાએક મોત આવી જાય, અને એનો બોળે પોતાની ગરદન પર રહી જાય. જે વરસ પુરૂં થયા પછી ઝકાત નહિ દીધી તે આલીં સુધી કે ખીજી વરસ પણ ગુજરી ગયું તો ગુનેગાર થઈ, હજી પણ તૈયા કરીને બને વરસોની ઝકાત ઈઈ દીએ. સાર એ કે પોતાની આખી ઉમરમાં કોઈ પણ વખતે જરૂર ઈઈ દીએ બાકી રાખે નહિ. (હ. મુ. જ. ૨)

૨૯ મસઅલો. જોટલો માલ હોય તેનો ચાલીસમો ભાગ ઝકાતમાં દેવો વાજેઅ છે એટલે

* અને જે કોઈને બક્ષીસ આપી દે અથવા પોતે ખરચી નાખે તો ઝકાત વાજીઅ રહેશે.

સો રૂપીયામાં અઢી રૂપીયા, અને ચાલીસ રૂપીયામાં એક રૂપીયો. * (હ. મુ. જ. ૨)

૩૦ મસઅલો. જે વખતે ઝકાતના રૂપીયા કોઈ ગરીબને દીએ તે વખતે પોતાના મનમાં એટલું વિચારી લીએ કે હું ઝકાત આપું છું. જે તેણીએ એવી નૈયત નહિ કાઢી એમજ ઈઈ દીધા તો ઝકાત અદા નહિ થઈ ફરીથી દેવી જોઈએ, અને એ જોટલું દીધું હશે તેનો સવાબ જુદો મળશે. (હ. મુ. જ. ૨)

૩૧ મસઅલો. જે ફકીરને દેતી વખતે એ નૈયત નહિ કાઢી તો બ્યાં સુધી તે ફકીર પાસે તે માલ રહે ત્યાં સુધી એ નૈયત કરી લેવી હુકમ છે. હવે નૈયત કરી લેવાથી પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. પણ જે ફકીર ખર્ચા નાંખ્યો તે વખતે નૈયત કરવી ફોકટ છે; હવે ફરીથી ઝકાત દીએ. (હ. મુ. જ. ૨)

૩૨ મસઅલો. કોઈએ ઝકાતની નૈયતથી એ રૂપીયા કાઢીને જુદા રાખ્યા કે બ્યારે એને લેવા લાયક કોઈ મળશે તો તેને ઈઈશ. ફરી બ્યારે ફકીરને ઈઈ દીધા તે વખતે ઝકાતની નૈયત કરવી બૂલી ગઈ તો પણ બૂલી અદા થઈ ગઈ. પણ જે ઝકાતની નૈયતથી કાઢીને જુદા નહિ મુકે તો ઝકાત અદા થતે નહિ. (હ. મુ. જ. ૨)

૩૩ મસઅલો. કોઈએ ઝકાતના એ રૂપીયા કાઢ્યા તો તેનો અખત્યાર છે કે ગમે તો એકનેજ સૌ ઈઈ દીએ અથવા થોડું થોડું ફરીને કેટલાક ગરીબોને દીએ. અને ગમે તો તેજ દહાડે સૌ ઈઈ દીએ અથવા થોડું થોડું કરીને કેટલાક મહિનાઓમાં દીએ. (હ. મુ. જ. ૨)

૩૪ મસઅલો. વધારે સાફ એજ છે કે એક ગરીબને એટલું ઈઈ દીએ કે તે દહાડે તેને પુરતું પડે. કોઈ ખીજી પાસે તેને માંગવાની જરૂર પડે નહિ. (હ. મુ. જ. ૨)

૩૫ મસઅલો. એકજ ફકીરને એટલો માલ ઈઈ દેવો કે જોટલો માલ હોવાથી ઝકાત

* આ હિસાબ કરવાની રીત બતાવી છે. કે આવી રીતે ઝકાત વાજીઅ થાય છે. નહીં તો ચાલીસ રૂપીયામાં ઝકાત વાજીઅ થતી નથી.

વાળેખ થાય છે, મકરૂં છે. પણ જો ઈ દીધો તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ. અને તેનાથી કમ દેવું જાય છે, મકરૂં પણ નથી (હિદાયા ૭. ૧)

૩૬ મસઅલો. કોઈ એરત કરજ લેવા આવી અને એ વાતની ખબર છે કે તે એવી કંગાલ અને મુશ્કેલ છે કે કદી તે અદા કરી શકશે નહિ. અથવા એવી પચાવી પડનાર છે કે કરજ લીધા પછી અદા કરતી નથી. તેવી એરતને કરજને નામે ઝકાતનો પૈસો ઈ દીધો, અને પોતાના મનમાં વિચારી લીધું કે હું ઝકાત દઈ છું તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ. અગર જો તે પોતાના મનમાં એજ સમજે કે મને કરજ દીધેલો છે. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૩૭ મસઅલો. જો કોઈને બધીસ તરીકે કંઈ દીધું પણ મનમાં એવી નૈયત કીધી કે હું ઝકાત દઈ છું ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૩૮ મસઅલો. કોઈ ગરીબ માણસ ઉપર તમારા ફસ રૂપિયા લેણા છે અને તમારા માલની ઝકાત પણ હમ રૂપિયા કે એ કરતાં વધારે છે. ત્યારે તેને ઝકાતની નૈયતથી પોતાનું લેણું માફ કરી દીધું, તો ઝકાત અદા નહિ થઈ. પણ તે માણસને જો ઝકાતની નૈયતથી હસ રૂપિયા ઈ દેશો તો ઝકાત અદા થઈ જશે. હવે એજ રૂપિયા પોતાના લેણામાં તેનાથી લઈ લેવા દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૩૯ મસઅલો. કોઈની પાસે ચાંદીનાં એટલાં ઘરેણાં છે કે હિસાબ ગણતાં ત્રણ તોલા ચાંદી ઝકાતની થાય છે. અને બગરમાં ત્રણ તોલા ચાંદી એ રૂપિયે વેચાય છે, તો ઝકાતમાં એ રૂપિયા દેવા જાય નથી. કેમકે એ રૂપિયાનું વજન ત્રણ તોલા થતું નથી, અને ચાંદીની ઝકાતમાં બ્યારે ચાંદી દેવાય તો વજનનો હિસાબ ગણાશે. કીમતનો હિસાબ ગણાશે નહિ. પણ એવી હાલતમાં જો એ રૂપિયાનું સોનું અથવા એ રૂપિયાના પૈસા અથવા લુગડું અથવા કોઈ બીજી ચીજ ઈ દીધી અથવા ત્રણ તોલા ચાંદી

ઈ દીધો તો દુરસ્ત છે. ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૪૦ મસઅલો. ઝકાતના રૂપિયા પોતે પોતાના હાથે નહીં દીધા, પણ કોઈ બીજાને દીધા કે તમે ઈ દેજો એ પણ જાય છે. હવે તે માણસ દેતી વખતે જો ઝકાતની નૈયત નહિ કરે તો પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૪૧ મસઅલો. કોઈ ગરીબને દેવા સાડ તમે એ રૂપિયા કોઈને દીધા પણ તેણે તેજ રૂપિયા ફરીને દીધા નહિ જો કે તમે તેને દીધા હતા, પણ પોતાની પાસેથી એ રૂપિયા તમારા તરફથી દીધા. અને એવો વિચાર કીધો કે તે રૂપિયા હું લઈ લઈશ. ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ ગઈ. પણ તેમાં શરત એ છે કે તમારા રૂપિયા તેની પાસે હોવા જોઈએ. અને હવે તે માણસ પોતાના એ રૂપિયાના બદલામાં તમારા પેલા એ રૂપિયા લઈ લીધો. પણ તમારા દીધેલા રૂપિયા જો તેણે પ્રથમ ખરચ્યા નાંખ્યા અને તે પછી પોતાના રૂપિયા ગરીબને દીધા તો ઝકાત અદા થઈ નહિ. અથવા તમારા રૂપિયા તેની પાસે રાખેલા તો છે, પણ પોતાના રૂપિયા દેતી વખતે તેણે નૈયત એવી રીતે નહિ કીધી કે તે રૂપિયા હું લઈ લઈશ. ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ નહિ. હવે પેલા એ રૂપિયા ફરીથી ઝકાતમાં દીધો. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૨ મસઅલો. જો તમે રૂપિયા નહિ દીધા પણ એટલું કદી દીધું કે તમે મારા તરફથી ઝકાત ઈ દેશો. તેથી કરીને તેણે ઝકાત ઈ દીધી તો અદા થઈ ગઈ. અને જેટલું તેણે તમારા તરફથી દીધું છે હવે તમારી પાસેથી લઈ લે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૩ મસઅલો. જો તમે કોઈને કંઈ કહ્યું નહિ: અને તેણે તમારી રગ્ન વિના તમારા તરફથી ઝકાત ઈ દીધી ત્યારે ઝકાત અદા નહિ થઈ. હવે જો તમને મનગુર પણ હોય ત્યારે પણ દુરસ્ત નથી. અને જેટલું તમારા તરફથી

દીધું છે તેટલું વસત્ર કરવાનું તેને તમારાથી હક નથી. (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

૪૪ મસઅલો. તમે એક માણસને પોતાની ઝકાત દેવા વાસ્તે બે રૂપીયા દીધા ત્યારે તેને અપત્યાર છે કે પોતે કોઈ ગરીબને દીધે અથવા કોઈ બીજાને સોંપે કે તમે આ રૂપીયા ઝકાતમાં દઈ દેશો. અને નામ બતલાવવાની જરૂર નથી કે ફલાણીના તરફથી એ ઝકાત દેશો. અને તે માણસ તે રૂપીયાને જો પોતાના કોઈ સગાબધાને કે માઆપને ગરીબ સમજીને દેશે તો પણ જયઝ છે. પણ જો તે પોતે ગરીબ હશે તો પોતાને લઈ લેવું દુસ્ત નથી. પણ જો તમે એમ કહી દીધું હોય કે તમને જોઈએ તેમ એને વાપરશો. અને જો જોઈએ તેને આપશો તો પોતાને લેવું પણ દુસ્ત છે. (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

પાકની ઝકાતનું બયાન.

૪૫ મસઅલો. કોઈ શહેર કાંફેરાના કબજામાં હતું અને તેજ લોકો ત્યાં વસ્તા હતાં, ફરી મુસલમાનોએ તે શહેર ઉપર ચઢાઈ કાઢી, અને લડાઈ કરીને તે શહેર તેઓથી છીનવી લીધું, અને ત્યાં ઈસલામી દીનનો ફેલાવો કાઢ્યો, અને મુસલમાન પાદશાહે કાંફેરાથી લઈને શહેરની તમામ જમીન તેજ મુસલમાનોને જોઈથી આપી તો એવી જમીનને શરીઅતમાં ઉશરી કહે છે. અને તે શહેરના તમામ લોકો જો પોતાની ખુશીથી મુસલમાન થઈ ગયા. લડવાની જરૂર પડી નહિ ત્યારે પણ તે શહેરની તમામ જમીન ઉશરી કહેવાશે. અને અરબસ્તાનની તમામ જમીન પણ ઉશરી છે. (દુ. મુ. છ. ૩)

૪૬ મસઅલો. જો કોઈના આપદાઓના વખતથી એજ ઉશરી જમીન અરાયર ચાલતી આવે છે, અથવા કોઈ એવા મુસલમાન પાસેથી ખરીદ કાઢી જેની પાસે એવીજ રીતે ચાલી આવે છે. તો એવીજ જમીનમાં જે કંઈ પેદા થાય તેમાં પણ ઝકાત વાજે છે. અને તેની રીત એવી રીતે છે કે જો ખેતરને પાણી પીવડાવવું નહિ પડતું હોય ફક્ત વરસાદના પાણીથી

પાક થઈ ગયો અથવા નદી કે નાળું કે દરયાને કિનારે બિનાશમાં કોઈ ચીજ રોપી, અને તે જો વગર પાણી દીધે પેદા થઈ ગઈ તો એવા ખેતરમાં જેટલું પાક્યું છે તેનો દસમો ભાગ ખેરાત કરી દેવો વાજે છે. એટલે દસ મણમાંથી એક મણ અને દસ શેરમાં એક શેર. અને જો ખેતરને કાસ અથવા કોઈ બીજી રીતે પાણી પાઈને પકવેલું છે તો પાકનો વીસમો ભાગ ખેરાત કરે. એટલે વીસ મણમાં એક મણ અને વીશશેરમાં એક શેર. અને એજ લુકમ બાગ બગીચા વિગેરેનો પણ છે. એવી જમીનમાં ગમે તેટલી થોડી ચીજ પાકે તોપણ એ સદકા ખેરાત કરવો વાજે છે. આજા વધારામાં કંઈ ફરક નથી. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૭ મસઅલો. અનાજ, શાક, તરકારી, મેવો, ફળફળાદી, ફુલ વિગેરે જે કંઈ પેદા થાય સૌનો એજ લુકમ છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૮ મસઅલો. ઉશરી જમીન અથવા પહાડ કે જંગલથી જો મધ કાઢવામાં આવ્યું તો તેમાં પણ એ સદકા વાજે છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૯ મસઅલો. કોઈએ પોતાના ઘરમાં કોઈ ઝાડ રોપ્યું અથવા કોઈ ભાણપાલો અથવા કોઈ બીજી વસ્તુ રોપી અને તેમાં ફલ લાગ્યું તો તેમાં એ સદકા વાજે નથી. (શામી. છ. ૨)

૫૦ મસઅલો. જો ઉશરી જમીનને કોઈ કાંફેર ખરીદી લીધે તો તે ઉશરી રહેતી નથી. ફરી જો તે કાંફેર પાસેથી કોઈ મુસલમાન ખરીદે અથવા કોઈ બીજી રીતે તે મુસલમાનને મળી જાય. ત્યારે પણ તે ઉશરી નહિ રહેશે. (શામી. છ. ૨)

૫૧ મસઅલો. એ વાત કે એ દસમો કે વીસમો ભાગ દેવો કોને માથે છે, જમીનના માલીકને માથે છે કે જે પકવે તેને માથે છે, એ મસઅલામાં દીનના આલેમોમાં ઘણાજ મોટા માંહે માંહે મતફર છે. પણ અમે સહેલાઈને વાસ્તે એજ બતલાવ્યા કરીએ છીએ કે પકવનારને માથે

છે. તેથી કરીને જો ખેતર ગણોતે દીધેલું હોય પછી તે ગણોત ગમેતો અનાજના બદલામાં હોય અથવા રૂપીયાના બદલામાં પણ ખેડનારનેજ માથે મચકુર ઝકાતછે. અને જો ખેતર ભાગમાં હોય તો માલેક અને ખેડુત બંને પોતપોતાના હિસ્સામાંથી ભાગ પડતી ઝકાત દીએ. (દ. સુ. ૭. ૨)

જે લોકોને ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે તેઓનું બ્યાન.

પર મસઅલો. જેની પાસે સાડા આવન તોલા ચાંદી અથવા સાડા સાત તોલા સોનું અથવા એટલીજ કીંમતનો વેપારનો માલ હોય તેને શરએ શરીફમાં માલદાર કહે છે. એવા માણસને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી અને તેને ઝકાતનો પૈસો લેવો અને ખાવો પણ હલાલ નથી. એવીજ રીતે જેની પાસે એટલીજ કીંમતનો કોઈ માલ હોય જે વેપારનો તો નથી પણ તેની જરૂર કરતાં વધારે છે, તેપણ માલદાર છે. એવા માણસને પણ ઝકાત દેવી જાયઝ નથી. અગરજો એવા માલદારને પોતે પણ ઝકાત દેવી વાજેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

પ૩ મસઅલો. અને જેની પાસે એટલો માલ નથી પણ થોડો માલ છે. અથવા બિલકુલ નથી એટલે એક દહાડો પોતાનું ગુજરાન કરી શકે એટલો પણ નથી, તેને ગરીબ કહે છે. એવા માણસને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે, અને એવા લોકોને લેવું પણ દુરસ્ત છે. (દ. સુ. ૭. ૨)

પ૪ મસઅલો. મોટી મોટી સંધવાની દેગો અને મોટા પાથરવાના ગાલીયા, શેત્રંજ વિગેરે કે જેઓની વરસોમાં એકાદ વખત કોઈ લગ્ન વિગેરેમાં જરૂર પડતી હોય, અને રોજ તે વપરાતા ન હોય તે જરૂરી સામાનમાં ગણાશે નહિ. (શામી. ૭. ૨)

પ૫ મસઅલો. રહેવાનું ઘર, પહેરવાનાં કપડાં, અને કામગીર વાસ્તે નોકર, ચાકર અને ઘરનાં રાય રચીલાં, વાસણુ વિગેરે જે ઘણું કરીને વાપરવામાં આવતા હોય એ સૌ જરૂરના

સામાનમાં ગણાય છે, મજકુર ચીજો હોવાથી તેણી માલદાર ગણાશે નહિ. પછી તે ચીજો ગમે તેટલી કીંમતની કેમ ન હોય. તેથી કરીને તેણીને ઝકાતનો પૈસો દેવો જાયઝ છે. એવીજ રીતે વિદ્વાન (આલેમ) માણસ પાસે તેના ઇલિમને લાયકની અને તેના કામની કીતાબો પછી ગમે તેટલાની કેમ ન હોય જરૂરની વસ્તુઓમાં ઘાખલ છે. (શામી. ૭. ૨)

પ૬ મસઅલો. કોઈની પાસે પાંચ દશ ધરો છે. જેને તેણી ભાડે આપે છે. અને તેની આમદનીથી પોતાનું ગુજરાન કરે છે. અથવા એકાદ ગામ છે. કે જેની આમદની આવે છે, પણ બાલખચ્યાં અને ઘરના માણસોનો એટલો ખરચો છે કે સારી રીતે ગુજરો થઈ શકતો નથી, પણ ખરચની અડચણ પડે છે. અને તેણીની પાસે એવો કોઈ માલ પણ નથી, જેમાં ઝકાત વાજેય થાય તો એવા માણસને પણ ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. (શામી. ૭. ૨)

પ૭ મસઅલો. કોઈની પાસે હળ્લર રૂપીયા રોકડા છે. પણ તે પૂરા હળ્લર રૂપીયાનો કે એનાથી વધારેનો કરજદાર છે. તો તેવાને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો જાયઝ છે. અને જો કરજો હજાર રૂપીયાથી ઓછો હોય તો જુઓ કે કરજ પતાવી દેતાં કેટલા રૂપીયા બાકી રહે છે. જો એટલા બચી રહે કે જેટલામાં ઝકાત લાગુ પડે છે, તો તેને ઝકાતના પૈસા દેવા દુરસ્ત નથી. અને જો એના કરતાં ઓછા બાકી રહે તો દેવું દુરસ્ત છે. (દ. સુ. ૭. ૨)

પ૮ મસઅલો. એક માણસ પોતાના ઘર આગળ તો ઘણો માલદાર છે પણ સફરમાં કંઈ એવો વખત આવી પડ્યો કે તેની પાસે કંઈ ખરચ વાસ્તે રહ્યું નહિ અથવા માલ ચોરી થઈ ગયો અથવા બીજા કોઈ કારણથી તેની પાસે હવે ઘર પહોંચવા જેટલો ખરચ નથી. એવા માણસને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો જાયઝ છે. એવીજ રીતે જો હળ્લર પડનારની પાસે રસ્તામાં ખરચો ખુટી ગયો, અને તેના ઘરમાં ઘણી દોલત છે, તેને પણ ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. (દ. સુ. ૭. ૨)

૫૯ મસઅલો. ઝકાતનો પૈસો કોઈ કફરને દેવો જાયઝ નથી. મુસલમાનોનેજ દીએ, અને ઝકાત, ઉશર અને ફિત્રનો સદકો, અને મન્નત, અને કફરા સિવાય બીજી ખેરાત કફરને પણ દેવી દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૬૦ મસઅલો. ઝકાતના પદ્ધતિથી મસીદ બંધાવવી, કે કોઈ વગર વાતી વારેસના મુઘનનું* કફન દફન કરવું, મુઘના તરફથી તેનું કરજ ભરી દેવું, અથવા કોઈ બીજા સારા કામમાં ખર્ચવું દુરસ્ત નથી. જ્યાં સુધી તે (ઝકાત) ના હકદારને નહિ દેવામાં આવે ઝકાત અદા થશે નહિ. (દુ. મુ. જી. ૨)

૬૧ મસઅલો. પોતાની ઝકાતનો પૈસો પોતાના માઆપ, દાદા, દાદી, નાના, નાની, પરદાદો વિગેરે જેઓથી કે તેણી જનમી હોય તેઓને દેવું દુરસ્ત નથી. તેમજ પોતાની ઓલાદ અને છોકરાના છોકરા કે તેના છોકરા કે નવાસા વિગેરે જેઓ કે એની ઓલાદમાં ગણાતા હોય તેઓને પણ દેવું દુરસ્ત નથી. તેમજ ધણી પોતાની ઓરતને અને ધણીઆણી પોતાના મરદને ઝકાત ઈશ્તિમાં નથી. (હિદાયતી જી. ૧)

૬૨ મસઅલો. મયકુર સગાઓ સિવાય બીજા સૌ સગાઓને ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. જેવા કે ભાઈ, બેન, ભત્રીજા, ભાણેજ, કાકા, ફાઈ, માશી, મામો, સાવકીમા, સાવકો આપ, સાવકો દાદો, સાસુ, સસરા વિગેરે, સૌને દેવું દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૨)

૬૩ મસઅલો. નાઆલેગ છોકરાનો આપ પૈસાવાળો હોય તો તેને ઝકાત દેવી દુરસ્ત નથી

* મુરદાનું લા વારેસ હોવું કઈ જરૂરી નથી. જે વારેસવાલુ હોય તો પણ તેના કફન, દફન કરવાથી ઝકાત અદા થશે નહીં હા; જે ઝકાતની નીયતથી રૂપીઆ તેના ગરીબ વારસોને આપવામાં આવે, અને તેઓ તે રૂપીઆને પોતાના તરફથી કફન દફનમાં ખર્ચી નાખે તો જાએઝ છે. અત્રે જ વારેસ એટલા માટે લખવામાં આવ્યું કે ધણે ભાગે લોકો લા વારેસોનીજ મદદ કરે છે.

અને જે છોકરા છોકરી આલેગ થઈ ગયા અને તેઓ પોતે તો માલદાર નથી પણ તેઓનો આપ પૈસાવાળો છે, તો તેઓને જે ઝકાત દેશે તો જાયઝ છે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૬૪ મસઅલો. જે નાનાં બચ્ચાંઓનો આપતો પૈસાદાર નથી પણ તેની મા પૈસાવાળી છે તો તે બચ્ચાને ઝકાત દેવી જાયઝ છે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૬૫ મસઅલો. સૈયદોને અને અલવીયોને તેમજ જેઓ હઝરત અબ્બાસની અથવા હઝરત મુકર્રની અથવા હઝરત અક્રીલની અથવા હઝરત હારેસ બિન અબ્દુલ મુતલેબ (રફીયલ્લાહોઅન હુમ)ની ઓલાદમાં હોય તેઓને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી. તેમજ જે શફકો સરીઅતમાં વાજેબ હોય તેઓને તે શફકો કોઈ દીએતો દુરસ્ત નથી. જેમકે નઝર, કફરાશે, ઉશર, ફિત્રનો સદકો. એ સિવાય બીજા કોઈ પણ સદકા, ખેરાતનું દેવું તેઓને દુરસ્ત છે. (હિદાયતી. જી. ૧)

૬૬ મસઅલો. ધરના નોકરો, દરબારો કાઠી, મામા વિગેરેને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે. પણ તે ઝકાતનો પૈસો દેવો તેઓના પગારમાં તેને ગણે નહિ. પણ પગાર ઉપરાંત તેઓને બકોસ તરીકે દીએ. અને દિલમાં ઝકાત દેવાની નિયત કરે તો દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. શામી. જી. ૨)

૬૭ મસઅલો. જે બચ્ચાને તમે નાનપણમાં ધવાડ્યું હોય તેને અને જે સ્ત્રીએ નાનપણમાં તમને ધવાડ્યા હોય તે સ્ત્રીને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૨)

૬૮ મસઅલો. એક ઓરતની મેહર હઝર રૂપીયા છે. પણ તેનો ધણી બહુજ ગરીબ છે

૧ “સૈયદો” એટલે હઝરત ફાતેમા (રફી.) ની ઓલાદ “અલવીયો” એટલે હ. અક્રી (રફી.)ની ઓલાદ જે ફાતેમા (રફી.) થી ન હોય. અને આપના કાકા હઝર અબ્બાસની ઓલાદ અને હઝરત મુકર્ર તથા હઝરત અક્રીલ જેઓ આપના કાકાનાં યત્તા હતા તેમની ઓલાદ અને હઝરત હારેસ બિન મુતલેબ જેઓ આપના કાકા યત્તા હતા તેમની ઓલાદને પણ ઝકાતના પૈસાઆપવું દરસ્ત નથી.

કે ઈશકતો નથી તો એવી ઝોરતને પણ ઝકાતના પૈસા દેવા દુરસ્ત છે અને જો તેનો ધણી અમીર છે પણ મેહર દેતો નથી; અથવા તેણીએ પોતાની મેહર માફ કરી દીધી; ત્યારે પણ ઝકાતનો પઈસો તે જીને દેવો દુરસ્ત છે. અને જો એવી આશા હોય કે જ્યારે હું માંગીશ ત્યાર તે (ધણી) ઈ દેશે, કંઈ દીલ કરશે નહિ તો એવી ઝોરતને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી (દ. મુ. જ. ૨)

૬૯ મસઅલો. એક માણસને લકઠાર સમજીને ઝકાત દીધી. પછી જણાયું કે પૈસા વાળો છે, અથવા સૈયદ છે, અથવા અંધારી રાતમાં કોઈને દીધા પછી માલમ પડ્યું કે તે તો મારી મા હતી, અથવા મારી દીકરી હતી, અથવા કોઈ એવું સચું હતું કે જેને ઝકાત દેવી જાયઝ નથી; તો એ સૌ હાલતમાં ઝકાત અદા થઈ ગઈ. બીજી વખતે ફરીથી દેવી વાજેય નથી. પણ લેનારને જો માલમ પડી જાય કે એ ઝકાતનો પૈસો છે અને હું ઝકાત લઈ શકતો નથી. ત્યારે તે નહિ લીએ અને પૈસા પાછા ઈ દીએ. અને જો દીધા પછી માલમ પડી આવે કે જેને દીધું તે જાહેર છે. તો ઝકાત અદા થઈ નહિ ફરીથી દીએ. (હિદાય. જ. ૧ લી)

૭૦ મસઅલો. જો કોઈના ઉપર શક હોય કે તે પૈસાવાળો છે, કે ગરબુ છે તો જ્યાં સુધી ચોક્કસ માલમ નહિ પડે તેને ઝકાત દીએ નહિ. જો ચોક્કસ રીતે તપાસ કર્યા વગર ઈ દીધી તો વિચાર કરે કે મનનું વજણ કઈ તરફ વધારે છે. જો દિલ એવી ગવાડી દીએ કે તે ફરીર છે. તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ; જો મનમાં એવી લાગણી થાય કે તે માલદાર છે તો ઝકાત અદા થઈ નહિ, ફરી દીએ. પણ જો દીધા પછી એમ માલમ પડે કે તે ખરેખાત ગરીબજ છે. તો ફરીથી નહિ દીએ; ઝકાત અદા થઈ ગઈ. (હિદાય. જ. ૧ લી)

૭૧ મસઅલો. ઝકાત દેવામાં અને ઝકાત સિવાય બીજા સદકા કે ખેરાતમાં સાથી વધારે પોતાના સગાવડાઓનું ધ્યાન રાખે કે પહેલાં

તેઓનેજ દીએ. પણ તેઓને એમ નહીં જણાવે કે એ સદકા, ખેરાતની ચીજ છે, જેથી તેઓને ખોટું લાગે નહિ. હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે સગાવડાઓને ખેરાત દેવાથી બમણો સવાબ મળે છે. એક તો ખેરાત કરવાનો અને બીજો પોતાના સગાવડાઓના ઉપર આભાર કરવાનો. ફરી તેઓને દીધા પછી જો કંઈ વધે તે બીજાઓને દીએ. (દ. મુ. શામી. જ. ૨)

૭૨ મસઅલો. એક શેહેરની જકાત બીજા શેહેરમાં મોકલવી મકરૂહ છે. પણ જો બીજા શેહેરમાં તે ઝકાત મોકલનારના સગા રહેતા હોય અને તેઓપર મોકલી; અથવા એ શેહેર કરતાં તે શેહેરના લોકો વધારે મોલતાજ છે; અથવા તે લોકો દીનના કામમાં લાગેલા છે, તેઓને (ઝકાતનો માલ) મોકલવાની દીધો તો મકરૂહ નથી. કેમકે તાલેયુલ ઇલ્મો (મદરસાઓમાં દીની ઇલિમ પઠનારાઓ) અને દીનપર ચુસ્ત ચાલનારા આલેમેને દેવું મોટું સવાબ છે. (દ. મુ. જ. ૨)

ફિત્રના સદકાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જે મુસલમાન એવો માલદાર હોય કે તેનાપર ઝકાત વાજેય હોય અથવા તેનાપર ઝકાત વાજેય તો નથી પણ, જરૂરની ચીજો કરતાં તેની પાસે એટલી કીંમતનો સામાન અને માલ છે કે જેના ઉપર ઝકાત વાજેય થાય છે; તો તેના ઉપર ઇન્ને દિવસે સદકા દેવો વાજેય છે. પછી ગમે તો તે વપારના માલ હોય કે વેપારનો ન હોય. અને ગમે તો તેના ઉપર એક વરસ ગુજરી ગયો હોય અથવા નહિ વીત્યો હોય અને એવા સદકાને શરીઅતમાં ફિત્રનો સદકા કહે છે. (હિદાય. જ. ૧ લી)

૨ મસઅલો. કોઈની પાસે રેલવાનું બહુ મોટું ઘર છે. કે જો વેચવામાં આવે તો હજાર પાનસોને વેચાય. અને પેહેરવાના બહુજ કીંમતી લુગડાં છે પણ તેમાં ગોટા ઝિનારી કંઈ મળે નહિ અને નોકરી બગવાને બે ચાર નોકરો છે. ઘરમાં પાનસો હજાર રૂપિયાનો જરૂરી સામાન પણ

છે, પણ ધરેણા નથી. અને તે સૌ, કામમાં વપરાય છે. અથવા કેટલોક સામાન પણ છે જે જરૂરી સામાન કરતાં વધારે છે. અને કેટલીક ગોટા કિનારી અને ધરેણાં પણ છે. પણ તે એટલાં નથી કે જેટલાંનાં ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે; તો એવા માણસ પર ફિત્રનો સદકો વાળેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૩ મસઅલો. કોઈના બે ઘર છે. એકમાં પોતે રહે છે અને બીજું ખાલી પડેલું છે, અથવા બાડે દીધેલું છે. ત્યારે આ બીજું ઘર જરૂર કરતાં વધારે છે. ત્યારે જે તેની કીમત એટલી થાય છે કે જે રકમ પર ઝકાત વાળેય થાય છે તો તેણીના ઉપર ફિત્રનો સદકો વાળેય છે. અને એવી ઓરત (કે મરદ) ને કોઈ ઝકાત દીએ તો ગળ્યઝ નથી. જે તેજ ઘર (નીઆમદની) થી તેણી પેટ ભરતી હોય તો એ મકાન પણ જરૂરી સામાનમાં ગણાશે અને તેણી ઉપર ફિત્રનો સદકો વાળેય થશે નહિ. અને એવી ઓરત (કે મરદ) ને ઝકાતનો પૈસો લેવો અને કોઈને તેઓને દેવો દુરસ્ત થશે. મતલબ એ થયો કે જેને ઝકાત સદકાનો પૈસો લેવો • દુરસ્ત છે, તેણીના ઉપર ફિત્રનો સદકો વાળેય નથી. અને જેને સદકાનો અને ઝકાતનો પૈસો લેવો દુરસ્ત નથી તેણીના ઉપર ફિત્રનો સદકો વાળેય છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૪ મસઅલો. કોઈની પાસે જરૂર કરતાં વધારે સામાન છે પણ તેણી કરજદાર પણ છે. તો કરજને આદ કરીને જુઓ કે શું બાકી રહે છે. જે એટલી કીમતનો સામાન બાકી રહે કે જેટલાની ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે. તો ફિત્રનો સદકો વાળેય છે. અને જે એ કરતાં કમી બાકી રહે તો વાળેય નથી, (હિદાયા ૭. ૧ લી)

૫ મસઅલો. (રમઝાનની) ઇદને દહાડે જ્યારે સવાર પડી કે તેજ વખતે ફિત્રનો સદકો વાળેય થાય છે. ત્યારે જે કોઈ સવાર પડે તે પેહલાં ગુજરી ગયું તો તેના પર ફિત્રનો સદકો વાળેય નથી. તેના માલમાંથી દેવાય નહિ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬ મસઅલો. વધારે સારું એ છે કે જે વખતે મરદો નમાઝને વાસ્તે ઇદગાહ જતા હોય તે પેહલાંજ સદકો દઈ દીએ. જે તે પેહલાં નહિ દીધું તો કંઈ ભરત નથી પછી દીએ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૭ મસઅલો. કોઈએ ફિત્રનો સદકો ઇદ થાય તે પેહલાં રમઝાનમાં દઈ દીધો, ત્યારે પણ અદા થઈ ગયો હવે ફરીથી દેવો વાળેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

૮ મસઅલો. જે કોઈએ ઇદને દહાડે ફિત્રનો સદકો દીધો નહિ તો માફ થયો નથી. હવે પછી કોઈ પણ દહાડે દઈ દેવો જોઈએ. (હિદાયા ૭. ૧)

૯ મસઅલો. ફિત્રનો સદકો ફક્ત પોતાના તરફથીજ દેવો વાળેય છે. બીજા કોઈના + તરફથી દેવો વાળેય નથી. બચ્ચાંઓની તરફથી તેમજ, મા બાપ તરફથી ઘણી તરફથી, અથવા કોઈ બીજા તરફથી, કોઈના તરફથી પણ દેવો વાળેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧ લી)

૧૦ મસઅલો. જે નાની ઉમરના બચ્ચા પાસે એટલો માલ હોય કે જેટલો માલ હોવાથી ફિત્રનો સદકો વાળેય થાય છે, જેમ કે તેનું કોઈ સગું મરી ગયું તેના માલમાંથી તે બચ્ચાને વારસો મળ્યો. અથવા કોઈ બીજા તરફથી માલ મળ્યો તો તે બચ્ચાના માલમાંથી ફિત્રનો સદકો દીએ. પણ જે તે બચ્ચું ઇદને દહાડે સવાર થયા પછી જન્મ્યું હોય તો તેના તરફથી ફિત્રનો સદકો દેવો વાળેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧ દ. મુ. ૭. ૨)

૧૧ મસઅલો. કોઈએ કોઈ ઉજરને લીધે રમઝાનના રોઝા નહિ રાખ્યા તેના ઉપર પણ સદકો વાળેય છે. અને જેણે રોઝા રાખ્યા તના પર પણ વાળેય છે. બંનેમાં કંઈ ફરક નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

+ એ હુકમ ઓરતો વાસ્તે છે. અને મરદ પર તો નાબાલેગ ઓલાદ તરફથી પણ દેવો વાળેય છે. પણ જે તે ઓલાદ માલદાર હોય તો બાપને માથે વાળેય નથી, પરંતુ તેઓના માલમાંથી દીએ અને બાલેગ ઓલાદ તરફથી દેવો વાળેય નથી પણ જે કોઈ છાકરો (કે છાકરી) ગાંડો હોય તો તેના તરફથી પણ દીએ.

૧૨ મસઅલો. ધડનો લોટ, ધડ અથવા ધડનો સનુ (ધડને ભુંજને ધંડીમાં દળે છે તેને સનુ કહે છે) ફિતના સદકામાં દીએ તો એંસી રૂપીઆ ભારના શેરને દિસાએ એટલે અંગ્રેજી તોલથી પોણાઅશર નવટાંક પણ અચાવની રૂએ પુરા અસર (એટલે આપણે ત્યાં ગુજરાતના ચારશેર) અથવા કંઈ વધારે દઈ દેવા નેઈએ કેમકે વધારે હોવાથી કંઈ હરકત નથી સારું છે. અને જે જવકે જવનો લોટ (આટો) દીએ તો એના કરતાં (એટલે ધડ કરતાં) અમણા દેવા નેઈએ. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૩ મસઅલો. જે ધડ અને જવ સિવાય કંઈ બીજુ અનાજ જેમકે ચણા કે ગુવાર દીએ તો એટલી દીએ કે તેની કીંમત તેટલા ધડ અથવા તેટલા જવની અરાઅર થઈ જાય જેટલા કે ઉપર બયાન થયા. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૪ મસઅલો. જે ધડ જવ નહિ દીધા પણ તેટલા ધડ અને જવની કીંમત દીધી તો એ સૌ કરતાં વધારે સારું છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૫ મસઅલો. એક માણસનો ફિતનો સદકો એકજ ફકીરને દઈ દીધો એપણુ * દુસ્ત છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૬ મસઅલો. જે કેટલાક માણસોનો ફિતનો સદકો એકજ ફકીરને દઈ દીધો એપણુ * દુસ્ત છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૭ મસઅલો. ફિતનો સદકો તે લોકોનેજ દેવો જાય છે કે જેઓને ઝકાત લેવાનો હક છે, (દ. મુ. જી. ૨)

કુરઆનીનું બયાન.

કુરઆની કરવાનો બહુજ મોટો સવાબ છે. રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે કુરઆનીના

* પરંતુ તે એટલા જણના ન હોય કે જે સર્વેના મળી ઝકાતના નિસાબને કે ફિતના સકાના નિસાબને પહોંચી જાય. જેથી કરી આટલું બધું એકજ માણસને આપવું મકરૂહ છે.

દલાડામાં કુરઆનીથી વધારે કોઈ ચીજ અલ્લાહ તઆલાને પસંદ નથી. તે દલાડાઓમાં એ કામ તમામ નેકીઓથી વધારે સારું છે. ÷ અને કુરઆની કરતી વખત એટલે ખુબેહ કરતી વખતે લોહીનું ટીપું જમીનપર પોંડયે તે પહેલાંજ અલ્લાહ તઆલાની આગળ મકયુલ (પસંદ) થઈ જાય છે. ત્યારે ખુબ ખુશીની સાથે અને દિલખોલીને કુરઆની કર્યા કરો. અને હઝરતે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “કુરઆનીના બદનપર જેટલા વાળ હોય છે તે દરેક વાળના બદલામાં એક એક નેકી લખાય છે.” સુબહાનલ્લાહ ! જરા વિચારો તો કે એના કરતાં વધારે કયો સવાબ હશે કે એક કુરઆની કરવાથી હજારો અને લાખો નેકીયો મળી જાય છે ? ઘેરાના બદન પર જેટલા વાળ હોય છે જે કોઈ સવારથી સાંજ સુધી ગણે તો પણ ગણી રહે નાહ. ત્યારે ત્યાર કરશે કે કેટલી નેકીઓ થઈ ?

દીનદારીની મોટી વાત તો એ છે કે જે કોઈના ઉપર કુરઆની કરવી વાજેઅ નહિ હોય તો પણ એટલા અપાર અને અનહદ સવાબની લાલચે કુરઆની કરી દેવી નેઈએ. કેમકે જ્યારે એ દલાડા ચાલ્યા જશે ત્યારે આવી મોટી નેઅમત ક્યાં લાગેલ થશે ? અને એવી સેલલાઈથી એટલી બધી નેકીઓ કેવી રીતે મેળવી શકશે ? અને જે ખોદાં પાકે માલદાર અને અમીર બનાવી હોય તો લાયક એ છે કે જ્યારે પોતાના તરફથી કુરઆની કરે ત્યારે જે સગા બદાલા મરી ગયાં હોય જેવાકે મા આપ વિગેરે તેઓના તરફથી પણ કુરઆની કરી દીએ કે જેથી તેઓની રૂબન એટલો મોટો સવાબ પહોંચે.

હઝરત (સલ) અને આપ (સલ) ની બીબીયો. (રદી), પોતાના પીર વિગેરેના તરફથી કુરઆની કરે. અને નહિ તો ઓછામાં ઓછું એટલું તો જરૂર કરે કે પોતાના તરફથી કુરઆની કરે કેમકે માલદારપર વાજેઅ છે. જેની પાસે હોલત વિગેરે સડ કંઈ હોય અને કુરઆની કરવી

÷ એટલે ફરજકામો સિવાય બીજા સર્વે નેક કામોથી ઉત્તમ છે.

તેના ઉપર વાળેય છે, છતાં તેણીએ કુર્ચાની નહિ કીધી તેના કરતાં વધારે કમનસીય અને (સવાયથી દુર રહેનાર) ખીણું કોણુ હશે? અને યુનો રહી ગયો તે તો જુદો.

જ્યારે કુર્યાનીના જનાવરને કિયલા તરફ સુવાડે ત્યારે પહેલાં એ દોઆ પઢે. “મિન્ની વજજહુતો વજજહેયા લિલ્લિઝી ફતર રસમાવાતે વલ અરદા હનીફ વમા અના મિનલ મુશરેફીન. મિન્ના સલાતી, વ નોસોફી, વ મહયાયા વ મમાતી લિલ્લાહે રજખીલ આલમીન, લાશરીક લહુ વ બે ઝાલેકા હિમિન્તો વ અના મિનલ મુસલેમીન. અલ્લાહુમ મિનકા વ લક.

ફરી ખિસમિલ્લાહે અલ્લાહે. અકબર કહીને ઝુબેદ કરે. અને ઝુબેદ કીધા પછી એ દોઆ પઢે. અલ્લાહુમમા તકબ્બલહો મિન્ની કમા તકબ્બલતા મિન હખીએકા સૈયદના મોહમ્મદીં વ વ ખતીલેકા મુખરાહીમ અલ્લાહેમસ સલાતો વસસલામ.

૧ મસઅલો. જેનાપર ફિતનો સદકો વાળેય છે તેનાપર અકરમદિના દલાયુઓમાં કુર્યાની કરવી પણ વાળેય છે. અને જે તેટલો માલ નહિ હોય કે જેટલો હોવાથી ફિતનો સદકો વાળેય થાય છે તો તેનાપર કુર્યાની પણ વાળેય નથી. તે છતાં જે કુર્ચાની દીએ તો ઘણાજ સવાય મેળવશે. (હિદાયા જ. ૨)

૨ મસઅલો. મુસાફરપર કુર્યાની વાળેય નથી (હિદાયા જ. ૨)

૩ મસઅલો. અકરમદિની દસમી તારીખથી લઈને આરમી તારીખે સુરજ હુએ ત્યાં સુધી કુર્યાની કરવાનો વખત છે. પછી ગમે તે દિવસે કુર્યાની કરે. પણ કુર્યાની કરવાનો સૌથી વધારે

÷ મિન્ની એ શબ્દ તે વખતે ખાલે કે જ્યારે પોતાને મટિ ઝુબેદ કરતી હોય પણ જે ખીજને વારતે ઝુબેદ કરતી હોય તો મિન્નીને ઠંકાણે મીન કહીને તેનું નામ લીએ.

સારો દલાડો અકરમદિનો દિવસ છે પછી અચ્ચારમી તારીખ અને પછી આરમી તારીખ (હિદાયા જ. ૨)

૪ મસઅલો. અકરીદિની નમાઝ થાય તે પેલલાં કુર્યાની કરવી દુરસ્ત નથી. જ્યારે લોકો નમાઝ પઢી રહે ત્યારે કુર્યાની કરે. પણ જે કોઈ ઓરત (કે મરદ) કોઈ ગામડાંમાં રહેતી હોય તો ત્યાં સવારની નમાઝ થઈ રહી કે કુર્યાની કરવી દુરસ્ત છે. શહેર અને કસ્યાના રેહનારા (મદિની) નમાઝ પછી કુર્યાની કરે (હિદાયા જ. ૨)

૫ મસઅલો. જે શહેરની રેહનાર કોઈ ઓરત (કે મરદ) પોતાની કુર્યાનીનું જનાવર કોઈ ગામમાં મોકલી દીએ. તો તેની કુર્યાની મદિની નમાઝની પેલલાં પણ દુરસ્ત છે. અગરજો તે પોતે શહેરમાંજ હાજર રહે પણ જ્યારે કુર્ચાની ગામડામાં મોકલાવી દીધી ત્યારે નમાઝથી પેલલાં કુર્યાની કરવી દુરસ્ત થઈ ગઈ. ઝુબેદ થઈ જાય તે પછી તેને મંગાવી લે અને તેનું માંસ ખાએ. (હિદાયા જ. ૨)

૬ મસઅલો. આરમી તારીખ સુરજ હુએ તે પેલલાં કુર્યાની કરવી દુરસ્ત છે. જ્યારે સુરજ હુખી ગયો તે વખતે કુર્યાની કરવી દુરસ્ત નથી. (દ. સુ. જ. ૫)

૭ મસઅલો. દસમી તારીખથી આરમી તારીખ સુધી જ્યારે મનમાં આવે ત્યારે કુર્યાની કરે. ગમેતો દિવસે અને ગમેતો રાત્રે. પણ રાત્રે ઝુબેદ કરવું હીક નથી ખુશ છે, કે રખેને કોઈ રંગ (નસ) કપાય નહિ અને કુર્યાની દુરસ્ત નહિ થાય. (હિદાયા જ. ૨)

૮ મસઅલો. (અકરીદિની) દસમી અને અચ્ચારમી તારીખ સફરમાં હતી ફરી આરમી તારીખે સુરજ આથમે તે પહેલાં ઘેર પોંહચી ગઈ. અથવા પંદર દલાડ કોઈ ઠંકાણે રેહવાની નૈયત કરી લીધી તો હવે તેણીપર કુર્યાની કરવી વાળેય થઈ ગઈ. તેમજ પેલલાં એટલો માલ નહિ હતો કે જેથી કુર્યાની વાળેય થાય ફરી આરમી તારીખે સુરજ હુએ તે પેલલાં કોઈ

ઠેકાણેથી માલ મળી ગયો તો કુર્યાની કરવી વાજેય છે. (શામી. દુ. મુ. ૭. ૨)

૯ મસઅલો. પોતાની કુર્યાનીને પોતાને હાથે ઝુમેલ કરવું બેહતર છે. જો પોતે ઝુમેલ કરવા નહિ જાણતી હોય તો કોઈ બીજાને હાથે ઝુમેલ કરાવી લે. અને ઝુમેલ કરતી વેળાએ ત્યાં જનાવરની પાસે ઉભું રહેવું વધારે સારું છે. અને જો કોઈ એવી જગ્યા હોય કે પડદો કરવાના સમયથી લોકો સામે આવી શકતી નથી તો ત્યાં ઉભા નહી રહેવામાં કંઈ હરકત નથી. (હિદાય ૭. ૨)

૧૦ મસઅલો. કુર્યાની કરતી વખતે ઝખાનથી નૈયત પઢવી અથવા દોઝા પઢવી જરૂરી નથી, જો મનમાં એવું ધ્યાન કાઢું કે હું કુર્યાની કરું છું અને ઝખાનથી કંઈ પઢી નહિ માત્ર બિસમિલ્લાહે અલ્લાહો અકબર કહીને ઝુમેલ કરી દીધું તોપણ કુર્યાની દુરસ્ત છે. પણ જો યાદ હોય તો તે દોઝા પડવી બેહતર છે જો કે ઉપર બયાન કરવામાં આવી (જુઓ કુર્યાનીની ફઝીલના બયાનમાં.) (શામી. ૭. ૫)

૧૧ મસઅલો. કુર્યાની ફક્ત પોતાના તરફથી જ દેવી વાજેય છે, પોતાની ઓલાદ તરફથી વાજેય નથી. એટલું જ નહિ પણ જો નાબાલેગ (નાની હમ્મરની) ઓલાદ માલદાર હોય તો પણ તેના તરફથી કરવી વાજેય નથી. નહિ પોતાના માલમાંથી અને નહિ તે (ઓલાદ)ના માલમાંથી. જો કોઈએ તેના તરફથી કુર્યાની કરી દીધી તો નફિલ થઈ ગઈ. પણ પોતાના જ માલમાંથી (એવી નફિલ કુર્યાની કરવી હોય તો) કરે. તે નાબાલેગ બચ્ચાના માલમાંથી કદી પણ કરે નહિ. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૨ મસઅલો. બકર, ઘેડું, મેંદું, ગાય, બળદ, ભેંસ, પાડો અને ઉંટ ઉંટડી એટલા જ જનાવરોની કુર્યાની દુરસ્ત છે. બીજા કોઈ જનાવરની કુર્યાની દુરસ્ત નથી. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૩ મસઅલો. ગાય, ભેંસ, અને ઉંટમાં શાત માણસો ભાગીયા થઈને કુર્યાની કરે તો

પણ દુરસ્ત છે. પણ તેમાં શરત એ છે કે કોઈનો હિસ્સો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો નહિ હોય અને સૌની નીયત કુર્યાની અથવા અકીકો કરવાની હોય. માત્ર ગોશ ખાવાની નહીં હોય. જો કોઈનો હિસ્સો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો હશે તો કોઈની કુર્યાથી દુરસ્ત થશે નહિ જેનો પૂરો ભાગ છે તેની પણ અને જેનો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો છે તેની પણ (દુરસ્ત થશે નહિ) (હિદાય ૭. ૩ શામી ૭. ૫)

૧૪ મસઅલો. જો ગાયમાં સાત માણસો કરતાં ઓછા લોકો ભાગીયા થયા જેવાકે પાંચ માણસો કે છ માણસો શરીક થયા અને તે સૌ લોકો બરાબરના ભાગીયા છે. ત્યારે પણ સઉની કુર્યાની દુરસ્ત છે અને જો આઠ માણસો શરીક થયા તો કોઈની કુર્યાની દુરસ્ત થશે નહિ. (હિદાય ૭. ૩)

૧૫ મસઅલો. કુર્યાનીને વાસ્તે કોઈએ ગાય ખરીદ દીધી અને ખરીદી કરતી વખતે એવી નૈયત કાઢી કે જો કોઈ બીજાને માણસ મળી જશે તો તેને પણ એ ગાયમાં ભાગ્યો કરી લેશું અને ભાગનાં કુર્યાની કરશું તે પછી કેટલાક બીજા લોકો તે ગાયમાં શરીક થઈ ગયા તો એ દુરસ્ત છે અને જો ખરીદ કરતી વખતે તેની નૈયત ભાગીયો કોઈને કરવાની નહોતી, પણ પુરી ગાય પોતાના તરફથી કુર્યાની કરવાનો ઇશદો રાખતી હતી, ત્યારે હવે તેમાં કોઈને ભાગીદાર થવું હીક તો નથી, તો પણ જો કોઈને ભાગીયો કરી લીધો ત્યારે જોવું જોઈએ કે જો (પોતાની કુર્યાનીમાં બીજાને) ભાગીયો બનાવ્યો છે તે પૈસાદાર છે કે ગરીબ છે કે જેના પર કુર્યાની વાજેય નથી. જો પૈસાદાર હોય તો (એવી રીતે ભાગીયા થવું દુરસ્ત છે. અને જો ગરીબ છે તો દુરસ્ત નથી. (હિદાય ૭. ૨ શામી. ૭. ૫)

૧૬ મસઅલો. જો કુર્યાનીનું જનાવર કંથે ખાવાઈ ગયું તેથી કરીને બીજું ખરીદ

કાધું, ફરી તે પહેલું (ખોવાયલું) મળી આવ્યું ÷ ત્યારે જે પૈસાદારપર એવો પ્રસંગ આવે તો એકજ જનાવરની કુર્યાની તેનાપર વાળેય છે. અને જે ગરીબ માણસપર એવો વખત આવી બન્યો તો અને જનાવરોની કુર્યાની તેના ઉપર વાળેય થશે. (હિદાયા ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. સાત માણસ ગાયમાં ભાગીયા થયા ત્યારે માંસ વહેંચતી વખતે અટકળથી નહિ બહેંચી લીએ પણ સારી રીતે તોલીને બહેંચી લીએ. નહિ તો કોઈનો ભાગ ઓછા કે વધારે રહેશે તો વ્યાજ થઈ જશે અને ગુનો થશે. પણ જે ગોશની સાથે મુડી પાયા અને ચામડાને મેળવી લીએ તો જે બાબુએ મુડી પાયા કે ચામડું હશે તે તરફ જે માંસ કમી હશે તો દુસ્ત છે. પછી ગમે તેટલું માંસ ઓછું કેમ ન હોય. જે તરફ માંસ વધારે હતું તે તરફ મુડી પાયા જે સામેલ કાઢ્યા તો પણ વ્યાજ થઈ ગયો અને ગુનો થયો (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૮ મસઅલો. બકર એક વરસથી ઓછી ઉમ્મરનું દુસ્ત નથી. જ્યારે પૂરા એક વરસનું હોય ત્યારે કુર્બાની બંધાય છે. અને ગાય તેમજ બેંસ એ વરસથી ઓછી ઉમ્મરની દુસ્ત નથી, પૂરા એ વરસની હોય તોજ કુર્બાની દુસ્ત છે. અને હાંટ પાંચ વરસથી ઓછી ઉમ્મરનો નહીં હોવો જોઈએ. અને મેંદું કે ઘેટું જે એવું મોટું અને જાડું હોય કે (જોવાથી) એક વરસનું માલમ પડતું હોય. અને એક વરસનાં ઘેટાં અને મેઠાંઓમાં છોડી દઈએ તો કંઈ ફરક માલમ પડે નહિ, એવી હાલતના છ મહિનાના મેઠા અને ઘેટાની કુર્યાની પણ દુસ્ત છે. અને

÷ બન્નેમાંથી કોઈ પણ એકની કરે પરંતુ એમાં એટલો ખુલાસો છે કે જે પ્રથમના જનવરની કુર્યાની કરે ત્યારે તો ઠીક છે. પણ જે તેમાંથી બીજા જનવરની કુર્યાની કરવાનો વિચાર હોય તો જોડું જોઈએ કે આ ઓછી કીમતનું પહેલા કરતાં તો નથી. જે કમ કીમતનું હોય તો તેટલા પૈસા ગરીબોને ખેરાત કરી દેવું મુસ્તહબ છે.

જે એવું ન હોય તો એક વરસનું હોવું જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૯ મસઅલો. જે જનાવર આંધળું હોય અથવા કાણું હોય કે એક આંખના ત્રીજા ભાગ જેટલી આંખની રોશની અથવા એથી વધારે જતી રહેલી હોય, અથવા એક કાન ત્રીજા ભાગ કે તે કરતાં વધારે કપાઈ ગયો હોય અથવા પુંછડી ત્રીજા ભાગ જેટલી અથવા તેથી વધારે કપાયેલી હોય તો તે જનાવરની કુર્બાની દુસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૦ મસઅલો. જે જનાવર એવું ખાડું હોય કે ફક્ત ત્રણ પગથીજ ચાલતું હોય એવો પગ મુકી શકતુંજ ન હોય. અથવા એવો પગ મુકે છે પણ તેનાથી ચાલી શકતું નથી તેની કુર્યાની પણ દુસ્ત નથી અને જે ચાલતી વખતે પગ (જે ખાડું છે.) જમીનપર ટેકોને ચાલતો હોય અને ચાલવામાં તેનાથી મદદ લેતું હોય, પણ લંગડાતું ચાલે છે, તો તેની કુર્યાની દુસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૧ મસઅલો. એટલો કમજોર બિલકુલ મરકટ (મરણ તોડ) જનાવર જેનાં હાડકાંઓમાં બિલકુલ ગુદો નહિ રહેલો હોય તેની કુર્યાની દુસ્ત નથી. અને જે એટલો બધો કમજોર નહિ હશે તો તેના નખખા હોવાથી કંઈ નુકશાની નથી. તેની કુર્યાની દુસ્ત છે. પણ સારા તંદુરસ્તી ભરેલા જનાવરની કુર્યાની ફરવી વધારે સારી છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૨ મસઅલો. જે જનાવરનું બિલકુલ દાંત ન હોય તેની કુર્યાની દુસ્ત નથી. અને જે કેટલાક દાંત પડી ગયા હોય પણ જેટલા પડી ગયા તેના કરતાં વધારે આકા છે તો તેની કુર્યાની દુસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૩ મસઅલો. જે જનાવરને તે પેદા થયું ત્યારથી કાન ન હોય તેની કુર્યાની પણ દુસ્ત નથી. અને જે કાન તો છે પણ બિલકુલ નાના નાના છે તો તેની કુર્યાની દુસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૪ મસઅલો. જે જનાવરને તે પેદા થયું ત્યારથી શીંગડાં ન હોય અથવા શીંગડાં હતા પણ દુડી ગયાં તેની કુરઆની દુરસ્ત છે. પણ જે તે બિલકુલ જડમુળથી દુડી ગયાં હોય તો કુરઆની દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૫ મસઅલો. ખરસી કાઢેલા બકરા અને મેંદાની કુરઆની દુરસ્ત છે. જે જનાવરને ખસ થયલી હોય તેની કુરઆની પણ દુરસ્ત છે. પણ જે ખસને લીધે તદ્દન નઅગુ થઈ ગયું હોય તો દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૬ મસઅલો. કુરઆની વાસ્તે જનાવર ખરીદ કાઢ્યા પછી કોઈ એવી ખોડ તેમાં થઈ આવી જેથી કુરઆની દુરસ્ત નથી, તો તેના બદલામાં બીજું જનાવર ખરીદ કરીને કુરઆની કરે પણ જે તે માણસ ગરીબ હોય કે જેના પર કુરઆની કરવી વાજેય નથી તો તેવા માણસને વાસ્તે જયઝ છે કે તેજ જનાવરની કુરઆની કરી દે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૭ મસઅલો. કુરઆનીનું માંસ પોતે ખાય અને પોતાના સગાં બહાણાંએને દીએ, અને ફકારોને વેરાત કરે. વધારે સાદું એ છે કે ઓછામાં ઓછો ત્રીજો ભાગ ખેરાત કરે. ખેરાત કરવામાં ત્રીજા ભાગથી ઓછું કરે નહિ. પણ જે કોઈએ થોડુંજ માંસ ખેરાત કાઢ્યું તો પણ કોઈ શુનો થયો નહિ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૮ મસઅલો. કુરઆનીનું ચામડું જોઈએ તો એમજ ખેરાત કરી દે અથવા તેને વેચી તેની કીંમત ખેરાત કરે. અને તે ચામડાની કીંમતના પૈસા એવા માણસોને દીએ કે જેઓને ઝકાતનો પૈસા દેવો જયઝ છે. અને કીંમતના જે પૈસા મળ્યા છે. તેજ પૈસાએને ખેરાત કરી દેવા જોઈએ. જે તે પૈસા કોઈ કામમાં ખરચી નાખ્યા અને તેટલાજ પૈસા પોતાની પાસેથી દઈ દીધા તો દીક કાઢ્યું નહિ. પણ તે ખેરાત અદા થઈ જશે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૯ મસઅલો. એ ચામડાની કીંમતને કોઈ મસીદ સમારવાના અથવા બીજા કોઈ નેક

કામમાં લગાડવી દુરસ્ત નથી. ખેરાતજ કરવી જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૦ મસઅલો. જે ચામડાને પોતાના કામમાં લીએ જેમકે તેની ચાલણી બનાવી લીધી, અથવા મસક, કે ડોલ, અથવા મુસલ્લો બનાવો એ પણ જયઝ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૧ મસઅલો. માંસ કે ચરબી અથવા છીછડાં કંઈ પણ કસાઈને મજૂરીના પેટામાં નહિ દીએ. પણ મજૂરી પોતાની પાસેથી જુદી દીએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૨ મસઅલો. કુરઆની (ના જનાવરને બાંધવા અને ઢાંકવા વાપરેલી તે) ની દોરડી કે ઓઢો વિગેરે સહ ચીજોને ખેરાત કરી દે. (શામી. ૭. ૫)

૩૩ મસઅલો. કોઈના ઉપર કુરઆની વાજેય નહિ હતી પણ તેણે કુરઆનીની નૈયતથી જનાવર ખરીદી લીધું ત્યારે હવે તે જનાવરની કુરઆની કરી દેવી વાજેય થઈ ગઈ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૪ મસઅલો. કોઈના ઉપર કુરઆની વાજેય હતી પણ કુરઆનીના ત્રણે દલાડા ગુજરી ગયા પણ તેણે કુરઆની કાઢી નહિ. ત્યારે એક બકરાની અથવા એક ઘેટાની કીંમત જેટલા પૈસા ખેરાત કરી દે. અને જે બકર (અથવા બીજું કોઈ જનાવર) ખરીદી લીધું હતું તો તેજ જનાવરને ખેરાત કરી દે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૫ મસઅલો. જેને કુરઆની કરવાની માનતા (નઝર) માની; પછી તે કામ જેને વાસ્તે માનતા માની હતી પુરું થઈ ગયું, ત્યારે હવે કુરઆની કરવી વાજેય છે. પછી (ત નઝર માનનારો) ગમે તો પૈસાવાળો હોય કે ન હોય અને તે માનતાની કુરઆનીનું તમામ માંસ ફકારોને ખેરાત કરી દે. પોતે નહિ ખાય તેમજ પૈસાવાળા લોકોને પણ નહિ દીએ. (જે તે ભુલથી પોતે ખાધું હોય અથવા પૈસાવાળા લોકોને ખવાડ્યું હોય તો) જેટલું પોતે ખાધું અથવા પૈસાવાળા માણસોને દીધું હોય તેટલું (માંસ) ફરીથી ખેરાત કરવું પડશે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૬ મસઅલો. જો પોતાની મરજીથી કોઈ ગુજરી ગયેલા માણસને સવાય પોણેચાડવાની નૈયતથી કુરઆની કરે તો તેનાં માંસમાંથી પોતે ખાવું બીજાઓને ખવડાવવું બહેંચવું સૌ દુસ્ત છે, જેવી રીતે કે પોતાની કુરઆનીને વાસ્તે હુકમ છે. (શામી. જી. ૫)

૩૭ મસઅલો. પરંતુ જો કોઈ મરનાર વસિયત કરી ગયું હોય કે મારા માલમાંથી મારા તરફથી કુરઆની કરવામાં આવે અને તેની વસીયત પ્રમાણે તેના માલમાંથી કુરઆની કરવામાં આવે તો આ કુરઆનીના અથા ગોસ્ત વગેરેને ખેરાત કરી દેવું વાજીબ છે. (શામી. જી. ૫)

૩૮ મસઅલો. જો કોઈ માણસ અહીં હાજર નથી અને બીજા માણસે તેના વગર કહે તેના તરફથી કુરઆની કરી તો આ કુરઆની સહી થઈ નહીં. અને જો કોઈ જનવરમાં એવા માણસના ભાગ રાખ્યો જે હાજર નથી તેમ તેના હુકમ પણ નથી, તો એની સાથે બીજાઓની પણ કુરઆની સહી થશે નહીં. (આલમગીરીયા જી. ૬)

૩૯ મસઅલો. જો કોઈ જનવર કોઈને ભાગે દીધો * તો એ જનવર તે પાકનારના માલિકપણામાં નથી. પણ તે અસલ માલિકનું જ છે એટલા માટે જો કોઈએ તે પાકનાર પાસેથી ખરીદી કુરઆની આપી તો કુરઆની થઈ નહીં. જો એવું જનવર ખરીદવું હોય તો અસલ માલિકથી જેણે ભાગે દીધું હોય ખરીદ કરવું. (આલમગીરીયા જી. ૫)

૪૦ મસઅલો. જો એક જનવરમાં કેટલાક માણસો ભાગીદાર છે અને તે અથા ગોસ્તને આપસમાં વહેંચી નહિ લેતાં એક દેકાણે ફટારો અને ખેરીઓને વહેંચી આપે અથવા

* અને આ કુરઆની પણ કુરઆનીના જીવસમાં કરવામાં આવે પરંતુ જો કોઈ જગ્યાને એ મહાવરો હોય કે માત્ર ઝુબ્હ કરવાને પણ કુરઆની કહેતા હોય તો અને આ મન્નત માનનારની પણ એજ મતલબ હોય તો આ સુરતમાં કુરઆનીના દિવસોની કેદ રહેશે નહીં

પકાવીને ખવાડી દીએ તોપણ જાયઝ છે અને વહેંચણી કરશે તો તેમાં અરાઅરી જરૂરી છે. (શામી. જી. ૫)

૪૧ મસઅલો. કુરઆનીની ખાલની કીમત મજૂરીના અદલામાં આપવી જાયઝ નથી, કેમકે એને ખયરાત કરવું જરૂરી છે. (શામી. જી. ૫)

૪૨ મસઅલો. કુરઆનીનો ગોસ્ત કાફિરને પણ દેવો જાયઝ છે પરંતુ મેલનતાણાના પેટામાં અપાય નહિ. (આલમગીરીયા જી. ૬)

૪૩ મસઅલો. અને કોઈ જનવર ગાબણ હોય તો તેની કુરઆની જાયઝ છે. અને જો અચ્ચુ જીવતું નીકળે તો તેને પણ ઝુબેદ કરી દે. (શામી. જી. ૫)

અકીકાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જો જો કોઈને કોઈકરી પેદા થાય તો તેને વાસ્તે ખેલતર છે કે (જો દહાડે અચ્ચુ પેદા થયું તે દહાડાથી) સાતમે દહાડે તેનું નામ રાખે, અને અકીકો કરે. અકીકો કરવાથી તમામ અકાઓ દૂર થઈ જાય છે, અને આકતોથી (અચ્ચુ) અચ્ચું રહે છે. (શામી. જી. ૫)

૨ મસઅલો. અકીકો કરવાની રીત એ છે કે જો કોઈને પેદા થયો હોય તો એ અકીકો કે એ ઘેટું અને કોઈકરી (અવનરી) હોય તો એક અકીકો કે ઘેટું ઝુબેદ કરે. અથવા કુરઆનીની ગાય જો ભાગમાં કુરઆની થવાની હોય તેમાં કોઈકરી વાસ્તે એ યાગ અને કોઈકરી વાસ્તે એક ભાગ લઈ લીએ. અને (અચ્ચાના) માથાના વાળ ખોડાવી નાંખાવે. અને વાળના અરાઅર ચાંદી કે સોનું તોલીને ખેરાત કરી દે. અને જો મન ચાહે તો અચ્ચાના માથામાં કેસર (ઝાફરાન) લગાડે. (શામી. જી. ૫)

૩ મસઅલો. જો (અચ્ચુ પેદા થયા પછી) સાતમે દહાડે અકીકો નહિ કરે તો જયારે કરે ત્યારે સાતમો દહાડો હોવાનું ધ્યાન રાખે, એ વધારે સારું છે અને તેની રીત એમ છે કે જો દહાડે અચ્ચુ પેદા થયું હોય તેનાંથી એક દહાડો અગાઉ અકીકો કરી નાંખે. એટલે જો જુમ્માને

દિવસે પેદા થયું હોય તો (આવતી) જીભેરાતે અકીકો કરી નાંખે. અને જો જીભેરાતે પેદા થયું હોય તો (આવતા) ખુધને દહાડે કરી નાંખે. ગમે ત્યારે કરે તે હિસાબથી સાતમો દહાડો પડશે. (ફતાવા હામેદીયહ જી. ૨)

૪ મસઅલો. એ જો રિવાજ (થઈ ગયેલો) છે કે જો વખતે બચ્ચાના માથાપર અસ્ત્રો રાખવામાં આવે છે, અને હજનમ માથું બોડવું શરૂ કરે છે કે તરતજ તેજ વખતે બકરું ઝુમેલ કરવામાં આવે છે; એ બિલકુલ નકામી રસમ છે. શરીરવતમાં સૌ જનયજ છે; ગમે તો માથું બોડી રહ્યા પછી ઝુમેલ કરે. અથવા ઝુમેલ કાઢ્યા પછી માથું બોડાવે. * પુરાવા અને દલીલો વગર એવી રસમો ઘડી કાઢવી નહાઈ કામ છે. (મિશકાત જી. ૨)

૫ મસઅલો. જો જનાવરની કુર્યાની જનયજ નથી તેનો અકીકો પણ કરવો દુરસ્ત નથી. અને જોની કુર્યાની દુરસ્ત છે. તેને અકીકામાં વાપરવું પણ જનયજ છે. (કુર્યાનીમાં ક્યા ક્યા જનાવર દુરસ્ત નથી તેનું બયાન કુર્યાનીમા મસઅલાઓમાં જુઓ.) (શામી. જી. ૫)

૬ મસઅલો. અકીકાનું ગોશ ગમે તો કાચું બહેંચ. અત ગમે તો રાંધીને બહેંચ, અને ગમે તો નોતર કરીને (દબવત ઘર્ષિને) ખવડાવે, સૌ દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૫)

૭ મસઅલો. અકીકાનું માંસ માથાપ, દાદો, દાદી, નાની વિગેરે, સાંતે ખાવું દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૫)

૮ મસઅલો. કોઈને (બે બકરા અકીકામાં ઝુમેલ કરવા નોટલી પૈસાની) ગુન્નશ ન હોય અને તેથી કરીને તે છોકરા તરફથી એકજ બકરાનો (કે ઘેટાનો) અકીકો કરે; તો એની પણ કંઈ હરકત નથી જનયજ છે. અને જો

* બન્ને રીતે જનયજ છે પણ હજરત અતાએ ફરમાવ્યું છે કે બેહતર એ છે કે ઝુમેલ કરવા પહેલાં માથું બોડાવવું જોઈએ.

÷ અકીકાના જનવરના હાડકાં નહીં તોડવા સારા છે. અને જો તોડી નાખવામાં આવે તો પણ કંઈ વાંધો નથી.

બિલકુલ અકીકોજ નહિ કરે તો પણ કંઈ હરકત નથી. (શામી. જી. ૫)

હજનનું બયાન.

જો માણસ પાસે જરૂર કરતાં વધારે એટલો ખરચો હોય કે સવારી ઉપર દરમ્યાની ખરચાથી ખાતો પીતો ચાલ્યો જાય, અને હજન કરીને ચાલ્યો આવે, તેને માથે હજન ફરજ થઈ જાય છે. અને હજનની મોટી ફઝીલત આવેલી છે; જેમકે જનામ રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જો હજન ગુનાહો અને પુરાઈયોથી પાક હોય તેનો બહો જન્નત વગર બીજું કંઈજ નથી” તેવીજ રીત ઉમરાને વાસ્તે પણ મોટા સવાખનો વાયદો ફરમાવવામાં આવેલો છે.

જેમકે હુઝુર રસુલુલ્લા હે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “હજન અને ઉમરો બંને ગુનાહોને એવી રીતે દુર કરે છે કે જેવી રીતે ભટ્ટી લોઢાના મેલને દુર કરે છે” અને જોને માથે હજન ફરજ હોય અને તે નહિ કરે તેને વાસ્તે બહુજ મોટી ધમકી (દેવામાં) આવેલી છે. જેમકે રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જોની પાસે ખાવા પીવાનો અને સવારીનો એટલો સમાન હોય કે જેથી તે બેનુસ્લાહ શરીફ સુધી જઈ શકે, અને ફરી તે હજન નહિ કરે તો, તે ચલુદી થઈને મરે, અથવા નસારા થઈને મરે, ખુદાને એની કંઈ પણ હરકત નથી. અને એ પણ ફરમાવેલું છે કે હજનને તરક કરવી ઇસલામનો તરીકો નથી.

૧ મસઅલો. આખી ઉમ્મરમાં એક વખત હજન કરવી ફરજ છે. જો ઘણી હજન કીધી તો એક ફરજ હજન અદા થઈ; અને બાકી સૌ નફિલ હજો થઈ. અને તેઓનો પણ બહુજ મોટો સવાખ છે. (હી. જી. ૧ લી)

૨ મસઅલો. જીવાન થાય તે પહેલાં નાનપણમાં જો કોઈએ હજન કીધી હોય તેની ગણતરી નથી. * જો પૈસાદાર હોય તો જીવાન

* એટલે તેનાથી ફરજ હજન અદા થશે નહીં એ મતલબ નથી કે સવાખ પણ મળશે નહીં પણ નફિલ હજનને; મોટો સવાખ મળશે.

થયા પછી ફરીથી હજ્જ કરવી ફરજ છે. અને જે હજ્જ તેણે નાનપણમાં કીધી છે તે નફિલ છે. (હી. ૭. ૧ લી)

૩ મસઅલો. આંધળી ઝોરત (અથવા મરદ) પર હજ્જ ફરજ નથી પછી ગમે તેવી માલદાર કેમ ન હોય. (હી. ૭. ૧લી)

૪ મસઅલો. જ્યારે કોઈના ઉપર હજ્જ ફરજ થઈ ગયો ત્યારે તરતજ તેજ વરસે હજ્જ કરવી (તેના ઉપર) વાજે છે. વગર કિજરે વાર લગાડવી અને એમ વિચારવું કે હજ્જ ઉમ્મર ઘણી બાકી છે, ફરી કોઈ વરસે કરી લેશું એ દુરસ્ત નથી. ફરી એ ચાર વરસ પછી પણ જો હજ્જ કરશે તો અદા તો થશે પણ (વાર લગાડવાથી) ગુનેગાર થશે. (હી. ૭. ૧ લી)

૫ મસઅલો. હજ્જ કરવાને વાસ્તે રસ્તામાં પોતાના ઘણી અથવા મહરમ (કે જેની સાથે કદી પણ નિકાલ કરવું શરીઅતમાં દુરસ્ત નથી તે) નું સાથે હોવું પણ જરૂરી છે. તે (મહરમ) ને સાથે લીધા વગર હજ્જને વાસ્તે જવું દુરસ્ત નથી. પણ મક્કા શરીફથી જો એટલે દુર રહેતો હોય કે તેણીના ઘરથી મક્કા શરીફ સુધી ત્રણ મનઝિલ નહિ ન્યતી હોય તો ઘણી અથવા મહરમને સાથે લીધા વગર જવું પણ દુરસ્ત છે. (હ. મુ. ૭. ૨)

૬ મસઅલો. જો તે મહરમ નાઆલેગ (નાની ઉમ્મરનો) અથવા એવો બેદીન (ખરાબ આસનો) હોય કે મા કે બેન વિગેરેને વાસ્તે પણ તેના પર ભરોસા નહિ રખાય તો તેની સાથે જવું પણ દુરસ્ત નથી. (હી. ૭. ૧લી)

૭ મસઅલો. સાથે જવા વાસ્તે જ્યારે કોઈ મહરમ મળી જાય ત્યારે હવે જો ઘણી પોતાની ઘણીઆણીને હજ્જ કરવા જવાને રોકાણ કરે તો એ વાત ઘણીને જાયઝ નથી. જો ઘણી રોકાણ કરે તો પણ તેની વાત માને નહિ અને ચાલી જાય. (હી. ૭. ૧ લી)

૮ મસઅલો. જો છોકરી હજ્જ જીવાન થઈ નથી પણ જીવાનીને લગભગ પાસે પહોંચી છે

તેને પણ શરએ શરીફ દેરવેલા મહરમ વગર જવું દુરસ્ત નથી. તેમજ ગેર મહરમ સાથે જવું પણ તેણીને જાયઝ નથી. (હી. ૭ ૧ લી)

૯ મસઅલો. જો મહરમ તેણીને હજ્જ કરાવવા વાસ્તે લઈ જાય તેનો તમામ ખર્ચો તેના પરજ વાજે છે; જે કંઈ ખર્ચ થાય તે દીએ. (હી. ૭. ૧ લી)

૧૦ મસઅલો. જો આખી ઉમ્મર એવો મહરમ નહિ મળ્યો જેની સાથે સફર કરી શકે તો હજ્જ નહિ કરવાનો ગુનો થશે નહિ. પણ મરતી વખતે એવી વસીઅત કરી જવી વાજે છે કે મારા તરફથી હજ્જ કરાવશો. મરી જવા પછી તેના વારસો તેણીનાજ માલમાંથી કોઈ માણસને ખર્ચો દઈને મોકલે કે તે જઈને તે મુઠ્ઠાના તરફથી હજ્જ કરીને આવ. તેથી કરીને તેના માથાપરથી હજ્જ ઉતરી જશે. અને એ હજ્જને જે બીજાના તરફથી કરવામાં આવે છે હજ્જને અદલ કહે છે. (હી. ૭. ૧ લી)

૧૧ મસઅલો. જો કોઈને માથે હજ્જ ફરજ હોય અને તેણીએ સુસ્તી કરીને વાર લગાડી દીધી પછી તે આંધળી થઈ ગઈ અથવા એવી મંદી પડી ગઈ કે બિલકુલ સફર કરવા લાયક રહી નહી, તો તેણીને પણ હજ્જને અદલની વસીયત કરી જવી જોઈએ. (શામી. ૭. ૨)

૧૨ મસઅલો. જો તેણી એટલું માલ છોડીને મરી ગઈ કે કરજને વિગેરે દેતાં ત્રીજા ભાગમાંથી હજ્જને અદલ કરાવી શકીએ છીએ, ત્યારે તો વારસો ઉપર તેણીની વસીયતનું પુરું કરવું, અને હજ્જને અદલ કરાવવું વાજે છે, અને જો માલ થોડો હોય કે જેથી માલના ત્રીજા ભાગમાંથી હજ્જને અદલ નહિ થઈ શકે તો હોય તો તેણીનો વસી હજ્જ કરાવે નહિ પણ જો

x મતલબ એ છે કે જે શહેર કે ગામમાં રહે છે ત્યાંથી નહીં કરાવે. પરંતુ જે શહેરથી તેટલા માલમાં હજ્જ માટે કોઈ જઈ શકે ત્યાંથી મોકલી દે. અને તે માલ જેની વસીયત કરી છે એટલે છે કે તેટલામાં જઈથી હજ્જ માટે જઈ શકે તો વાલીને જતકએ કે રૂપીઆ કોઈ જનાર હાથને સાથે જઈ પહોંચાડે કે ત્યાંથી કોઈને હજ્જને અદલ માટે ગોઠવણ કરી લે.

એમ કરે કે મુરદાના માલનો ત્રીજો ભાગ દીએ અને તે ઉપરાંત જેટલો વધુ ખર્ચ થાય તે પોતે હાઈ દીએ, તો અલખન હજારે બદલ કરાવી શકે છે. સાર એ કે મુરદાના માલમાંથી ત્રીજો ભાગ કરતાં વધુ દીએ નાહ પણુ જે તેણીના તમામ વારસો પોતાની ખુશીથી રાજ થઈ ગય કે અમે પોતાનો હિસ્સો લેયું નહિ તમે હજારે બદલ કરાવી દો તો ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખર્ચવું પણુ જાય છે. પણ નાખાલેગ વારસોની રગતો શરએ શરીફમાં કંઈ ભરેસો નથી. તેથી કરીને તેઓનો હિસ્સો બિલકુલ નહિ લીએ. (દુ. મુ. છ. ૨)

૧૩ મસઅલો. જે તેણી હજારે બદલની વસીયત કરીને મરી ગઈ પણ માલ ઓછો હતો તેથી કરીને ત્રીજા ભાગમાં હજારે બદલ થઈ શક્યો નહિ, અને ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખર્ચવાને વારસોએ ખુશી સાથે કમુલ રાખ્યું નહિ, તેથી કરીને હજાર કરાવવામાં આવ્યો નહિ, તો તે એચારી પર કોઈ તરેહનો ગુના નથી. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૪ મસઅલો. સૌ વસીયતનો એક હુકમ છે. તેથી જે કોઈના ઉપર ઘણા રોજા અને નમાઝો કઝા થયલાં બાકી હતાં; અથવા ઝકાત બાકી હતી, અને વસીયત કરીને મરી ગઈ તો માત્ર માલના ત્રીજા ભાગમાંથી એ સૌ કંઈ કરવામાં આવશે. ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે, વારસોની મનની ખુશી વિના ખર્ચવું જાય નથી, અને એનું ખયાન પહેલાં પણ આવી ગયું છે. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૫ મસઅલો. તેણીની વસીયત વગર તેણીના માલમાંથી હજારે બદલ કરાવવું દુરસ્ત નથી. પણ જે તમામ વારસો ખુશીથી કમુલ રાખે તો જાય છે. અને ઈ. અલ્લાહ ફરજ હજાર બદલ થઈ જશે. પણ નાખાલેગની રગત આપવી માતખર નથી. (શામી. છ. ૨)

૧૬ મસઅલો. જે તે એચારત ઇફતમાં હોય તો ઇફત છોડીને હજાર વાસ્તે જવું દુરસ્ત નથી. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૭ મસઅલો. જેની પાસે મકકે જઈ આવવા જેટલો ખર્ચો હોય, અને મદીના શરીફ જવાનો ખર્ચ ન હોય તેને માથે હજાર ફરજ છે. કેટલાક લોકો સમજે છે કે જ્યાં સુધી મદીના શરીફનો ખર્ચો પણ પાસે નહોતો ત્યાં સુધી જવું ફરજ નથી એ તદ્દન ખોટો વિચાર છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૧૮ મસઅલો. એદરામમાં એચારતને મોંઠાંકવા વાસ્તે યુગદું મોંથી લગાડવું દુરસ્ત નથી. આજકાલ એ કામ વાસ્તે એક જાળીવાળો પંખો વેચાતો મળે છે; તેને ચહેરા ઉપર બાંધી લેવું જોઈએ, અને આંખો આગળ જાળીને રાખે તેના ઉપર ખુરકો પડેલો રહે એ દુરસ્ત છે. (હી. છ. ૧લી)

૧૯ મસઅલો. હજારના બાકી મસઅલાઓ હજાર કાઢવા વગર સમજી શકાય તેવા નથી, તેમજ યાદ રાખી શકાય તેવા પણ નથી, અને જ્યારે હજાર કરવા જઈએ છીએ ત્યારે ત્યાં મોઅલ્લિમ લોકો સહ શીખાડી દે છે તેથી લખવાની જરૂર જણાઈ નહિ. તેમજ ઉમરાની રીત પણ ત્યાં જરૂરી માલમ પડી જાય છે.

મદીના શરીફની જિયારતનું ખયાન.

જે શક્તિ હોય તો હજાર પછી અથવા હજાર પહેલાં મદીનએ મુનવ્વરામાં હજાર થઈને જનાય રસુલે મકબૂલ સલ્લલ્લાલ્હે અલ્લેહે વસ-લ્લમના રોજા મુચારક અને મસજીદે નખવીની જિયારતથી ખરકત લાસેલ કરે એને વાસ્તે રસુલે મકબૂલે (સલ.) ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસે મારી વફાત પછી મારી જિયારત કાઢી તેને તેજ ખરકત મલશે જેવી કે મારી જીંદગીમાં કોઈએ જિયારત કાઢી.” અને એ પણ ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસ ફક્ત હજાર કરે અને મારી જિયારત નહિ આવે તેણે મારી સાથે મોટી એમરવ્વતી કાઢી” અને એ મસીદ (મસજીદે નખવી) ને વાસ્તે આપે (સલ.) ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસ એમાં એક નમાઝ પઢશે તેને પચાસ હજાર નમાઝો પઢવા જેટલો સવાબ મળશે.” અલ્લાહ તઆલા આપણને સફતે એ

હોલત નસીબ કરે અને નેક કામોની તોરીક ધનાયત કરે, આમીન ચારખ્ખલ આલમીન. (દ. મુ. જ. ૨)

મન્નત (માનતા) માનવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઈ કામપર ઇઆદત * કરવા વાસ્તે કોઈ નઝર માની, ફરી તે કામ પૂરું થઈ ગયું કે જેને વાસ્તે મન્નત માની હતી તો હવે મન્નતનું પૂરું કરવું વાજેય છે. જે મન્નતને પુરી નહિ કરશે તો બહુજ ગુનો થશે. પણ જે કોઈએ ખોટી મન્નત લીધી હોય જે શરેશરીફની રૂએ માતખર નથી તો તેનું પૂરું કરવું વાજેય નથી જેમકે અમે આગળ બયાન કરીશું. (દ. મુ. જ. ૩)

૨ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે આ અસ્લાહ તઆલા જે મારૂ ફલાણું કામ થઈ ગય તો પાંચ રોઝા રાખીશ, તો જ્યારે કામ થઈ જશે ત્યારે પાંચ રોઝા રાખવા પડશે. અને જે કામ નહિ થયું તો રાખવા પડશે નહીં. જે ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે પાંચ રોઝા રાખીશ તો તેને અખત્યાર છે જેમએ તો પાંચ રોઝા લગોલગ એક સાથે રાખે અને જેમએ તો એકેક બંને કરીને પુરા કરી લીએ. અને વાતો દુસ્ત છે, અને જે નઝર માનતી વખતે એમ કહી દીધું કે પાંચ રોઝા લગોલગ રાખીશ, અથવા દિલમાં એવી નૈયત ધાધી ત્યારે તો સા એક સાથેજ રાખવા પડશે. જે વચ્ચે એકાદ છુટી ગય તો ફરીથી રાખે. (દ. મુ. જ. ૨)

૩ મસઅલો. જે એમ કહ્યું કે જુમ્માનો રોઝો રાખીશ અથવા મોહરમની પહેલી તારીખથી દશમી તારીખ સુધી રોઝા રાખીશ તો ખાસ જુમ્માને હલાડે રોઝો રાખવો વાજેય નથી, અને મોહરમની ખાસ તેજ તારીખોમાં રોઝા રાખવા વાજેય નથી, જ્યારે ચાહે ત્યારે દશ રોઝા રાખી લીએ. પણ દશે દશ રોઝા લગોલગ રાખવા પડશે

* એવી શરતે કે તે ઇઆદત એવા પ્રકારની હોય કે જેનું કરવું કોઈ પણ વખતે ફરજ અથવા વાજબ થાય છે.

પછી ગમે તો મોહરમમાં રાખે અને ચાહે તો કોઈ ખીજન મહીનામાં, સા જયઝ છે. તેમ જ જે એમ કહ્યું કે “જે આજે મારું કામ થઈ ગય તો કાલે જ રોઝો રાખીશ ત્યારે પણ તે ચાહે ત્યારે રાખી શકે છે. (દ. મુ. જ. ૨)

૪ મસઅલો. કોઈએ નઝર માનતી વખતે એમ કહ્યું કે મોહરમના મહિનાના રોઝા રાખીશ તો મોહરમના આખા મહિનાના રોઝા લગોલગ તેણીને રાખવા પડશે. જે વચ્ચે કોઈ સખખને લીધે પાંચ દશ રોઝા છુટી ગય તો તેના બદલામાં તેટલા રોઝા ખીજન રાખી લીએ. સા રોઝા ફરીથી રાખે નહિ, અને તેણીએમ પણ કરી શકે છે કે તે નઝરના રોઝા ખાસ મોહરમમાં નહિ રાખતાં ખીજન કોઈ મહીનામાં રાખે. પણ લગોલગ રાખવા જેમએ. (દ. મુ. જ. ૨)

૫ મસઅલો. કોઈએ માનતા લીધી કે મારી ખાવાઈ ગયલી વસ્તુ મળવાથી હું આઠ રકાત મૈમાઝ પઢીશ. તો તેના મળી જવાથી આઠ રકાત નમાઝ પઢવી પડશે. ગમે તો એક સાથેજ આઠ રકાતની નૈયત બાંધી લીએ. અથવા ચાર ચારની નૈયત કરે. અથવા બેબેની, સાનો તેને અખત્યાર છે. અને જે ચાર રકાતની માનતા લીધી તો ચારે રકાત એકજ સલામે પઢવી પડશે બન્ને રકાત જુદી જુદી પઢવાથી માનતા પુરી થશે નહીં. (શામી. જ. ૧ લી.)

૬ મસઅલો. કોઈએ એક રકાત પઢવાની મન્નત માની તો પુરી એ રકાત પઢવી પડશે. જે ત્રણ રકાતની મન્નત કરે તો પુરી ચાર અને જે પાંચ રકાતની નઝર માને તો પુરી છ રકાતો પઢે એવીજ રીતે વધુ ગણતરીના હુકમ છે (દ. મુ. જ. ૨)

૭ મસઅલો. એવી રીતે માનતા માની કે દશ રૂપીયા ખેરાત કરીશ, અથવા એક રૂપીયા ખેરાત કરીશ, તો જેટલા રૂબા હોય તેટલાજ ખેરાત કરે. જે એમ કહ્યું કે પચાસ રૂપીયા ખેરાત કરીશ. અને તેના પાસે તે વખતે માત્ર દશ રૂપીયા જેટલોજ સંગ્રેગ છે, તો દશ રૂપીયાજ દેવા પડશે. પણ જે દશ રૂપીયા ઉપરાંત કંઈ

માલ રાય રચીયું પણ હોય તો તેની કીમત પણ તેજ મન્નતમાં સાથે ગણી લેવી પડશે. તેનો દાખલો એમ સમજો કે દશ રૂપિયા રોકડા છે, અને સૌ માલ અસખ્યા પંદર રૂપિયાનો છે. એ સૌ મળી પચીસ રૂપિયા થયા. ત્યારે ફક્ત પચીસ રૂપિયા ખેરાત કરવા વાળો છે. તેથી વધારે કરવા વાળો નથી. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૮ મસઅલો. જો એમ મન્નત માની કે દશ ગરીબોને ખવડાવીશ ત્યારે જો મનમાં એવો વિચાર હોય કે એક વખત ખવડાવીશ અથવા બે વખત ખવડાવીશ ત્યારે તો એવીજ રીતે ખવડાવે. અને જો કંઈ મનમાં ધાર્યું નથી તો દશ ફકીરોને બે વખત ખવડાવે. અને કાચું અનાજ દીએ તો તેમાં પણ એજ વાત છે કે જો મનમાં કંઈ વીચાર કાઢ્યા નહોતો તો દરેકને એટલું દીએ કે જેટલું અમે ફિતના સદકામાં ખયાન કાઢ્યું છે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૯ મસઅલો. જો એમ કહ્યું (નઝર માની) કે એક રૂપિયાની રોટલી ફકીરોને બહેંચીશ તો તેને અપ્પત્યાર છે કે ગમે તો એક રૂપિયાની રોટલી દીએ અને ગમે તો એક રૂપિયાની કોઈ બીજી ચીજ, અથવા એક રૂપિયા નગદ દીએ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૦ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે દશ રૂપિયા ખેરાત કરીશ દરેક ફકીરને એકએક રૂપિયા દઈશ પછી હસે હસે રૂપિયા એકજ ફકીરને દઈ દીધા તો પણ ગતયજ છે. દરેક ફકીરને એક એક રૂપિયા દેવા વાળો નથી. જો દશ રૂપિયા વીશ ફકીરોને દીએ તો પણ ગતયજ છે. અને જો એમ મન્નત માની હોય કે દશ રૂપિયા હસ ફકીરોમાં ખેરાત કરીશ ત્યારે પણ જો તે આહોતો હસને દીએ અને ગમેતો દશ કરતાં વધારે ફકીરોને દીએ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૧ મસઅલો. જો એમ કહ્યું કે હસ નમાઝીઓને અથવા દશ હાફેઝોને ખવડાવીશ; તો હસ ફકીરોને ખવડાવે પછી તેઓ ગમે તો નમાઝી કે હાફેઝ હોય અથવા નહિ હોય (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૨ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે મકકામાં હસ રૂપિયા ખેરાત કરીશ તો મકકામાંજ ખેરાત કરવા વાળો નથી. જ્યાં જોઈએ ત્યાં ખેરાત કરે. અથવા એમ કહ્યું હતું કે જુમ્માને દહાડે ખેરાત કરીશ અને ફલાણા ફકીરને દઈશ તો, જુમ્માનેજ દહાડે ખેરાત કરવી અને તેજ ફકીરને દેવી કંઈ જરૂરી નથી. તેમજ એક રૂપિયા ખાસ ઠેરવ્યો અને કહ્યું કે એજ રૂપિયા અલ્લાહની રાહમાં દઈશ, તો ખાસ તેજ રૂપિયા દેવાની કંઈ જરૂર નથી. ગમે તે દીએ અથવા તેટલુંજ બીજુ કંઈ દીએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૧૩ મસઅલો. એવી રીતે જો મન્નત માની કે જુમ્મા મસીદમાં નમાઝ પઢીશ અથવા મકકા શરીફમાં નમાઝ પઢીશ, ત્યારે પણ તેની મરજીમાં આવે ત્યાં (મસીદમાં કે ઘરમાં નમાઝ) પઢી લીએ. (શામી ૭. ૩)

૧૪ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે જો મારો ભાઈ સારો થઈ જશે તો એક બકરી ઝુબેલ કરીશ અથવા એમ કહ્યું કે એક બકરીનું ગોસ્ત ખેરાત કરીશ તો મન્નત થઈ ગઈ. જો એમ કહ્યું કે કુર્યાની કરીશ તો કુર્યાનીના દહાડામાં જુબેલ કરવું જોઈએ. અને મચકુર અને હાલતોમાં તેનું ગોસ્ત ફકીરો સવાય બીજા કોઈને દેવું અને પોતે ખાવું દુરસ્ત નથી. જેટલું પોતે ખાય અથવા પૈસાદારોને દીએ તેટલું ફરીથી ખેરાત કરવું પડશે. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૧૫ મસઅલો. એક ગાય કુર્યાની કરવાની મન્નત માની ફરી ગાય નહિ મળી તો સાત બકરીઓ (કુર્યાની) કરી દીએ. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૧૬ મસઅલો. એમ નઝર માનેલી કે મારો ભાઈ (જે પરદેશમાં છે તે) આવે તો હસ રૂપિયા ખેરાત કરીશ. ફરી આવવાની ખબર સાંભળીને તેણીએ તેના આવવા પહેલાંજ રૂપિયા ખેરાત કરી દીધા તો મન્નત પુરી થઈ નહિ તેના આવ્યા પછી ફરીથી ખેરાત કરે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૭ મસઅલો. જે એવા કામ સાઝ મન્ત માની કે જે કામ થઈ જવાની હિમેદ રાખે છે અને ઇચ્છા રાખતી હોય કે એ કામ થઈ જાય; જેમકે એમ કહે છે જે હું (માંદગીથી) સારી થઈ જાઉં તો એવી રીતે કરું. જે મારો બાપ તેના પર જે મુકદ્દમો ચાલે છે તેનાથી છુટી જાય તો અથવા તેની નોકરી થઈ જાય તો એવી રીતે કરીશ. તો બ્યારે તે કામ થઈ જાય ત્યારે મન્ત પુરી કરે. અને જે એમ કહ્યું કે જે હું તારી સાથે વાત કરૂં તો એ રોજા રાખું અથવા એમ કહ્યું કે આજે હું નમાઝ નહિ પઢું તો એક રૂપીઆ ખેરાત કરું. ફરી તેની સાથે વાત કાઢી અથવા નમાઝ નહિ પઢી તો ચાહે તો કસમનો કકદારો દીએ, અને ચાહે તો એ રોજા રાખે, અને એક રૂપીઆ ખેરાત કરે. તેને અખત્યાર છે. (દ. મુ. શામી. છ. ૩)

૧૮ મસઅલો. મન્ત માની કે હજાર વખતે દરદ શરીફ પઢીશ. અથવા હજાર વખતે કસમો પઢીશ. તો મન્ત થઈ ગઈ અને પઢવું વાળેય થઈ ગયું અને જે કહે કે હજાર વખતે સુબહાનહદીસ પઢીશ અથવા હજાર વખતે લાહૈલ પઢીશ તો મન્ત થઈ નહિ અને પઢવું વાળેય નથી. (દ. મુ. છ. ૩).

૧૯ મસઅલો. મન્ત માની કે દસ કુરાને શરીફ ખતમ કરીશ અથવા એક પારો પઢીશ તો મન્ત થઈ ગઈ. (શામી. છ. ૩)

૨૦ મસઅલો. એવી મન્ત માની કે અમુક કામ થઈ જાય તો મોવુદ પઢવીશ તો મન્તજ થઈ નહિ. અથવા મન્ત કાઢી કે ફલાણું કામ થશે તો ફલાણા પીરની કબર પર ચાદર ચઢવીશ (અથવા ગિલાફ ચઢવીશ) તો એ મન્ત નહિ થઈ. અથવા શાહ અબદુલકક સાહેબ (શૈલીવાળા રહ.)નો તોશો માન્યો, અથવા ત્રણ મણની દેગ, અથવા સૈયદ કબીર (રહ.)ની ગાય માની, અથવા મરીદમાં ગુલગુલા ચઢાવવાની અને અલાહપાકનાં તાક ભરવાની મન્ત (જેમકે હિંદુસ્તાનમાં માનવાનો રિવાજ છે) માની અથવા

બે પીર સાહેબ (રહ.)ની અગ્યારમીની મન્ત માની તો એ મન્ત સહીદ નથી (અલકે એમાં કેટલીક એક તો શીક છે તેનું પુરું કરવું વાળેય નથી). (દ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૧ મસઅલો. માતા મુશકિલ કુશાનો રોજો, આસખીખીનું કુંડું, એ સૌ તદ્દન ખોટી વાતો અને બાતેલ કામો છે. અને મુશકિલ કુશાનો અથવા કોઈ પણ વસ્તી પેગંબર, છત, ફરિસ્તાનો રોજો રાખવા, અથવા તેની મન્ત માનવી શીક છે. (દ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૨ મસઅલો. એવી મન્ત માની કે ફલાણી મરીદ ટુટી પડી છે તેને બંધાવી દઈશ. અથવા ફલાણું પુલ બંધાવી દઈશ. તો એ મન્ત પણ સહીદ નથી, તેને માથે કંઈ વાળેય થયું નથી. (શામી. છ. ૩)

૨૩ મસઅલો. જે એમ કહ્યું કે મારો બાઈ સારો થઈ જાય તો નાચ કરાવીશ, અથવા વાનું વગાવીશ, અથવા હુમનીયા ગવાડીશ, (અથવા દોલક વગાડીને રત જગા કરીશ.) ત્યારે એ મન્ત (કબીરો) ગુનો છે. સ્વાસ્થ્ય પછી એમ કરવું જાયજ નથી. (દ. મુ. છ. ૩)

૨૪ મસઅલો. અલાહ તઆલા સિવાય બીગન કાફીની મન્ત માનવી જેમકે એમ કહ્યું કે ઓ*બે પીર (રહ.) જે મારું કામ થઈ જાય તો હું*તમારે વાસ્તે ફલાણું કામ કરીશ, અથવા કબરો અને મઝારો પર (મન્ત માનવા અને જે કબર વાગાઓથી મદદ માંગવા) જવું, અથવા જ્યાં છત્તો રહેતા હોય ત્યાં જવું અને મદદ માંગવી, હરામ અને શીરક છે. એટલુંજ નહિ પણ એ મન્તની બીજનું ખાવું પણ હરામ છે. અને કબરો પર જવાની બોરતો વાસ્તે (હજરત નખી (સલ.) ની કબર સિવાય હદીસમાં મનાઈ આવેલી છે, હજરતે (સલ.) એવી બોરતો પર લખાત કાઢી છે. (શામી. છ. ૧ લી)

કસમ*ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. વગર જરૂરતે વારંવાર કસમ ખાવી ખુરી વાત છે, એમાં ખુદ પાકના નામની

ધણીજ દલકાર્ઠ અને બેઠકીકતી થાય છે. જ્યાં મુધી બની શકે ત્યાંમુધી સાચી વાત ઉપર પણ કસમ નહિ ખાવી જોઈએ.

૨ મસઅલો. જેણે અસ્લાદ તઆલાની કસમ ખાવી અને એમ કહ્યું અસ્લાદ કસમ, ખુદા કસમ, ખુદાની ઈજ્જત અને જલાલની કસમ, ખુદાની ખુશુર્ગી અને મોટાઈની કસમ, તો કસમ થઈ ગઈ; હવે તેનાથી વિરુદ્ધ કરવું બળજ નથી. જે ખોદાનું નામ નહિ લીધું ફક્ત એટલુંજ કહી દીધું કે હું સમ ખાઉં છું કે ફલાણું કામ નહિ કરીશ ત્યારે પણ કસમ થઈ ગઈ. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. જે કહે કે ખોદા ગવાલ છે, ખોદાને ગવાલ કરીને કહેું છું, ખોદાને લાઝર બાણીને કહેું છું ત્યારે પણ કસમ થઈ જશે. (લી. ૭. ૧ લી)

૪ મસઅલો. ફરઆનની કસમ, ફલામુ-સ્લાદની કસમ; કલામે મહદની કસમ ખાઈને કંઈ વાત કીધી તો કસમ થઈ ગઈ. * અને જે કલામે મહદને લાથમાં લઈને અથવા તેપર લાથ મુકીને કંઈ વાત કીધી પણ કસમ નહિ ખાવી ત્યારે કસમ થઈ નહિ. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. જે એમ કહે કે ફલાણું કામ કરું તો * બેઠકીકતી થઈને મરું. મરતી વખતે ઈમાન મરીય નહિ થાય, બેઠકીકતી થઈ જઈ; અથવા એમ કહ્યું કે જે ફલાણું કામ કરું તો હું મુસલમાન નહિ, ત્યારે કસમ થઈ ગઈ. તે (કહેલી) વાતથી જે ઉલટું કરશે તો (કસમનો) કફરારો દેવો પડશે, અને ઈમાન જશે નહિ. (લી. ૭. ૧ લી)

૬ મસઅલો. જે તે કામ કીધું કે હોય તો લાથ ટુટી જાય, દીવા (ઢાળા) ટુટે, કોઠી થઈ જાય. અદન ટુટી નીડળે, ખોદાનું ગજબ ટુટી

પડે, આસમાન ફાટીને પડી જાય, દાણાદાણાની મોહતાજ થઈ જાય, ખોદાની માર પડે ખોદાની શીટકાર પડે, જે ફલાણું કામ કરું તો સુવ્વર ખાઉં, મરતી વખતે કસમો નરીય નહિ થાય, કેયામતને દલાડે ખોદા અને રસૂલની સામે મોં કાળું થાય. એ વાતોથી કસમ થતી નથી. મય-કુર વતોમાંથી કોઈ વાત કહીને પછી તેથી ઉલટું કામ કર્યું હોય તો કફરારો દેવો પડશે નહિ. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૭ મસઅલો. ખુદા શિવાય બીજા કોઈની કસમ ખાવાથી કસમ થતી નથી જેમ કે રસુ-લુસ્લાદ (સલ) ની કસમ. કાયાની કસમ, મારી આંખોની કસમ, મારી જુવાનીની કસમ, મારા લાથ પગની કસમ, મારા આપની કસમ, મારા બચ્ચાની કસમ, મારા બ્લાલાઓની કસમ, તમારા માથાની કસમ, તમારા જનના સોગન, તમારા સોગન, મારા સોગન, એવી રીતે સોગન ખાઈને જે તેથી ઉલટું કરે તો કફરારો દેવો પડશે નહિ. પણ અસ્લાદ તઆલા શિવાય બીજા કોઈના પણ (પછી તે રસૂલ હોય, નખી, વલી, જાસ, કુતુબ, જન, ફરીસ્તો, ખીર કે શહીદ) સમ એટલે સોગન ખાવા બહુજ મોટો ગુનો છે. લીસે શરીરમાં એની બહુજ સખત મનાઈ આવેલી છે. અસ્લાદને છોડી બીજા કોઈના સોગન ખાવા એ શિકં છે. એનાથી બહુજ બચવું જોઈએ. (દુ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે તારા ઘરનું ખાવું મને દરામ છે, અથવા એમ કહ્યું કે ફલાણી વસ્તુ મેં મારા પર દરામ કરી લીધી તો એમ કહેવાથી તે ચીજ દરામ થતી નથી. પણ એ કસમ થઈ ગઈ જે ખાશે તો કફરારો દેવો પડશે. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૯ મસઅલો. કોઈ બીજાના સોગન દેવાથી કસમ થતી નથી, જેમકે કોઈએ તમને કહ્યું કે તમને ખુદાના સોગન એ કામ જરૂર કરેશો. તો એ કસમ નહિ થઈ તેથી ઉલટું કરવું દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

* પરંતુ એની કસમ ખાવા, માટે કુહાઓ (ચંદ) એ મનાઈ કરી છે.

÷ પણ એની કસમથી ધણુજ બચવું જોઈએ અને કી એની કસમ ખાવી નહીં જોઈએ.

૧૦ મસઅલો. કસમ ખાખને તેની સાથે ઇનશાઅલ્લાહ એ શબ્દ કહી દીધો. જેમકે કોઈ એમ કહે કે ખુદાની કસમ ફલાણું કામ ઇન-શાઅલ્લાહ નહિ કરીશ તો કસમ થઈ નહિ. (હી. છ. ૧ લી)

૧૧ મસઅલો. જે કામ થઈ ગયું હોય તેને માટે જુદી કસમ ખાવી મોટે ગુનો છે. જેમકે કોઈએ નમાઝ પઢી નહિ હોય અને કોઈએ પુછ્યું તો કહી દીધું કે ખુદાના સોગંદ મેં નમાઝ પઢી લીધી. અથવા કોઈથી ગલાસ દુડી ગયો હોય અને જ્યારે પુછવામાં આવ્યું ત્યારે કહ્યું કે ખુદાના સોગંદ મેં નહિ તોડ્યો; જાણી જાણને જુદા સોગંદ ખાધા તો તેના ગુનાનો કંઈ પાર નથી. અને તેનો કંઈ કફારો પણ નથી. હવે તો રાત અને દહાડો ખોદા પાકથી તોખા અસનગફાર કરીને પોતાના ગુનાહોની મારી માંગે એ સિવાય બીજું કંઈ થઈ શકતું નથી. અને જે ભૂલથી અથવા દગા ફટકામાં આવીને જુદી કસમ ખાઈ લીધી તો, જેમકે કોઈએ કહ્યું કે ખોદાના સમ હજી ફલાણું માણસ આવ્યો નથી. અને પોતાના મનમાં આકસ રીતે તેમજ સમજતી હતી કે હું સાચા સમ ખાઈ રહેલી છું, પછી જાણાય કે તે માણસ તે વખતે આવી ગયું હતું, ત્યારે એ સોગંદ માફ છે. એમાં ગુનો નહિ થશે અને કફારો પણ દેવો પડશે નહિ. (હી. છ. ૧ લી)

૧૨ મસઅલો. જે એવી વાતપર સમ ખાધા કે જે હજી થઈ નથી પણ હવે પછી થશે, જેમકે કોઈ કહે કે ખુદાના સોગંદ વરસાદ આજે વરસશે, અથવા ખોદાના સમ આજે મારો ભાઈ (અહાર ગામથી) આવશે. ફરી તે આવ્યો નહીં, અને વરસાદ વરસ્યો નહિ તો (કસમનો) કફારો દેવો પડશે. (હી. છ. ૧ લી)

૧૩ મસઅલો. કોઈએ સમ ખાધા કે આજે કુરાન જરૂર પઢીશ તો હવે કુરાન પઢવું વાજેય થઈ ગયું. નહિ પડશે તો ગુનો થશે. અને કફારો દેવો પડશે. અને જે કોઈએ સોગંદ

ખાધા કે ખોદાના સમ આજે ફલાણું કામ નહીં કરીશ ત્યારે હવે તે કામ કરવું દુરસ્ત નથી. જે કફારો તો કસમ તોડવાનો કફારો દેવો પડશે,

૧૪ મસઅલો. કોઈએ ગુનાહ કરવાના સોગંદ ખાધા કે ખુદાના સમ આજે ફલાણીની ચીજ ચોરી લાવીશ, ખોદાના સમ આજે નમાઝ નહિ પઢીશ, ખોદાના સોગંદ મારા મા આપથી કદી ખોલીશ નહિ. તો એવા વખતે કસમ તોડી નાંખવી વાજેય છે. સોગંદ તોડીને કફારો દેવો દીધો. નહિતો ગુનો થશે. (દ. મુ. છ. ૩)

૧૫ મસઅલો. કોઈએ સમ ખાધા કે આજે હું ફલાણી ચીજ નહિ ખાઈશ. ફરી ભૂલથી ખાધી અને સમ વાદ નહિ રહ્યા અથવા કોઈએ જોર જુલમથી મેંદા ચીરીને ખવાડી દીધી ત્યારે પણ કફારો દીધો. (દ. મુ. છ. ૩)

૧૬ મસઅલો. ગુસ્સામાં સમ ખાધા કે તને કદી એક પર્ષ પણ નહિ દઈશ. ફરી એક સવાકે કે એક રૂપીયા દઈ દીધા ત્યારે પણ સમ કુટી ગયા કફારો દીધો. (શામી. છ. ૩)

કસમના કફારાનું અયાત.

૧ મસઅલો. જે કોઈએ કસમ તોડી નાંખ્યા તો તેનો કફારો એ છે કે દશ મોહનાને તેને એ વખતે ખવાડે અથવા કાંચા અનાજ દીધો અને દરેક ફકારને અંગ્રેજી તોલથી પોણી અસેર અથવા થડ દેવા જોઈએ. પણ અચાવને વાસ્તે અસેર થડ પુરા દઈ દીધો (એટલે આપણે ત્યાંના ચાર શેર). અને જે જવ આપે તો એથી બમણા (આઠશેર) આપે. બાકી રેસા રીત ફકાર ખવડાવવાની તેજ છે જે રોઝાના કફારાના અયાતમાં આવી ગઈ. અથવા દશ ફકારોને લુગડુ પેહરાવે. દરેક ફકારને એટલું મોટું લુગડું દીધો જેથી તેના શરીરનો વધારે ભાગ ઢાંકાઈ જાય. જેવી કે ચાદર અથવા બાલુન લાંબો કુડતો દઈ દીધો તો કફારો અદા થઈ ગયો. પણ તે કપડું બહુ પુરાતું હોવું જોઈએ નહિ. જે દરેક ફકારને અંકક લુગી અથવા અંકક ઈન્દર દઈ દીધો તો કફારો અદા થયો નહિ. અને જે લુગીની સાથે

કુડતો પણ હોય તો અદા થઈ જશે. એ બેઉ વાતોમાં તેને અખત્યાર છે; બેઈએ તો લુગડું દીએ અને બેઈએ તો ખાવું ખવાડી દીએ. બન્ને તરેલથી કફકારો તો અદા થઈ જશે. અને એ હુકમ જે પ્યાન થયો એ ત્યારે છે કે જ્યારે મરહુમે લુગડું દીએ. અને જે કાઈ ગરીબ ઝોર-તને કપડું દીએ તો એટલું મોટું હોવું બેઈએ કે આખું બદન ઢંકાય. અને તેનાથી નમાઝ પઢી શકે. એથી એમણું લશે તો કફકારો અદા થશે નહિ. (દ. મુ. શામી. જી. ૩)

૨ મસઅલો. જે કાઈ એવી ગરીબ હોય કે નહિ ખાવું ખવાડી શકતી અને નહિ લુગડું ઢાં શકતી તો લગોલગ ત્રણ રોઝા રાખે. જે જુદા જુદા રાખશે અને ત્રણ રોઝા પુરા કરશે તો કફકારો અદા થશે નહિ. ત્રણે રોઝા લગોલગ એક પછી એક રાખવા બેઈએ. જે એ રોઝા રાખ્યા પછી કાઈ ઉઝરને લીધે વચ્ચે એક રોઝો છુટી ગયો તો હવે ફરીથી ત્રણે રાખે. (દ. મુ. જી. ૩)

૩ મસઅલો. કસમ તોડ્યા આગળજ કફકારો બેઈ દીધો. અને તે પછી કસમ તોડી નાંખી તો કફકારો થયો નહિ. હવે કસમ તોડ્યા પછી ફરીથી કફકારો દેવો બેઈએ. અને જે કંઈ (પેલલાં) કફકારોને ઠાં ચુકા છે તેને પાકું (તેઓ પાસેથી) લેવું દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. જી. ૩)

૪ મસઅલો. કાઈએ ઘણી વખત કસમ ખાધી એક વખતે કહ્યું ખાદના સમ ફલાણું કામ નહિ કરીશ. તે પછી ફરી કહ્યું ખાદના સોગન ફલાણું કામ નહિ કરીશ, તેજ દલાંડ (એમ ઘણી વખત) કહ્યું અથવા બીજે કે ત્રીજે દલાંડે; સાર એકે એવીજ રીતે ઘણી વખતે કહ્યું અથવા એમ કહ્યું ખાદના સમ, અદલાદના સમ કલામુસ્લાદના સોગન, ફલાણું કામ જરૂર કરીશ. ફરી તે કસમ તોડી નાંખી ત્યારે એ સૌ કસમોનો એકજ કફકારો દીએ. (દ. મુ. જી. ૩)

૫ મસઅલો. કાઈને માથે કસમના ઘણા કફકારો એકઠા થઈ ગયા તો પ્રખ્યાત મત પ્રમાણે

દરેકને વાસ્તે જુદો કફકારો દેવો બેઈએ. જે પોતાની જાદગીમાં નહિ દીએ તો મરતી વખતે વસીયત કરી જવી વાજેબ છે.

૬ મસઅલો. કફકારામાં તેજ ગરીબોને લુગડાં અથવા ખાવું દેવું દુરસ્ત છે જેઓને કે ઝકાત દેવી મન્યજ છે. (દ. મુ. જી. ૩)

ધરમાં જવાના સમ ખવાનું ખયાન

૧ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે હું કહી પણ તારે ઘેર જઈશ નહિ. ફરી તેના ઉમરા ઉપર ઉભી થઈ ગઈ, અથવા આરણા આગળના છગ્ત (પંડાલ) નીચે ઉભી રહી પણ અંદર દાખેલ થઈ નહિ તો સમ દુટ્ટા નહિ. અને જે આરણાની અંદર આવી ગઈ તો સમ દુટ્ટી ગયા.

૨ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે એ ધરમાં નહિ જઈશ ફરી જ્યારે તે ધર પડી જઈને તદ્દન ખંડિએર થઈ ગયું ત્યારે તેમાં ગઈ તોપણ સમ દુટ્ટી ગયા. અને જે તે જગ્યા તદ્દન મેદાનજ થઈ ગઈ ચાંખી જમીનજ રહી ગઈ અને તે ધતની કંઈ નિશાની પણ રહી નહિ; અથવા તે જગ્યાએ કાઈએ ખેતર કીધું, અથવા કાઈએ મરીદ બંધાવી, કે બગીચા બનાવ્યો ત્યારે તેમાં ગઈ તો કસમ દુટ્ટી નહિ. (દી. જી. ૧ લી)

૩ મસઅલો. સમ ખાધા કે આ ધરમાં હું જઈશ નહિ. ફરી જ્યારે તે ધર પડી ગયું અને ફરીથી બંધાવાયું ત્યારે તેમાં ગઈ તો સોગન દુટ્ટી ગયા. (દી. જી. ૧ લી)

૪ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે તારે ઘેર હું નહિ આવીશ. ફરી ધાબું ઝાળંગીને આવી અને છાપરાપર ઉભી રહી તો કસમ દુટ્ટી ગઈ, અગરજે તે નીચે ઉતરે નહિ. (દી. જી. ૧ લી)

૫ મસઅલો. કાઈએ ધરમાં બેઠાં બેઠાં સોગન ખાધા કે હવે અહિં કહી નહિ આવીશ તે પછી ઘાડી વાર બેસી રહી તો કસમ દુટ્ટી નહિ. પછી ગમે તેટલા દલાણ ત્યાં કેમ નહિ બેસી રહે. જ્યારે બાહરે જઈને ફરી આવશે ત્યારે સમ દુટ્ટી જશે. અને જે કસમ ખાધી કે આ લુગડું કહી નહિ પેલરીશ, એમ કહી

તરતજ ઉતારી કાઢ્યું તો કસમ દુટશે નહિ. અને જો તરતજ નહિ ઉતાર્યું કેટલીક વાર પેહરી રાખ્યું તો કસમ દુટી ગઈ. (હિ. ૭. ૧ લી)

૬ મસઅલો. સમ ખાધા કે એ ઘરમાં કદી રહીશ નહિ. પછી તરતજ તે ઘરમાંથી સામાન ઉઠાવી લઈ જવાનો બંદોબસ્ત કરવો શરૂ કરીશ તો કસમ નહિ દુટી. અને જો તેજ વખતે સામાન ઉઠાવવો શરૂ નહિં કરીશો પણ કેટલી વાર થોભી ગઈ તો કસમ દુટી ગઈ. (હિ. ૭. ૧ લી)

૭ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હવે તારા ઘરમાં પગ મેલીશ નહિ. ત્યારે તેનો અર્થ એ થયો કે હું આવીશ નહિ. જો તે પાલખીમાં સવાર થઈને આવશે, અને ઘરમાં તેજ પાલખી પર બેઠી રહેશે, પગ ભોંયપર મુકશે નહિ ત્યારે પણ સોગન દુટી ગયા. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. કાઠિએ સોગન ખાઈને કહ્યું કે તારે ઘેર કાઠપિણુ વખતે જરૂર આવીશ. ફરી તેણીથી આવવાનું બની શક્યું નહિ. ત્યારે જ્યાં સુધી જીવતી છે ત્યાં સુધી કસમ દુટશે નહિ. મરતી વખતે કસમ દુટી જશે. તેણીને જોઈએ કે તે વખતે વસીયત કરી જાય કે મારા માવમાંથી કસમનો કફરારો છઠ્ઠે દેવે (હિ. ૭. ૧ લી)

૯ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ફરજાણીના ઘરમાં હું જઈશ નહિ. તો જો ઘરમાં તેણી રહે છે ત્યાં જવું નહિ જોઈએ. પછી ગમે તો તે તેણીનું પોતીકું ઘર હોય, અથવા ભાટે રહેતી હોય, અથવા કિરાયું આપ્યા વગર રહેવા વાસ્તે માંગી લીધું હોય. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૧૦ મસઅલો. કસમ ખાધી કે તારે ત્યાં હું કદી આવીશ નહિ. ફરી કાઠિને કહ્યું કે તું મને તારા ખોળામાં લઈને ત્યાં પોંડ્યાદી દે. તેથી ફરીને ખીજીએ તેણીને ખોળામાં ઉચ્છેદીને ત્યાં પોંડ્યાદી દીધી ત્યારે પણ કસમ દુટી ગઈ. પણ એ તેણીએ એમ નહિ કહ્યું પણ તેણીના કહ્યા વગર ખીજી કાઠિએ તેણીને ઉઠાવીને ત્યાં પોંડ્યાદી દીધી, તો કસમ નહિ દુટી. તેમજ જો સમ ખાધા કે એ ઘરથી હું કદી નીકળીશ નહિ. ફરી

કાઠિને કહ્યું કે આ ઘરથી મને ઉચ્છેદી લઈ જાવને તે લઈ ગઈ તો સમ દુટી ગયા. અને જો કહ્યા વગર કાઠિ ઉચ્છેદી લઈ ગઈ તો કસમ દુટી નહિ. (હિ. ૭. ૧ લી)

(જો ફેકાણે “ કસમ કે “સોગન કે સમ દુટી ગયા” એમ લખ્યું હોય ત્યાં સમજી લેવું એ ફેકાણે કસમનો કફરારો દેવો વાજેબ થઈ ગયો. અને જો ફેકાણે કસમ કે સોગન કે સમ દુટયા નહિ એવું લખ્યું છે ત્યાં સમજી લેશો કે એ ફેકાણે કસમનો કફરારો લાગુ પડ્યો નહિ).

ખાવા પીવાની કસમ ખાવાનું અમાન

૧ મસઅલો. સમ ખાધા કે એ દુધ નહિ પીશ ફરી તેજ દુધનું દહીં બનાવી લીધું તો તેના ખાવાથી સમ દુટશે નહિ. (હિ. ૭. ૧ લી)

૨ મસઅલો. બકરીનું બચ્ચું પાળેલું હતું તેને વાસ્તે સમ ખાધા કે આ બચ્ચાનું ગોશ નહિ ખાઈશ. ફરી તે બચ્ચું વધીને મોટી બકરી થઈ ગઈ અને તેનું ગોશ ખાધું ત્યારે પણ કસમ દુટી ગઈ. (હિ. ૭. ૧ લી)

૩ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ગોશ ખાઈશ નહિ ફરી માછલી કે કલેબુ કે ઓઝળી ખાધી તો કસમ દુટી નહિ. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હું આ ઘડ ત્યાં ખાઈશ, ફરી તે ઘડને દળાવીને રોટલી ખાધી અથવા તેના સત્ (ઘડને ભૂંજીને પછી દળીને તેમાં શાકર સાથે પાણી કે ઘી મેળવીને બનાવે છે તે) ખાધા તો સમ દુટી નહી. પણ જો ખાસ તે ઘડ ઉઝાળીને ખાધા અથવા ભૂંજીને ચાવી ખાધા તો કસમ દુટી ગઈ. પણ જો તે વખતે એવો ધરાદો મનમાં કરીશ હોય કે તે ઘડના લોટની પણ કાઠિ ચીજ ખાઈશ નહિ તો દરેક ચીજ ખાધાથી સમ દુટી જશે. (હિ. ૭. ૧)

૫ મસઅલો. જો સમ ખાધા કે આ લોટ નહિ ખાઈશ પછી તેની રોટલી ખાવાથી કસમ દુટી જશે. અને જો તેની લ્હાઈ કે હલવો રાંધીને ખાધો તો પણ સોગન દુટી ગઈ. અને જો

તેવુને તેવુંજ કાચું લોટ ખાઈ લીધું તો સોગન કુટ્યા નહિ. (હિદાયા. છ. ૧ લી.)

૬ મસઅલો. સોગન ખાધા કે રોટલી નહિ ખાઈશ તો તે દેશમાં જેટલા અનાજની રોટલી ખવાતી હોય તે સૌ અનાજની નહિ ખાતી જેમએ. નહિ તો કસમ દુટી જશે. (હિ. છ. ૧ લી.)

૭ મસઅલો. સમ ખાધા કે મુડી નહિ ખાઈશ તો ચકલી, તીતર, મરઘાં વિગેરે પક્ષીઓના માથાં ખાવાથી સોગન દુટી નહિ. જે બકરા કે ગાયની મુડી ખાશે તોજ કસમ દુટી જશે. (હિદાયા. છ. ૧ લી.)

૮ મસઅલો. કસમ ખાધી કે મેંવા નહિ ખાઈશ ત્યારે દાડેમ, અંગુર, ખારેક, બદામ, અખરોટ, દરાખ, મોટી દરાખ, અને ખજુર, ખાવાથી સોગન દુટી જશે. અને જે ખરબુજે, તરબુજ, કાકડી, ચીચડાં અને કેરી ખાધી તો સમ ટૂટ્યા નહિ. (હિદાયા. છ. ૧ લી.)

નહિ બોલવાના સોગન ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ફલાણી ઝોગત સાથે બોલીશ નહિ ફરી જ્યારે તે મુઠ્ઠા રહેલી હોય તે વખતે તેણીની મુઠ્ઠાની લાલતમાં તેણીને કંઈ કહ્યું. અને તેણીના કેલવાથી તે મુઠ્ઠાની જગી ફરી તો કસમ દુટી ગઈ. (દ. સુ. છ. ૩).

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે માની રગ્ન વિના ફલાણીની સાથે વાત નહિ ફરીશ. ફરી માએ રગ્ન દીધી પણ રગ્ન દેવાની ખબર હજી તેણીને થઈ નહિ હતી, અને તેટલામાં તેણીએ જેની સાથે નહિ બોલવાના સમ ખાધેલા તેણીની સાથે વાતચીત કાઢી, અને વાત કાઢ્યા પછી ખબર થઈ કે માએ રગ્ન દઈ દીધી હતી. ત્યારે પણ કસમ દુટી ગઈ. (દ. સુ. છ. ૩)

૩ મસઅલો. સોગન ખાધા કે આ છોકરી સાથે કદી નહિ બોલીશ, ફરી જ્યારે તે જુવાન થઈ અથવા ઘરડી થઈ ગઈ, ત્યારે

તેણી સાથે વાત કાઢી ત્યારે પણ સમ દુટી ગયા. (હિ. છ. ૧)

૪ મસઅલો. સમ ખાધા કે તારી સુરત હું નહિ જેમશિ, તારું મોઢું હું નહિ જેવાની, તો તેના અર્થ એ છે કે તારી સાથે મેળાપ નહિ રાખીશ, મળીશ નહિ, જે દુરથી તેણીનો ચલશે જેવો તો કસમ દુટી નહિ. (આલમગીરી. શામી. છ. ૩)

વેચવાની અને ખરીદવાની કસમ ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કસમ ખાધી કે ફલાણી ચીજ હું ખરીદીશ નહિ. ફરી કોઈ બીજાથી કદી દીધું કે તમે મને ખરીદી દીઓ. અને તેણે ખરીદીને દીધી તો કસમ દુટી નહિ. એવીજ રીતે જે એમ સોગન ખાધા હોય કે હું મારી ફલાણી ચીજ વેચીશ નહિ. ફરી પોતે તો નહિ વેચી પણ બીજાથી કહ્યું કે તમે વેચી દીઓ. અને તેણે વેચી આપી, તો કસમ ટૂટ્યા નહિ. એવીજ રીતે બોલે લેવાનો હુકમ પણ સમજવો. જે સમ ખાધા કે આ ઘર હું ભોટે રાખીશ નહિ, ફરી કોઈ બીજાની મારફતે કોરાએ લીધું તો સોગન ટૂટ્યા નહિ. પણ જે સોગન ખાવાથી મતલબ એ હોય કે નહિ પોતે લેશે અને નહિ બીજાની મારફતે તે કામ કરાવશે; તો બીજાની મારફતે તે કામ કરાવવાથી પણ કસમ દુટી જશે. સાર એકે જે મતલબ મનમાં ધાર્યું હશે તેજ પ્રમાણે સૌ હુકમો લાગુ પડશે અથવા એ કે સમ ખાનાર પડત્રવાળી સ્ત્રી હોય અથવા અમીરગદદી હોય કે પોતે જાતે તો વેચતી અથવા ખરીદતી નથી તો એ લાલતમાં જે તે કામ બીજાને કરીને કરાવી લીએ તો પણ કસમ દુટી જશે. (હિ. છ. ૧)

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હું મારા આ છોકરાને મારીશ નહિ ફરી કોઈ બીજાને કદી તે છોકરાને મરાવ્યો તો કસમ દુટી નહિ. (હિ. છ. ૧)

રોઝા નમાઝની કસમ ખાવાનું અયાન.

૧ મસઅલો. કોઈએ બેવકુફીથી સોગન ખાધા કે હું રોઝો નહિ રાખીશ. ફરી રોઝાની નૈયત કરી લીધી તો એક મિનીટ ગુજરવાથી પણ કસમ ટુટી ગઈ. પુરો દલાલો ગુજરવાની રાહ જુએ નહિ. જે થોડીવાર રહીને રોઝો તોડશે તોપણ કસમ ટુટવાનો કફરો દેવો પડશે, અને જે એમ કહ્યું કે એક રોઝો પણ નહિ રાખીશ તો રોઝો પુરો થતી વખતે સમ ટુટી જશે. જ્યાં સુધી આખા દિવસ ગુજરી નહિ જાય, અને રોઝો ખોલવાનો વખત નહિ આવે ત્યાં સુધી કસમ ટુટશે નહિ. વખત આવવા આગળ રોઝો તોડી નાખ્યો તો કસમ ટુટી નહિ. (હિ. છ. ૧ લી.)

૨ મસઅલો. સમ ખાધા કે હું નમાઝ પઢીશ નહિ. ફરી પસ્તાવો કરવા લાગી અને નમાઝ પઢવા ઉભી થઈ તો જયારે પહેલી રક્ત-તનો સિજદો કીધો તેજ વખતે કસમ ટુટી ગઈ. અને સિજદો કરવા પહેલાં કસમ ટુટી નહિ. જે એક રક્ત પઢવા પછી નમાઝ તોડી નાખી ત્યારે પણ કસમ ટુટી ગઈ. અને યાદ રાખશો કે આવી કસમો ખાવી બહુ જ મોટો ગુનો છે. જે એવી મુખાઈ થઈ ગઈ તો તે કસમને તરત તોડી નાંખે, અને તેનો કફરો દીએ. (હિ. છ. ૧)

લુગડાં વિગેરેની કસમ ખાવાનું અયાન.

૧ મસઅલો. સોગન ખાધા કે આ ગાલીચા ઉપર નહિ સુઈશ. ફરી ગાલીચો-પાથરીને તેના ઉપર ચાદર પાથરીને સુતી તો સોગન ટુટી ગયા. અને જે ગાલીચા ઉપર ખીજે ગાલીચો પાથર્યો અથવા શેત્રંજ પાથરી અને તેના ઉપર સુતી તો સમ ટુટ્યા નહિ. (હિ. છ. ૧)

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ભોંય પર નહિ બેસીશ. ફરી ભોંય પર સાદકી, કે લુગડું

કે ગુણી, વિગેરે પાથરી બેસી ગઈ, તો સમ ટુટ્યા નહિ. પણ પોતાનો દુપટો જે ઓઢેલો હતો તેના છેડે પાથરીને બેસી ગઈ તો સમ ટુટી ગય. પણ જે એમ હોય કે દુપટો ઉતારીને પાથરી લીધો અને તેપર બેસી તો સમ ટુટ્યા નાહ. (હિ. છ. ૧)

૩ મસઅલો. સમ ખાધા કે આ પલંગ કે તખત પર બેસીશ નહિ. ફરી તે ઉપર ગાલીચા કે શેત્રંજ વિગેરે કંઈ પાથરીને બેસી તો કસમ ટુટી ગઈ. જે તે પલંગના ઉપર એક ખીજું પલંગ મુક્યું અને તખતના ઉપર એક ખીજો તખત મુક્યો ફરી ઉપર મુકેલા પલંગ કે તખત ઉપર બેસી તો સોગન ટુટી નહિ. (હિ. છ. ૧)

૪ મસઅલો. સમ ખાધા કે ફલાણીને કદી નહવગવીશ નહિ. ફરી તેણીના મરી જવા પછી તેણીને નહવગવે તો કસમ ટુટી ગઈ. (હિ. છ. ૧)

૫ મસઅલો. ઘણીએ સમ ખાધા કે તને કદી મારીશ નહિ. ફરી ગુસ્સામાં ઓઢેલો પકડીને ઘસડી, અથવા ગળું મૂકી લીધું, અથવા બેરુથી કરડ્યો, તો કસમ ટુટી ગઈ, અને જે દસવાનાં અને પ્યારમાં કરડી લીધું તો સોગન ટુટ્યા નહિ. (હિ. છ. ૧)

૬ મસઅલો. સમ ખાધા કે ફલાણીને જરૂર મારીશ. અને તેણી (જેણીને એણીએ મારવાના સમ ખાધા છે) પેહેલાંથીજ મરી ચુકી છે. ત્યારે જે તેણીનું મરવું માલમ નહિ હતું તેથી કરીને સમ ખાધા છે તો કસમ ટુટશે નહિ. અને જે ઘણી જેમને સમ ખાધા છે ત્યારે સમ ખાવાથી તરતજ સોગન ટુટી ગઈ. (હિ. છ. ૧.)

૭ મસઅલો. જે કોઈએ કોઈ કામ કરવાના સોગન ખાધા જેમકે એમ કહ્યું કે ખોદવાના સમ હું જરૂર દોઢેમ ખાઈશ ત્યારે પોતાની આખી ઉમ્મરમાં એક વખત ખાઈલેવું બસ છે, અને જે કોઈ કામ કરવાના સોગન ખાધા હોય તો, જેમકે એમ ખોદી કે ખોદવાના

સોમન હું દાડમ ખાઈશ નહિ. ત્યારે તો હંમેશને વાસ્તે દાડમ ખાવું છોડી દેવું પડશે. જ્યારે ખાશે ત્યારે કસમ દુટ્ટી જશે. પણ ને એમ હોય કે ઘરમાં દાડમ, દરાખ, વિગેરે આવ્યાં અને ખાસ કરી તે દાડમોને વાસ્તે કહ્યું કે હું નહિ ખાઈશ. ત્યારે એ જુદી વાત છે. તે દાડમો નહિ ખાવા જોઈએ. તેઓ સિવાય બીજા મંગાવીને ખાય, તો કંઈ હરકત નથી.

દીનથી ફરી જવા (મુરતદ થવા)નું બયાન.

૧ મસઅલો. જો ખાદ ન કરે કોઈ પોતાના ઇમાન અને દીનથી ફરી ગઈ, તો ત્રણ દહાડાની તેને મોહલત દેવામાં આવશે, અને જે વાતનો તેણીને શક પડ્યો હોય તેનો જવાબ દેવામાં આવશે. જો એટલી મુદતમાં મુસલમાન થઈ ગઈ તો ફિક, નહિતો હંમેશને વાસ્તે કેદ કરવામાં * આવશે. જ્યારે તૈયા કરશે ત્યારે તેને છોડી દેવામાં આવશે. (હિદાયા ૭. ૧ લી)

૨ મસઅલો. જ્યારે કોઈએ કુફરનો કલમો મોંથી બહાર કાઢ્યો કે તેનું ઇમાન જતું રહ્યું. અને જેટલી નેકાઈ અને ઇમાદત તેણે કીધી હતી સૌ નકામી (નિષ્ફળ ફાકટ) ગઈ. ફરજ હજ કીધી હતી તો તેપણ દુટ્ટી ગઈ હવે જો તૈયા કરીને ફરીથી મુસલમાન થઈ તો પોતાનો નિકાહ ફરીથી પદાવી લીએ અને ફરીથી બીજો હજ કરે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. એવી જ રીતે જો કોઈનો ધણી તૈયા તૈયા બેદાન થઈ જાય તો પણ નિકાહ દુટ્ટી જાય છે. હવે જ્યાં સુધી તૈયા કરીને ફરીથી તે નિકાહ નહિ કરે ત્યાં સુધી ઓરતને જોઈએ કે તેની સાથે (સોહબતનો) કંઈ સંબંધ (મેળાપ) રાખે નહિ. જો કોઈ

મામલો ધણી ધણીઆણીના જેવો (સોહબતનો) થયો તો ઓરત પણ ગુનેગાર થશે. અને જો ધણી મયકુર કામને વાસ્તે કંઈ જોર જુલ કરે તો એ વાતને સૌની આગળ કહી દીએ. કહેવામાં શરમાએ નહિ. દીનની વાતમાં શરમ કેવી? (દ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. જ્યારે કુફરનો કલમો મોંથી કાઢ્યો કે ઇમાન જતો રહ્યો. જો હસવામાં અથવા મસ્કરીમાં કુફરની વાત મોટેથી કાઢી અને અગર જો તેના દિલમાં તે વાત નહિ હતી તો પણ એજ હુકમ છે. જેમકે કોઈએ કહ્યું કે શું ખુદાને એટલી કુદરત નથી કે ફક્ત કામ કરી દીએ? તેનો જવાબ દીધો કે “હા, નથી.” તો એમ કેલવાથી કાંફર થઈ ગઈ (દ. મુ. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું ચાલો ઉઠા નમાઝ પઢી લીએ. જવાબ દીધો “કાણુ ઉઠે ખેત કરે?” અથવા કોઈએ રોઝો રાખવા કહ્યું તો જવાબ દીધો કે “કાણુ ભૂખે મરે.” અથવા એમ કહ્યું કે રોઝો તે રાખે જેને ઘેર ખાવાનું નહિ હોય; એ સૌ કુફર છે. (આલમગીરી ૭. ૩)

૬ મસઅલો. કોઈ ગુનો કરતી જોઈને કોઈએ કહ્યું “ખાદથી શું તું બીતી નથી.” જવાબ દીધો કે “હા, હું બીતી નથી.” તો કાંફર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૭ મસઅલો. કોઈને ખુફ કામ કરતી જોઈને કોઈએ કહ્યું શું તું મુસલમાન નથી જે આવા કામો કરી રહેલી છે. જવાબ દીધો કે હા હું નથી. તો કાંફર થઈ ગઈ. જો હંસી મજાકમાં કહ્યું હોય ત્યારે પણ એવોજ હુકમ છે. (આ. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. જો કોઈએ નમાઝ પઢવી શરૂ કીધી એકાએક કોઈ મુશીબત આવી પડી અને તેથી કરીને કહ્યું કે “એ સૌ નમાઝની નેસ્તી છે.” તો કાંફર થઈ ગઈ (આલમગીરી ૭. ૩)

૯ મસઅલો. કોઈ કાફરની કોઈ વાત સારી માલમ પડી, તેથી કરીને મનની ઈચ્છાથી

* આ હુકમ માત્ર ઓરતોને વાસ્તે છે. મરદોને વાસ્તે ખુદા ખચાવે. જો તે મુરતદ થઈ જાય તો, ત્રણ દહાડા પછી તેને કતલ કરવામાં આવશે.

† આ ત્યારે છે કે મુસલમાન યયા બાદ માલકાર હોય અને એટલો માલ હોય કે જેના ઉપર હજ ફરજ થાય છે.

કહ્યું કે “આપણે પણ કાંદેર હોત તો સારું થાત કે આપણે પણ એમ કરતે” તો કાંદેર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૦ મસઅલો. કાઠનો છોકરો મરી ગયો તેણીએ એમ કહ્યું કે ઓ અલ્લાહ ! મારા ઉપર એ જુલમ તે કેમ કર્યો ? મને તે કેમ સતાવી ? તો એમ કહેવાથી કાંદેર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૧ મસઅલો. કાઠએ કહ્યું કે જો ખોદા પાક પણ મને કહે તો પણ એ કામ હું નહિ કરું, અથવા એમ કહ્યું કે જો જીવરીલ (અલે) ઉતરી આવે તો પણ તેવણું કહેવું માનીશ નહિ, તો કાંદેર થઈ ગઈ. (આ. ૭. ૩)

૧૨ મસઅલો. કાઠએ કહ્યું કે હું એવું કામ કરું છું કે ખુદાપાક પણ તે જાણતો નથી, તો કાંદેર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૩ મસઅલો. જ્યારે અલ્લાહ તઆલાની અથવા તેના રસુલની કંઈ બેઅદબી (હિકારત, તિરસ્કાર) કાઠી, અથવા શરીઅતની વાતને ખુરી સમજી અને તેમાં એય કાઠી, કુદરતી વાતને પસંદ રાખી એ સૌ વાતોથી ધનામ જતો રહે છે.

અને કુદરતી વાતો જેનાથી ધમાન જતો રહે છે અમે (બેહેશ્તી ઝેવરના) પહેલાંજ ભાગમાં તમામ અકીદાઓ બયાન કાઠા પછી લખી ગયા છીએ. ત્યાં જોઈ લેવું જોઈએ. અને પોતાના ધમાનની સંભાળમાં બહુજ સાવચેતી રાખવી જોઈએ. અલ્લાહ તઆલા આપણા સૌના ધમાન દુરસ્ત રાખે અને ધમાનપરજ ખાતેમો કરે, આમીન યારખ્યાલ આલમીન.

ઝુબેહ કરવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. ઝુબેહ કરવાની રીત એ છે કે જનાવરનું માં કચલા તરફ કરીને તજ છરી હાથમાં લઈને બિસ્મીલ્લાહે અદ્વાહોઅકબર કહીને તેના ગળાને કાપે એટલે સુધી કે ચાર નસો કપાઈ જાય. એક નરખરો (એટલે નાળી કે)જેથી દમ (શ્વાસ) લે છે. ખીજ તે નસ કે જેનાથી દાણો પાણી (પેટમાં) જાય છે. અને બે શહરજો કે જે ઓ નરખરાની જમણી અને ડાબી બાજુએ હોય છે. જે મચકુર ચાર નસોમાંથી ફક્ત ત્રણજ

કપાઈ ત્યારે પણ ઝુબેહ દુરસ્ત છે. તેનું ખાવું હલાલ છે. અને જો બેજ નસો કપાઈ તો તે જનાવર મુરદાર છે. તેનું ખાવું દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. ઝુબેહની વખતે બિસમીલ્લાહ જાણી જોઈને નહિ કહી તો તે જનાવર મુરદાર છે અને તેનું ખાવું હરામ છે. અને જો (ઝુબેહ કરનારો બિસમિલ્લાહ પઢી) ભુલી જાય તો ખાવું તે જનાવરનું દુરસ્ત છે. (હિદાય ૭. ૧)

૩ મસઅલો. ખુરી (તેજ નહોય તેવી) છરીથી ઝુબેહ કરવું મકરૂહ છે, અને મના છે. કેમકે તેનાથી જનાવરને બહુજ તકલીફ પોહાંચે છે. તેમજ તે (મરીને) યાદો પડી જાય તે પેહેલાં તની ખાલ (ચામડું) કાઢવી, હાથ અને પગનાં હાડકાં ભાંગવા, કાપવું, અને મજકુર ચારે નસો કપાઈ જાય તે પછી પણ ગળું કાપ્યાજ નવું એ સૌ મકરૂહ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. ઝુબેહ કરવામાં મરઘીનું ગળું (પુરું) કપાઈ ગયું તો તેનું ખાવું દુરસ્ત છે, મકરૂહ પણ નથી. પણ એટલું બધું ઝુબેહ કરવું એ કામ મકરૂહ છે, મરઘી મકરૂહ થઈ નહિ. (હિ. ૭. ૨)

૫ મસઅલો. મુસલમાનનું ઝુબેહ કરવું દરેક હાલતમાં દુરસ્ત છે. પછી ગમે તો ઓરત ઝુબેહ કરે અથવા મરદ; અને ગમે તો તે પાક હોય અથવા નાપાક હોય. દરેક હાલતમાં તેનું ઝુબેહ કાઢેલું જનાવર હલાલ છે. અને કાંદેરનું ઝુબેહ કાઢેલું જનાવર ખાવું હરામ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. જે ચીજ ધારવાળી હોય જેવોકે ધારવાળો પથ્થર, શેરડી કે વાંસનું છોડું, સાથી ઝુબેહ કરવું દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

હલાલ અને હરામ ચીજોનું બયાન.

૧ મસઅલો. જે જનાવર અને જેટલાં પક્ષીઓ માત્ર શિકાર કરીને ખાતા હોય, અથવા તેઓ ફક્ત ગંધાતી કોહેલી, બદમો વાળી કે નજસ ચીજો ખાતા હોય, તેઓનું ખાવું જાયઝ નથી. જેવાંકે વાંધ, વર, કોલ્હી, ખીલાડી, કુત્તું, વાંદરો, શકરો, ગીધ વિગેરે અને જે એવાં ન હોય જેવાંકે પોપટ, મેના, લાવરી ચલ્હી, તીતર,

પાણીની બદક, કપુતર, નીલગાય, હરણ, બદક, સસતું વિગેરે, સર્વે જાયઝ છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. બિજનૂ, પાટલાધો, કાચમો, મધમાખ, ખચ્ચર, ગધેડા(નું) ગોશ અને) ગધેડીનું દુધ દુરસ્ત નથી. ઘોડાને ખાવું જાયઝ છે; પણ સાફ નહિ. દરિયા (અને પાણીના) જનાવરોમાં ફક્ત માછલી હલાલ છે બાકી સૌ હરામ. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૩ મસઅલો. માછલી અને તીડ ઝુમેલ કીધા વગર પણ ખાવાં જાયઝ છે. એના સિવાય કોઈ પણ જનનદાર ચીજ ઝુમેલ કીધા વગર ખાવી દુરસ્ત નથી. જ્યારે કોઈ જનનદાર ચીજ મરી ગઈ તો હરામ થઈ ગઈ. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. જે માછલું મરીને પાણીની ઉપર ઉંચું તરતું હોય તેનું ખાવું જાયઝ નથી. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૫ મસઅલો. ઝોઝરી ખાવી હલાલ છે. હરામ અથવા મકરૂહ નથી. (શામી. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. કોઈ ચીજમાં કીડીઓ મરી ગઈ તો તેઓને કાઢ્યા વગર તે ચીજને ખાવી દુરસ્ત નથી. જે એકાદ કીડી પણ ગળામાં ઉતરી ગઈ હોય મુરદાર ખાવાનો ગુનો થયો. કેટલાક છોકરાં, એટલું જ નહિ પણ, મોટી ઉમ્મરના માણસો પણ, ઉમરા (ગુલર) ને તેની અંદરના ઝીણા છવડાં સાથે ખાય જાય છે. અને એમ સમજે છે કે એના ખાવાથી આંખો ફૂંખવા આવતી નથી. એ હરામ છે; મુરદાર ખાવાનો ગુનો થાય છે. (શામી. ૭. ૫)

૭ મસઅલો. જે ગોશ હિંદુ વેચતો હોય, અને એમ કેલતો હોય કે મેં મુસલમાનને લાથે જનનવર ઝુમેલ કરાવેલું છે. તેનાથી ખરીદીને ખાવું દુરસ્ત નથી પણ જે વખતથી મુસલમાને ઝુમેલ કીધું હોય જે તે વખતથી કોઈ મુસલમાન બરાબર જોઈ રહ્યો છે, અથવા તે જગ્યા લાગ્યો ત્યારે બીજો તેને દેકાણે ખેસી ગયો તો દુરસ્ત છે. (શામી. ૭. ૫)

૮ મસઅલો. જે મરત્વી બદખોવાળી કોહેલી ચીજને ખાતી ફરતી હોય તેને ત્રણ દહાડા ગોંધી રાખીને ઝુમેલ કરવી જોઈએ. ગોંધી રાખ્યા વિના ખાવું મકરૂહ છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૯ મસઅલો. જેટલી તરેહની શરાબો (દાર) છે સૌ હરામ અને નાપાક છે. તાડીનો પણ એજ હુકમ છે. દવાને વાસ્તે પણ તને ખાવું કે પીવું દુરસ્ત નથી. એટલું જ નહિ પણ જે દવાઓમાં એવી ચીજ પડી હોય, તે દવાઓ લગાડવી કે ચોપડવી જાયઝ નથી. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૦ મસઅલો. શરાબ સિવાય બીજી જેટલી ચીજો કેફ (નીશા)ની છે, જેવીકે અરીણ, જાયફળ, જાફરાન (કિસર) વિગેરે તો તેનો હુકમ એ છે કે દવાને વાસ્તે કરીને એટલો ભાગ ખાવો તેઓનો દુરસ્ત છે, કે જેમાં બીલકુલ કેફ (નીશા) ચડે નહિ. અને જે દવામાં એ ચીજો પડી હોય તે દવાઓને લગાડવી પણ દુરસ્ત છે. અને એટલું ખાવું કે જેમાં કેફ થઈ જાય હરામ છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૧ મસઅલો. તાડી અને દારૂનો સરકો ખાવો દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૨ મસઅલો. કેટલીક ઓરતો બચ્ચાંઓને અરીણ ખવાડીને સુવાડી દે છે, કે કેફમાં પડ્યા રહે, રહે નહીં એ હરામ છે. (દુ. મુ. ૭. ૫)

૧૩ મસઅલો. સોના ચાંદીના વાસણમાં ખાવું પીવું, જાયઝ નથી. એટલું જ નહિ પણ ચાંદી સોનાની બનાવેલી વસ્તુઓને કોઈ પણ રીતે વાપરવી જાયઝ નથી. જેમકે ચાંદીનાં ચમચા વતી ખાવું પીવું, તેની ખિલાલથી દાંત સાફ કરવા તેની ગુલાબદાનીથી ગુલાબ છાંટવું તેની સુરમદાની અથવા સળીથી સુરમો લગાડવો, તેના પાનદાનમાં પાનસોપારી વિગેરે રાખવાં, તેની બનાવેલી પ્યાલીથી તેલ ચોપડવું જે પલંગના પાયા ચાંદી સોનાના હોય તેના પર બેસવું કે સુવું, ચાંદી કે સોનાનાં ચોકલામાં જડેલી ચારસીમાં મોં જેવું, એ સૌ હરામ છે. પણ નાની ચારસી (કે જેનું ચોકલું સોના કે ચાંદીનું હોય તેને) શણગાર વાસ્તે પેહરી રાખવું દુરસ્ત છે. પણ તેમાં કદી પણ મહો જુએ નહિ. સાર એ કે એ બન્ને (સોના તથા ચાંદી)ની ચીજોને (ઓરતના ધરણાં સિવાય) કોઈ પણ રીતે વાપરવી જાયઝ નથી. (દુ. મુ. ૭. ૫)

પોશાક અને પડદાનું બયાન.

૧ મસઅલો. નાના છોકરાઓને દડાં હાંસળી વિગેરે કોઈ પણ ધરણું અને રેશમી

લુગડાં પેહરાવવાં મખમલ પેહરાવવી જાયઝ નથી. એવીજ રીતે રેશમી (લુગડું ચઢાવેલું) અને ચાંદી સોનાનું તાવીઝ બનાવીને પેહરાવવું અને કમુમ્મનું (રાતુ) અને કેસર (ઝાફરાન)નું રંગાવેલું લુગડું પેહરાવવું પણ દુરસ્ત નથી. મતલબ એ કે જે ચીજને મરદોને વાસ્તે હરામ છે. તે છોકરાઓને પણ નહિ પેહરાવવી જોઈએ. પણ જે તાણો રેશમી હોય અને વાણો સુતરનો હોય એવા (વણેલાં) લુગડાં છોકરાઓને પેહરાવવા જાયઝ છે. તેવીજ રીતે મખમલના રૂવાં જે રેશમના નહિ હોય તો તે પણ દુરસ્ત છે. અને એ સૌ મરદોને વાસ્તે પણ દુરસ્ત છે. અને ગોટા કિનારી લગાડીને (છોકરાઓને) લુગડાં પેહરાવવાં પણ દુરસ્ત છે. પણ તે શીત કે કિનારી, કે ગોટા, ચાર આંગળથી વધારે ચોડાં નહિ હોવાં જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. સાચી જરીની ટોપી અથવા ખીનું કોઈ પેહરાવવાનું લુગડું છોકરાઓને વાસ્તે ત્યારે જાયઝ છે, જ્યારે ઘણું ખીયાખીય કામ ન હોય. જે એટલું ખીયાખીય ભરેલું જરી કામ છે કે થોડી દુરથી જોવાથી સૌ જગ્યા જરીના કામથી ભરેલીજ માલમ પડે છે, લુગડું તદ્દન માલમ પડતુંજ નથી; તો તેવા લુગડાં પેહરાવું જાયઝ નથી. એજ હાલ રેશમી ભરતના કામનું પણ છે, કે જે એટલું ખીયાખીય હોય તો છોકરાઓને પેહરાવવું જાયઝ નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩ મસઅલો. બહુજ જીણું લુગડું જેવું કે મલમલ, જલી, મુક, આખેરવાં, તેઓનું પેહરાવું અને નાંગા રેહવું અને બરાબર છે. હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે ઘણીએક લુગડાં પેહરનહી ઓરતો કયામતને ફાડે નાંગી ગણાશે. અને કુડતો અન ચાદર (ઓઢણી) અને જીણા હોય તો એ વધારે નુકસાનકારક છે. (શામી. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. મરદોના જેવા જેડા અને મરદોના જેવી પાતાની સરત બનાવવી દુરસ્ત નથી. હઝરતે (સહ.) એવી ઓરતો પર લઅનત કીધી છે. (શામી ૭, ૫-આ. ૭. ૬)

૫ મસઅલો. ઓરતોને ઘરેણાં પેહરવાં જાયઝ છે. પણ વધારે પેહરવાં હીક નથી. જેણે દુનિયામાં નહિ પેહર્યાં તેણીને આખેરતમાં ઘણાં

મળશે. અને જે ઘરેણાંમાં અવાજ ઝમકારે થતો હોય જેવાં કે ઝાંઝર, પાઝેળ, ધુધર્યાં વિગેરે તેવાં પેહરવાં જાયઝ નથી. અને ઝમકારવાળું ઘરેણું છોકરીઓને પેહરાવવું પણ જાયઝ નથી. ચાંદી સોના સિવાય ખીજ કોઈ ધાતુનું ઘરેણું પેહરવું પણ દુરસ્ત છે; જેવી કે પિત્તળ, ગિલીટ, કલ્કર્ષિ વિગેરેના; પણ વીટી સોના અથવા ચાંદી વગર ખીજ કોઈ વસ્તુની * દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. ઓરતને આખું શરીર માથાથી પગ સુધી ઢાંકી રાખવાનો હુકમ છે. જે મહરમ નહોય તેની આગળ કિયાડવું દુરસ્ત નથી. પણ ઘરડી ઓરતને મોંમાં લથેલી અને ગુંડીથી નીચે પગ કિયાડવા દુરસ્ત છે. બાકી ખીજ શરીરને કિયાડવું કોઈ પણ રીતે દુરસ્ત નથી. માથા પરથી ઘણી વખતે દુપટો ખસી જાય છે. અને તેવીજ હાલતે જે મહરમ ન હોય તેવા મરદની સામે તેઓ ચાલી આવે છે, એ જાયઝ નથી. જે મહરમ ન હોય તેવા મરદની સામે એક વાળ પણ ખોલવો નહિ જોઈએ એટલુંજ નહિ પણ જે વાળ કાંસડીમાં દુટે છે અને કાપેલા નખ પણ કોઈ એવી જગ્યાએ નાંખે કે કોઈ નામહરમની નગરેંબણે નહે નહિ; નહિ તો ગુનેગાર થશે. એવીજ રીતે પોતાના શરીરને એટલે હાથ પગ વિગેરે કોઈપણ શરીરના ભાગને નામહરમ મરદના શરીરથી લગાડવો પણ દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૭ મસઅલો. જુવાન ઓરતને ખીજ મરદની સામે પોતાનું મોં કિયાડવું પણ જાયઝ નથી. તેમજ એવી જગ્યાએ ઉભી પણ નહિ રહે. જ્યાં કોઈ ખીજે મરદ જોઈ શકે. એના ઉપરથી જણાય છે, કે નવી દુલ્હનનું મોં દેખાડવાની જે રસ્મ છે, કે આખા કુટુંબના મરદો આવીને મોં જુએ છે. તદ્દન જાયઝ નથી અને મોટો ગુનો છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

* મરદોને ચાંદી સિવાય ખીજ કોઈ પણ વસ્તુની વીટી પેહરવી જાયઝ નથી; સોનાની પણ નહિ તેમજ કોઈ ખીજ ચીજની પણ નહિ. ચાંદીની જાયઝ છે. પણ તે એવી શરતે કે સાડાચાર મારાથી ઓછા હોય.

૮ મસઅલો. પોતાના મહરમની સામે મ્હોં, અને માથું, અને છાતી, અને કોણી, અને નળા (પીંડલીઓ) ખુલ્લાં થઈ જાય તો કંઈ ગુનો થતો નથી. અને ૫૨ પીઠ અને જાંગ તેઓની સામે પણ ખુલ્લી નહિ થઈ જવી જોઈએ. (દ. મુ. જ. ૫)

૯ મસઅલો. ડુંડીથી લઈને જાંગોની નીચે સુધી, કોઈ ઓરતની સામે ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. કેટલીક ઓરતો નાંગી એક ખીજની રૂબરૂ ન્હાય છે. એ બહુજ મોટી બેશરમી, અને નાદુરસ્ત વાત છે. છઠ્ઠી અને છિલ્લાની વખતે નાંગી કરીને ન્હવડાવવું, અને એ કામ વાસ્તે તેઓપર દયાણુ કરવું દુરસ્ત નથી. ડુંડીથી જાંગો સુધી કદીપણ શરીરને નાંગું કરવું જોઈએ નહિ. (દ. મુ. શામી. જ. ૫)

૧૦ મસઅલો. જો કોઈ નાચારી હોય તો જરૂર જેટલું શરીર દેખાડવું દુરસ્ત છે. જેમકે જાંગમાં પ્રુલ્લો છે તો ફક્ત પ્રુલ્લાની જગ્યાજ ખોલવી; વધારે કદીપણ નહિ ખોલવી. તે વાસ્તે એમ કરવું જોઈએ કે જુની ઈન્નર કે ચાદર પેહરીને પ્રુલ્લાની જગ્યા જેટલી કાતરી નાંખવી અથવા ફાટી નાંખવી, તેને વાટકાપ કરનારો વૈદ જોઈ લેશે. પણ તે જગ્યા વૈદ સિવાય ખીજ કોઈને જોવી જાયજ નથી; નહિ ઓરતને અને નહિ મરદને. પણ જો ડુંડી અને જાંગની વચ્ચેની જગ્યામાં નહિ હોય કોઈ ખીજે દેકાણે હોય તો ઓરતને દેખાડવું જાયજ છે. તેમજ, અમલ એટલે હુકનો (એનીમા) લેતી વખતે ફક્ત જરૂર જેટલુંજ શરીર ખોલવું દુરસ્ત છે. વધારે ખોલવું દુરસ્ત નથી. એજ હુકમ દાઈનો છે કે જરૂર પડે તે વખતે તેની સામે શરીર ખોલવું દુરસ્ત છે. પણ જેટલી જરૂર હોય તે કરતાં વધારે ખોલવું દુરસ્ત નથી. અચ્ચું પેદા થતી વખતે અથવા કોઈ દવા વાપરતી વખતે ફક્ત તેટલુંજ શરીર ખોલવું જોઈએ. તદ્દન નાંગી થઈ જવું જાયજ નથી. તેને વાસ્તે એમ કરવું જોઈએ કે કોઈ ચાદર વિગેરે બંધાવી અને જરૂર જેટલું શરીર દાઈની સામે ખોલાય. જાંગો ખુલ્લી થઈ જવા નહિ પામે. અને દાઈ સિવાય ખીજ કોઈને શરીરનું જોવું દુરસ્ત નથી. તદ્દન નાંગા કરી

નાંખવું, અને સૌ ઓરતોએ સામે બેસીને જોવું તદ્દન હરામ છે. હઝરતે (મલ.) ફરમાવ્યું છે કે છુપી જગ્યાન દેખાડનારી અને છુપી જગ્યાને જોનારી બંને ઉપર ખુદની લઅનત થજો. એવી તરેહના મસઅલાઓનું બહુજ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. (દ. મુ. શામી જ. ૫)

૧૧ મસઅલો. ગર્ભવંતી હોય તે વખતે દાઈની પાસ જો પેટ ચાળાવવો હોય તો ડુંડીથી નીચેનો અંગ ખોલવો દુરસ્ત નથી. ચાદર વિગેરે નાંખી લેવી જોઈએ. જરૂર વગર દાઈને દેખાડવું પણ જાયજ નથી. એવો રિવાજ છે કે પેટ ચાળતી વખતે દાઈ પણ જુએ છે અને ઘરની બીજી મા બેતો પણ જુએ છે એ જાયજ નથી. (દ. મુ. શામી જ. ૫)

૧૨ મસઅલો. જેટલા અંગને જોવું જાયજ નથી ત્યાં હાથ લગાડવું પણ જાયજ નથી. તેથી કરીને ન્હાતી વખતે જો અંગને નહિ પણ ખોલે તોએ લગ્નમડીથી જાંગો ચાળાવવી દુરસ્ત નથી. અગરજો કપડાની અંદર હાથ નાંખીને ચોળે. પણ જો લગ્નમડી પોતાના હાથમાં ખીસા (થેલી) પેહરીને લુગડાની અંદર હાથ નાંખીને ચોળે તો જાયજ છે. (દ. મુ. જ. ૫)

૧૩ મસઅલો. કાફર ઓરતો જેવીકે બરવાડી, તખ્તલન, કોલણ, ધામણ, ભંગિયણ, મોચણ વિગેરે જેઓ ઘરમાં આવે છે, તેઓને વાસ્તે પણ એજ હુકમ છે કે જેટલો પડશે નામહરમ મરદથી છે તેટલોજ મયકુર ઓરતોથી પણ વાજેજ છે. + મોં, કોણી સુધી હાથો, અને

+ મતલબ એ છે કે જેટલો પરદો દરેક નામહરમ ઓરતને દરેક નામહરમ મરદથી છે. એટલે સુધી કે ઘરડી ઓરતને પણ ઘરડા મરદથી તેટલોજ પરદો ફરજ છે કે માત્ર મ્હો અને બન્ને પહેાંચા સુધી અને ધુડીના નીચે લગી પગના એક બાલ બરાબર ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. અને એજ મતલબ છે આ કહેવાની કે જેટલો પરદો નામહરમ મરદથી છે. પરંતુ જવાન ઓરતને જો મહરમની સામે બદનની કોઈપણ જગ્યા ખોલવી દુરસ્ત નથી બલકે બધું બદન દાંડીને પણ તેની સામે ન આવે જયારે કે નવા બપકેદાર કપડાં પહેયાં હોય હા, જો એવા મેલા દટ્ટી હોય કે જેના તરફ કોઈનું ધ્યાન પણ એવાઇ નહીં ત્યારે આ કપડાઓ સાથે બધું બદન દાંડી સામે આવ્યું દુરસ્ત છે.

ગુંડી સુધી પગો સિવાય એક વાળનું ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. એ મસઅલોને ખુબ યાદ રાખશો. સર્વે ઓરતો એનાથી ઉલટું કરી રહેલી છે. મતલબ એકે માથું અને આખો હાથ અને પીંડલી તેઓની સામે ખોલશો નહિ. અને એના ઉપરથી એ પણ સમજી લો કે જો દાઢી જણાવનારી હિંદુ કે મડમ હોય તો બચ્ચું પેદા થવાની જગ્યા તો તણીને દેખાડવી દુરસ્ત છે. અને માથું વિગેરે બીજા બદનના ભાગો તેણીની સામે ખોલવા દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૪ મસઅલો. પોતાના ધણીથી કાઠ જગ્યાનો પરદો નથી. તમને તેની સામે અને તેને તમારી સામે તમામ બદનનું ખોલવું જાયઝ છે. તે પણ જરૂર વગર ખોલવું ફીક નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૫ મસઅલો. જેવી રીતે કે મરહોની સામે આવવું અને શરીર ખોલવું દુરસ્ત નથી, એવીજ રીતે ઝાંકીને મરહોને જોવા પણ જાયઝ નથી. ઓરતો એમ સમજે છે કે મરદો અમને નહિ જુએ અમે તેઓને જોઈ લઈએ તો કંઈ હરકત નથી, એ તદ્દન ખોટી વાત છે. દરવાજાની ફાટમાંથી અગાસીપરથી મરદોને, જોવું, દુલ્હાની સામે આવી જવું, અથવા કાઠ તરેલથી નૌશાને જોવું એ સૌ નાજાયઝ છે. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૬ મસઅલો. નામહરમની સાથે એકાંતમાં બેસવું અને સુવું દુરસ્ત નથી અગરજો અને જુદા જુદા અને કંઈકે દુર હોય તો પણ જાયઝ નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૭ મસઅલો. પોતાના પીરની સામે આવવું એવુંજ છે કે જેવી રીત કાઠ નામહરમ મરદની સામે આવવું. તથી કરીને એ પણ જાયઝ નથી. એવીજ રીતે કાઠનો છોકરો જેને દત્તક કરી લીધો હોય તે પણ તદ્દન નામહરમ છે. છોકરો કરી લેવાથી તે ખરેખર છોકરો થઈ જતો નથી. સૌને તેની સાથે તેજ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ, જેવી રીતે કે બીજા નામહરમો સાથે વર્તવાનો હુકમ છે. એવીજ રીતે જે નામહરમ સગપણ છે. જેમકે દીએર, જેઠ, બનેવી, નણદોષ, કાકાભાઈ, ફાઈભાઈ, મામાભાઈ વિગેરે એ સૌ શરએ શરીરમાં નામહરમો છે. એ સૌથી મજબુત પડદો રાખવો જોઈએ. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૮ મસઅલો. હીજરો, ખ્વાજેસરા, (નાજર) આંધળો વિગેરેની સામે આવવું પણ દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૯ મસઅલો. કેટલીક ઓરતો ચુડી વેચનારને હાથે ચુડીઓ પહેરે છે એ બહુજ ખોટી વાત છે. તેઓ તો શું પણ જે ઓરતો બાહર નીકળે છે તેઓને પણ તેને હાથે ચુડીઓ પહેરવી જાયઝ નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

જુદા જુદા મસઅલાઓ.

૧ મસઅલો. દરેક અઠવાડીયામાં ન્હાઈ ધોઈને ગુંડીની નીચેના અને બગલના વાળ સાફ કરીને શરીરને ચોખ્ખું કરવું મુસ્તહબ છે. * દરેક અઠવાડીયામાં નહિ થઈ શકતું હોય તો પંદરમે દહાડે કરે. વધારામાં વધારે ચાળીશમે દહાડે એથી વધારેની રજા નથી. જો ચાળીશ દહાડા ગુજરી ગયા અને (મજકુર જગ્યાના) વાળ દુર નહિ કાઢા તો ગુનો થયો (દ. મુ. છ. ૫)

૨ મસઅલો. પોતાના મા આપ ધણી વિગેરેને નામ લઈ પોકારવું મકરૂહ અને મના છે. કેમકે તેમાં એઅદબી છે. પણ જરૂરને વખતે જેમ મા આપનું નામ લેવું પણ જાયઝ છે. એવીજ રીતે ધણીનું નામ લેવું પણ જાયઝ છે. એવીજ રીતે ઉત્તી બેસ્ટી વખતે અને વાતચીત અને દરેક વાતમાં અદબ તાઝીમની સંભાળ રાખવી જોઈએ. (દ. મુ. છ. ૫)

૩ મસઅલો. કાઠ પણ જનહાર ચીજને આડમાં બાળવી દુરસ્ત નથી. જેવી રીતે કે મધમાખાને બાળવી, અને માકડ વિગેરેને પકડી આગમાં નાંખવા એ મકરૂહ નાજાયઝ છે. પણ જો નાચારી હોય કે વગર બાળે ચાલી નહિ શકે તો મધમાખાને બાળવી, અથવા પક્ષગમાં ખસખળતું ગરમ પાણી નાંખવું દુરસ્ત છે. (આલમગીરી છ. ૬)

૪ મસઅલો. કાઠ વાતમાં શરત નાંખવી જાયઝ નથી. જેવી રીતે કે કાઠ કહે કે એક શેર મિઠાઈ ખાઈ જાઓ તો અમે એક રૂપીયો દેશું

* પરંતુ જો કુરબાની કરવાનો ઉરાદો હોય તો તેના માટે મુસ્તહબ છે કે જિલ્લજ (માસ)ની રાજઅથી તે કુરબાની કરીલે ત્યાં સુધી નખ અને વાળ વગેરે શરીરથી જુદા કરે નહીં. પરંતુ વધારે દિવસ ના થઈ ગયા હોય તો જુદા કરી દે અને જો ચાલીસ દિવસથી વધી ગયા હોય ત્યારે તો જુદા કરવા વાજિબ છે.

અને જે નહિ ખાઈ શકેશો તો અમે તમારી પાસથી લશું. મતલબ એકે જ્યારે અને તરફથી શરત નાંખવામાં આવે તો જયઝ નથી. પણ જે એકજ તરફથી શરત નાંખવામાં આવે તો જયઝ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૫ મસઅલો. જ્યારે કોઈ એ માણસો પોતપોતામાં ધીમેથી વાતો કરતા હોય ત્યારે તેઓની પાસે નહિ જવું જોઈએ. સંતોષિત તે વાતો સાંભળવી બહુજ મોટો ગુનો છે. હદીસે શરીફમાં આવેલું છે કે જે કોઈ બીજાઓની વાત છુપી રીતે સાંભળે અને તેઓને ખોટું લાગે તો કેયામતને દહાડે તેના કાનમાં ગરમ કરી પીગળાવવું સીસું નાંખવામાં આવશે. એના ઉપરથી જાણી આવ્યું કે શાદીમાં દુલ્હો (વર) દુલ્હન (કન્યા)ની વાતો સાંભળવી, અને જેવું બહુજ મોટો ગુનો છે. (તરગીય મીશકાત જેઠે)

૬ મસઅલો. ઘણી સાથે જે વાતો થઈ હોય ÷ જે કંઈ મામલો અન્યો હોય તે વાતોને બીજા કોઈ આગળ કેલવી બહુજ મોટો ગુના છે. હદીસમાં આવ્યું છે કે એ છુપી વાતોને જાહેર કરનાર ઉપર ખોટાપાકના સડથી વધારે ગુસ્સા અન. ગજબ થાય છે. (તરગીય અન મીશકાત)

૭ મસઅલો. એવી રીત કોઈની સાથે હાંસી મગ્ગ કરવી કે તેને ખોટું લાગે અથવા તન ઈજા થાય દુરસ્ત નથી. મગ્ગ એટલીજ કરવી જોઈએ કે જેથી તેને હાંસી આવે. (મીશકાત આ. ૭. ૬)

૮ મસઅલો. મુસીબતની વખતે મોત માંગવી અથવા પોતાને બદ દુઆ નાંખવી દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૯ મસઅલો. પરચીસી, ચોસર પાના વિગેરે રમવા દુરસ્ત નથી. (મક્રૂક તાહરીમી છે.) અને બાજુ બોલીને રમ તો એ ખુલ્લો ગુના અને હરામ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૦ મસઅલો. જ્યારે છોકરા છોકરી દસ વરસના થઈ જાય તો, છોકરાઓને, મા, બેન, ભાઈ વિગેરેની પાસે સુવાડવું, અને છોકરીઓને ભાઈ અને આપની પાસે સુવાડવું દુરસ્ત નથી. પણ છોકરો જે આપની પાસ અને છોકરી માની પાસે સુએ તો જયઝ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

÷ તેવીજ રીતે મરદને પોતાની ઓરતનો હાલ કહેવો દુરસ્ત નથી.

૧૧ મસઅલો. જ્યારે કોઈને છીંક આવે તો અલહમ્દો લિલ્લાહ કહી લેવું બેહતર છે. અને જ્યારે અલહમ્દો લિલ્લાહ કહ્યું ત્યારે સાંભળનારીને તેના જવાબમાં યરહુમા કિલ્લાહ કેલવું વાજેય છે. નહિ કેલશે તો ગુનેહગાર થશે. અને એ પણ યાદ રાખશો કે જે છીંકનારી ઓરત કે છોકરી છે તો કાફને ઝેરની સાથે (એટલે ઉપર મુજબ) કહેા અને જે મરદ કે છોકરો હોય તો કાફને જપ્પર (એટલે યરહુમાકલ્લાહ) કહેા. ફરી છીંકનારી તના જવાબમાં કહે યગફેરહીલો લનાવલકુમ. પણ છીંકનારીને માથ એ જવાબ વાજેય નથી પણ મુસ્તલબ છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૫)

૧૨ મસઅલો. છીંકવા પછી અલહમ્દો-લીલ્લાહ કેલતાં ઘણાં માણસોએ સાંભળ્યું, તો સાને યરહુમાકલ્લાહ કેલવું વાજેય નથી. જે તેઓમાંથી એક પણ કહી દે તો સાના તરફથી અફ થઈ જશે. જે કોઈએ પણ જવાબ નહિ દીધો તો સા ગુનેહગાર થશે. (દ. મુ. શામી ૭. ૫)

૧૩ મસઅલો. જે કોઈ વારંવાર છીંકે અને અલહમ્દો લિલ્લાહ કહે તો ફક્ત ત્રણ વખત યરહુમાકલ્લાહ કેલવું વાજેય છે, તે પછી વાજેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૪ મસઅલો. જ્યારે હુઝુર (નબી સલ.) નું મુયારક નામ લીએ અથવા પદે અથવા સાંભળે ત્યારે દરદ શરીફ પઢવું વાજેય થઈ જાય છે. ÷ જે નહિ પદે તો ગુનો થયો. પણ જે એકજ દેકાણે ઘણી વખતે નામ મુયારક લેવાયું તો દરેક વખત દરદ પઢવું વાજેય નથી. એકજ વખતે પઢી લેવું બસ છે. પણ જે જગ્યા બદલી જવા પછી ફરી નામ મુયારક લેવાયું અથવા સાંભળ્યું તો ફરી દરદ પઢવું વાજેય થઈ ગયું. (આલમગીરી ૭. ૬)

૧૫ મસઅલો. બચ્ચાઓની બાપરી વિગેરે બનાવવી જયઝ નથી. આખું માથું બોડાવી નંખાવ, અથવા તમામ માથાપર વાળ રખાવે. (શામી ૭. ૫)

* એવીજ રીતે જ્યારે અફાહનું નામ લેવાય ત્યારે તઆફા અથવા જલ્લ શાનહુ વગેરે કોઈ તાઝીમનો શબ્દ કહેવો વાજિબ છે. (આલમગીરીયહ)

૧૬ મસઅલો. અત્તર વિગેરે પોતાના લુગડાઓમાં લગાડવું એવી રીતે કે બીજા મરદોને તેની ખુશખો પોહોંચે દુરસ્ત નથી. (અબુદાવુદ. અઝીઝ. ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. જે લુગડું પેહેરવું ગયજ નહિ હોય તેવો પોશાક સીવી આપવું પણ ગયજ નથી. જેમકે ધણી એવો પોશાક સીવડાવે જે તેને પેહેરવું ગયજ નથી, તો ઉઝર કરી (સખચ બતલાવી) દે. તેમજ દરજણ મનુરીથી પણ એવું લુગડું સીવ નહિ. (શામી. ૭. ૫)

૧૮ મસઅલો. જુદા કિસ્સા અને વગર સનદની હદીસો જે ગ્રહણેએ હુદુ કિતાબોમાં લખી દીધી અને માતમગ કિતાબોમાં તઆના કોઈ ઠેકાણે પત્તો નથી. જેવી કે નુરનામું (કિયામત નામું સખાવત નામું) અને ખુઅસુરતી અને ઇન્કની કિતાબો જેવી અને પઢવી ગયજ નથી. એવીજ રીતે ગઝસો અને કસીદાઓની કિતાબો, ખાસ કરીને આજ કાલ નીકળેલી નાવંસો આરતોને તદ્દન જેવી નાહ ગઈએ. તેઓ ખરીદવું પણ ગયજ નથી. જે પોતાની છોકરીઓ પાસે જુવા તો બાળી નાંખશો. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૯ મસઅલો. આરતોમાં બપુ સલામો અલયકુમ અત મુસોફહો કરવા સુન્નત છે. એ રિવાજને ફેલાવવા જેઈએ. પોતિપોતામાં કર્યા કરશો. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૦ મસઅલો. જ્યાં તમે મેહમાન જાઓ ત્યાં કોઈ ફકીરને રોટલી કે ખાણું દેશો નહિ. તે (ધરધણી) ને પૂછ્યા વગર અને રગ લીધા વગર દેવું શુનો છે. (આલમગીરી ૭. ૬)

કોઈ પડેલી ચીજ મળે તેનું બચાન.

૧ મસઅલો. કોઈ રસ્તો કે ગલીમાં કે આરતોની મિજલસમાં અથવા પોતાને ત્યાં કંઈ થયું હતું, અથવા વાએઝ પઢવી હતી, સૌ લોકોના ગયા પછી કંઈ મળી આવ્યું; અથવા કોઈ ઠેકાણે કોઈની પડી ગયલી ચીજ જડી, તો તેને પાતે લેવી ગયજ નથી. હરામ છે. જન ત ચીજને ઉઠાવે તો એવી નૈયતથી ઉઠાવ કે તેના માલેકને હુદીત હઈ દેશું (દ. મુ. ૭. ૩)

૨ મસઅલો. જે કોઈ એવી ચીજ મળી અને તેને ઉઠાવી નહિ તો કંઈ શુનો નથી. પણ

જે એવી બીક હોય, કે જે હું નહિ ઉઠાવીશ, તો કોઈ બીજા લઈ લેશે, અને જેની ચીજ છે, તેને મલશે નહિ, તો તેને ઉઠાવી લેવી, અને તેના માલેકની પોહચાડવી વાજેબ છે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. બ્યારે કોઈએ પડેલી વસ્તુ ઉઠાવી લીધી, ત્યારે હવે તેનાપર તે ચીજના માલેકને હુદુવું, અત હુદ્યા પછી તેને દેવું તને માથે થઈ ગયું. હવ જન ઉઠાવીત પછી ત્યાંજ નાંખી દીધી, અથવા ઉઠાવીને પોતાને ઘેર લઈ આવી પણ માલેકને હુદુઓ નહિ, તો શુનેગાર થઈ. પછી ગમે તો તે એવી જગ્યા પડેલી હોય કે બ્યાંથી ઉઠાવવી તેને માથે વાજેબ નહિ હતી. એટલે કોઈ એવી બચાવની જગ્યાએ પડેલી હતી, કે નાશ થઈ જવાની બીક નહિ હતી. અથવા એવી જગ્યા હોય કે ઉઠાવી લેવું વાજેબ છે, બંનના એજ હુકમ છે, કે ઉઠાવી લીધા પછી માલેકને શોધીને પોહચાડવું, વાજેબ થઈ ગય છે. ફરી ત્યાંજ નાંખી દેવું ગયજ નથી. (દ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. મરદો અને આરતોની મેહરીસો તમજ એકઠા થવાની જગ્યાએ પોકારી પેકારીને કહે અને હુદુ. જે મરદોમાં પોતે નહિ જઈ શકે તો પોતાના ધણી વિગેરે, કોઈ બીજાને પોકારીને કહેવા વાસ્તે કાં. અને એ વાતને ખુબ ગ્રહીર કરાવે, કે અમને એક ચીજ મળી છે. જેની હોય તે આવીને અમારાથી લીએ. પણ એ વાત સારી રીતે ગ્રહીર નાહ થવાદે, કે શુ ચીજ મળી છે. કે જેથી કોઈ જુદા અને ઘોઠાથી નહિ લઈ શકે. પણ કંઈ એવોજ અધુરો પત્તો બતલાવવા જેઈએ; જેમકે એક ઘરેલું છે કે, એક લુગડું છે કે એક બટવા છે કે, જેમાં કંઈ રોકડ છે. જે કોઈ આવે અને પોતાની ચીજનો હીક હીક પત્તો દીએ, તો તેને સોંપી દેવી જેઈએ (દ. મુ. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. બહુજ હુદ્યા પછી અને ગ્રહીર કીધા પછી બ્યારે તદ્દન નિરાશાજ થઈ ગય કે હવ એનો કોઈ માલેક, વારસ મળશેજ નાહ તો. તે ચીજને ખરાત કરી દીએ, પોતાની પાસે રાખે નહિ. પણ જે તે જાતે ગરીબ અને કંગાળ હોય તો પોતેજ પોતાના કામમાં લીએ. પણ જે ખરાત કીધા પછી તેનો માલેક આવી પોહંચ્યો તો તે તેની કીમત (જેને તે ચીજ

મળી હોય તેની પાસેથી) લઈ શકે છે. અને જો ખેરાત કરી દેવાને તેણે મંજૂર રાખ્યું તો તેને ખેરાતનો સવાખ મળશે. (દુ. સુ. ૭. ૩)

૬ મસઅલો. પાણેનું કયુતર કે પોપટ, મેના, અથવા ખીળું કોઈ પક્ષી તણીના ઘરમાં ઉડી આવીને પડી ગયું અને તેણીએ તેને પકડ્યું, તો માલેકને હુંદીને પોહોંચાડવું વાગેલું થઈ ગયું, પાતે લઈ લેવું હરામ છે. (દુ. સુ. ૭. ૩)

૭ મસઅલો. બગીચામાં આંખા, કે જમરખ વિગેરે, પડેલા છે તો તેઓને વગર રગ્ગએ ઉઠાવવું, અને ખાવું હરામ છે. પણ જન કોઈ એવી હલકી વસ્તુ હોય કે તેવી ચીજને કોઈ હુંદનું નથી, અને તના લવાથી અને ખાવાથી કોઈને ખોટું લાગતું નથી, તો તેવી ચીજને વાપરવી દુરસ્ત છે. જેમકે રસ્તામાં એક ખોર પોંડેનું મળ્યું અથવા એક મુદી બુજેલા કે કાચા ચણા મળ્યા. (દુ. સુ. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. કોઈ મકાન કે જગતમાં ખમ્મનો અથવા કોઈ દોરેસો માલ નીકળી આવ્યા તો તેનો પણ તેજ દુકમ છે; જે પરેલી મળી આવેલી ચીજનો દુકમ છે. પોતે લઈ લેવું જાયઝ નથી. હુંદેવામાં કોશિશ કરવા પછી જો માલેકનો પતો નાદે મળે, તો તેને ખેરાત કરી દીએ. અને જો પોતે મુશ્કેલ હોય તો પોતે પણ લઈ શકે છે.*

વકરેનું બયાન.

૧ મસઅલો. પોતાની કોઈ મિલકત, જેવી કે ઘર, બાગ, ગામ, વિગેરે ખુદાના રસ્તામાં ફકીરો, ગરીબો, અને બિખારીઓને માટે વકર કરી દીધાં, કે એ ગામની તમામ આમદાની (ઉપજ) ફકીરો અને ગરીબોપર ખરચ કરવામાં આવે અથવા બાગના તમામ ફુલ અને ફળો ગરીબોને હઈ દેવાય. એ મકાનમાં મુશ્કેલ લોકો રહે, ખીજા કોઈના કામમાં આવે નહિ. તો એનો બહુ મોટો સવાખ છે. જેટલા નેક કામો છે મરી ગયા પછી બધે થઈ જાય છે; પણ એ એવું બધું કામ છે કે જ્યાં સુધી તે મિલકત બાકી

રહેશે, કેયામત સુધી તેનો સવાખ મળતો રહેશે. જ્યાં સુધી ફકીરોને આરામ અને ફાયદો પોહચ્યા કરશે ત્યાં સુધી ખરાબર તેણીના અચ્ચમાલનામામાં લખાયા કરશે. (દુ. સુ. શામી. ૭. ૩)

૨ મસઅલો. જો પોતાની કોઈ ચીજ વકર કરે તો કોઈ સારા, નેક, બરોસેદાર માણસને સોંપે, કે જે તેની દેખરેખ કરે, કે જેથી જે કામને વારતે તે વકર કીધી છે, તેમાંજ ખરચ થયા કરે, કોઈ હકાણે નકામો ખરચ થઈ શકે નહિ. (દુ. સુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. જે ચીજ વકર કરી દીધી, એવે તે ચીજ તેણીની નહિ રહી, અસ્લાહ તગ્યાલાની થઈ ગઈ. એવે તેને વેચવી કોઈને દુરસ્ત નથી, એવે તેમાં કોઈ માણસ પોતાનો દબલ હઈ શકતો નથી. જે કામને વારતે વકર છે તેજ કામ તેનાથી લેવામાં આવશે. ખીળું કોઈ થઈ શકતું નથી. (હિદાયા ૭. ૧લી)

૪ મસઅલો. મરીદાની કોઈ વસ્તુ, જેવી કે કીટા, કોસ, ચૂનો, લાકડાં પથ્થર વિગેરે, કોઈ ખજા વસ્તુ પોતાના કામમાં લેવી જાયઝ નથી. પછી તે ગમે તેવી નકામી કેમ નહિ થઈ ગઈ હોય. એટલે પોતાના ઘરના કામમાં નહિ લેવી એકઠી. પણ તેને વેચીને મરીદનાજ ખરચમાં લગાડી દેવી એકઠી. (દુ. સુ. શામી. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. વકરમાં એવી શરત કરી લેવી દુરસ્ત છે કે "જ્યાં સુધી, હું જીવતી છું ત્યાં સુધી મચકુર વકરની આમદનીમાંથી અર્ધી અથવાતો તેનો ત્રીજો ભાગ પોતાના ખરચમાં લાવ્યા કરીશ. ફરી મારા પછી ફલાણી નેક જગ્યામાં ખરચ થયા કરે." જો એમ કહ્યું તો તેટલી આમદાની તેણીને લઈ લેવી જનકઝ અને હલાલ છે. અને એ બાહુજ સેદલી રીત છે, કે તેની અંદર પોતાને પણ કોઈ વાતની તંગી થવાની બીક નથી, અને મિલકત પણ વકર થઈ ગઈ, તેવીજ રીતે જો એમ શરત કરી દે કે એની આમદાનીમાંથી મારી આદાને તો આટલું અપાય ફરી જે બાકી રહે તે રકમ તેનેક (કામ, કે નેક) જગ્યાએ ખરચ કરવામાં આવે. એ પણ દુરસ્ત છે. અને તેણીનાં જગ્યાઓને તેટલુંજ હઈ દેવામાં આવ્યા કરશે. (હિદાયા ૭. ૧ શામી ૭. ૩)

[સમાપ્ત.]

● તે વસ્તુ પોતે લીએ અથવા ખીજા કોઈને ખેરાત કરે પરંતુ જ્યારે માલિક આવી તેના ખેરાત કરવાને અથવા તેના રાખી લેવાને રાજી નહીં હોય તો તેને પોતાની પાસેથી તે ચીજ આપવી પડશે.

